

T.C
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI
TEZHİP PROGRAMI

TÜRKİYE'NİN BÖLGESEL ÖZELLİKLERİNİN TEZHİP SANATI
ÖGELERİ İLE ANLATIMI

(Yüksek Lisans Eser Metni)

Hazırlayan:

20146062 Cannur ÖZGÜNDOĞDU

Tez Danışmanı:

Prof. Ö. Faruk TAŞKALE

İSTANBUL 2019

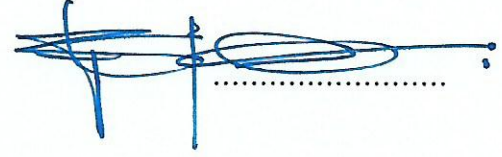
Cannur ÖZGÜNDOĞDU tarafından hazırlanan **TÜRKİYE’NİN BÖLGESEL ÖZELLİKLERİNİN TEZHİP SANATI ÖĞELERİ İLE ANLATIMI** adlı bu çalışma aşağıda adları yazılı jüri üyelerince Oybirliğiyle /~~Oyçokluğuyla~~ Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 23/09/2019

(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi : Prof. Ö. Faruk TAŞKALE (Danışman)

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Turgay KORUN

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Nermin ÖZCAN ÖZER (Marmara Üniversitesi)

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	VI
ÖZET	X
ABSTRACT	XII
KISALTMALAR	XIV
RESİMLER LİSTESİ	XV
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı	1
1.2. Çalışmanın Kapsamı	2
1.3. Çalışmanın Yöntemi	2
2. TÜRK TEZYİNİ SANATLARINDAN TEZHİP, KUFİ YAZI VE MİNYATÜR'E GENEL BAKIŞ	4
2.1. Tezhip Sanatı	4
2.2. Kufi Yazı Sanatı	15
2.2.1. Doğu Kufisi	17
2.2.1.1. Sade Kufi	17
2.2.1.2. Tezyini veya Süslü Kufi	17
2.2.1.3. Kufi-i Bennai (ma'kılı)	17
2.2.2. Batı (Mağrib) Kufisi	20
2.2.3. Türkiye' de Kufi	21

2.3. Minyatür Sanatı	23
3. TÜRKİYE’NİN ÖNEMLİ YERLERİNİ KONU ALAN MİNYATÜR ÇALIŞMALARI	36
4. TÜRKİYE COĞRAFYASINDA KÜLTÜREL AÇIDAN ÖNE ÇIKAN SEMBOLLERİN BETİMLENMESİ	49
4.1. Türkiye’ye Genel Bir Bakış	49
4.2. Marmara Bölgesi’nden Seçilmiş Ögeler	53
4.2.1. Süleymaniye Cami	53
4.2.2. Çanakkale Şehitler Abidesi	54
4.2.3. Gelibolu 57. Piyade Alayı Şehitliği ve Anıtı	55
4.2.4. “Dur Yolcu” Yazısı	56
4.2.5. Truva Atı	58
4.2.6. Ayasofya Müzesi	59
4.2.7. Galata Kulesi	60
4.2.8. Yılanlı Sütun	61
4.2.9. Dikilitaş (Obelisk)	62
4.2.10. 15 Temmuz Şehitler Köprüsü	63
4.2.11. Kız Kulesi	64
4.2.12. Yerebatan Sarnıcı	65
4.2.13. Edirne Uzunköprü	66
4.2.14. Bursa Ulu Cami	66
4.2.15. Bursa Yeşil Türbe	68

4.3. Ege Bölgesi'nden Seçilmiş Ögeler	69
4.3.1. Afyon Frig vadisi ve Kaya mezarları	69
4.3.2. Afyonkarahisar Kalesi	70
4.3.3. Uşak Clandras Köprüsü ve Uşak Halısı	71
4.3.4. Kütahya Çini Tabak	72
4.3.5. Aızanoı Antik Kenti	74
4.3.6. Euromos Milas Antik Kenti	75
4.3.7. Apollon Tapınağı	76
4.3.8. Bodrum Kalesi	77
4.3.9. Kelebekler Vadisi	78
4.3.10. Dalyan Kral Mezarları	79
4.3.11. Pamukkale Travertenleri	80
4.3.12. Hierapolis Antik Kenti	81
4.3.13. İzmir Saat Kulesi	83
4.4. Karadeniz Bölgesi'nden Seçilmiş Ögeler	84
4.4.1. Ayder Yaylası	84
4.4.2. Safranbolu Seyir Terası	85
4.4.3. Safranbolu Evleri	86
4.4.4. Rize Zil Kalesi	87
4.4.5. Sümela Manastırı	88
4.4.6. Sinop Boyabat Kaya Mezarı	89

4.4.7. Amasya Kral Mezarları	90
4.4.8. Amasya II. Bayezid Külliyesi	91
4.4.9. Amasya Burmalı Minare Camii ve Cumudar Türbesi	92
4.4.10. Kastamonu Abdurrahman Paşa Külliyesi	93
4.4.11. Kastamonulu Şerife Bacı	94
4.5. İç Anadolu Bölgesi'nden Seçilmiş Ögeler	96
4.5.1. Hacı Bayram Veli Türbesi	96
4.5.2. Anıtkabir	97
4.5.3. Çankırı Taş Mescit	98
4.5.4. Yunus Emre	99
4.5.5. Konya Mevlana Müzesi	100
4.5.6. Karatay Medresesi (Çini Eserler Müzesi)	101
4.5.7. Sivas Gök Medrese	102
4.5.8. Kapadokya	104
4.6. Akdeniz Bölgesi'nden Seçilmiş Ögeler	109
4.6.1. Salda Gölü	109
4.6.2. Alanya Kızılkuş	110
4.6.3. Adana Taş Köprü	111
4.6.4. Ashab-ı Kehf Külliyesi	112
4.6.5. Myra Taş Mezarlar	114
4.7. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden Seçilmiş Ögeler	115

4.7.1. Urfa Balıklı Göl	115
4.7.2. Siirt Veysel Karani Türbesi	116
4.7.3. Gaziantep Çingene Kızı Mozaığı	118
4.7.4. Siirt İsmail Fakirullah Türbesi	119
4.7.5. Diyarbakır Malabadi Köprüsü	120
4.7.6. Mardin Midyat Evleri	121
4.7.7. Adıyaman Nemrut Dağı	123
4.8. Doğu Anadolu Bölgesi'nden Seçilmiş Ögeler	124
4.8.1. Erzurum Tortum Şelalesi	124
4.8.2. Üçkümbetler	125
4.8.3. Bitlis Çifte Kümbetler (Ahlat Kümbetleri)	126
4.8.4. Van Akdamar Kilisesi	127
4.8.5. Kars Ani Harabeleri	128
4.8.6. Malatya Somuncu Baba Türbesi	129
4.8.7. Malatya Battalgazi Kervansarayı	131
4.8.8. Malatya Kudret Havuzu	132
4.8.9. Erzurum Yakutiye Medresesi	132
4.8.10. Erzurum Çifte Minareli Medrese	134
4.8.11. Ahlat Selçuklu Mezarları	135
5. TÜRKİYEM ADLI ESER ÇALIŞMASI	136
6. SONUÇ	143

7. KAYNAKLAR	146
8. ÖZGEÇMİŞ	153

ÖNSÖZ

Kültürümüzün yapı taşlarından olan tezhip sanatı, geçmiş ve günümüz arasında kopmayacak bir köprü kurmuştur. Türk tezhip sanatı kültürel mirasımızın zenginliklerimizle birleşmesinin adeta bir kanıtıdır. Bize düşen, elimizdeki zenginlikleri koruyarak ve kendimizden, birikimlerimizden de mevcut olana katarak bu sanatı bir adım daha ileriye taşımaktır.

Eserin hazırlamasında görev olarak yüksek lisans bitirme tezimi eser ve eser metni olarak gerçekleştirmeyi düşündüm. Bunu yaparken tezhip sanatının asaletiyile ülkemizin güzelliklerini, minyatürün betimleyici özelliği ile tarihi yerlerimizin görsel olarak tanıtımını, Kufi yazı ile geçmişimizden gelen Osmanlı Türkçesi ile ülkemizin ismini yazmak arzusunda oldum. Bu yazıyı kurarken saygıdeğer hocalarımın aldığım desteklerin ve yardımların ışığında tasarım yaptım. Tasarımı boyutlandırıp, bu kufi yazısı içine kültürel tarihi değeri olan simgelerimizden asimetrik bir şekilde minyatür sanatı ile yerleştirdim.

Tezhip sanatının uygulanma alanları zamanla çoğalmış ve farklılaşmıştır. Farklı materyaller ile çeşitli zeminlere yapılan uygulamalar günümüzde artmış, bu anlayış tezhip sanatının uygulama sahasını genişletirken günümüzde de sevilen bir sanat olmasına katkı yapmıştır.

Geleneksel sanatlarımız zamanda ilerleyişini sürdürürken kültürümüz gibi iç içe geçmiştir, bir bütünün benzersiz parçaları gibi birbirlerini tamamlayan öğeler olmuşlardır. Tezyini olan ana sanat dalları yüzyıllar öncesinden günümüze birlikte kullanılarak gelmiştir. Özellikle bezeme sanatlarının birlikte icra edilmesine tarihi kütüphanelerimizdeki eşsiz belgelerimizde sıklıkla rastlamaktayız.

Geleneksel sanatlarımız geçen zamanla birlikte değerli sanatçılar tarafından özümsemiş, farklı uygulama alanlarında birlikte kullanılarak bütünsel kompozisyonlar elde edilmiştir.

Eserimin hazırlığında bu anlayıştan yola çıkarak tezhip sanatı, hat sanatı dalı olan kufi yazı ve minyatür sanatını özgün bir tasarımda birleştirerek Türkiye'yi anlatan bir eser hayata geçirmeyi amaçladım.

Eser çalışmamda, Türk tezhip sanatını ve öğelerini kullanarak Türkiye'deki coğrafi bölgelerde bulunan bazı illerin kültürel ve tarihi özelliği olan yerlerinin simgesel yapılarını ve önemli şehirlerin simgesi olmuş öğelerini minyatür sanatı ile icra ederek görsel anlamda anlatmayı amaç edindim. Bu amaç ile tezimi eser uygulaması ve eser metni olarak hazırlayıp tamamladım.

Araştırmamı oluştururken, uygulama ve eser metni sırasında; fikir, yol ve yöntem olarak yönlendirmelerini, tecrübelerini ve arşivini benden esirgemeyen, tez araştırmalarımdayolumu aydınlatan danışmanım sayın hocam Prof. Dr. Faruk Taşkale'ye tüm kalbimle teşekkür eder ve şükranlarımı sunarım.

Eser metnini oluşturma sürecinde, tavsiyeleri ve yönlendirmeleri ile beni destekleyen hocam Doç. Dr. Münevver Üçer'e ve Arş. Gör. Atilla Yusuf Turgut'a teşekkürlerimi sunarım.

Eser uygulamamın hat yazısının oluşumu, tasarımı ve yazının son halini alması aşamalarında; fikir, yol ve yöntem olarak yönlendirmelerini, tecrübelerini ve arşivini benden esirgemeyen, bana değerli zamanlarını ayıran hocam Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Gündüz'e, Dr. Öğr. Üyesi Pınar Doğu Ezmen'e ve Dr. Öğr. Üyesi Berrin Yapar Ünal'a teşekkürü bir borç bilirim.

Eser metnimin araştırma kısmında bana fikir, bilgi ve kaynak konusunda yardımlarını esirgemeyen, zamanını ayıran, son okuma konusunda da yardım eden sayın hocam Öğr. Gör. Necdet Şen'e, Dr. Öğr. Üyesi Nermin Özcan Özer ve eğitim hayatım boyunca bana emek vermiş bütün hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Her zaman yanımda olmakla beraber, bilhassa tez döneminde beni yüreklendirip her konuda yardımcı olan, sevgili annem Neşe Kaşıkçıoğlu'na ve bütün bunların yanında, tezimin düzenlenmesinde de ayrıca destek olan kıymetli

eşim Eren Doğanay'a tüm kalbimle teşekkür ederim. Bunun yanında, iyi dilekleri ile yanımda olan bütün sevdiklerime minnet duygularımı iletmek isterim.

Eylül 2019

Cannur ÖZGÜNDOĞDU

ÖZET

TÜRKİYE’NİN BÖLGESEL ÖZELLİKLERİNİN TEZHİP SANATI ÖGELERİ İLE ANLATIMI

Tezhip kelime kökü olarak ‘zehep’ (altın) kelimesinden gelir. Altınla süslemek, altınlamak anlamına gelmektedir. Tezhip, hat, levha ve albümleri, bilimsel, dini, edebi el yazmalarını, hilyeleri, kitap kapaklarını ve fermanları süsleme sanatıdır. Tezhip sanatı genellikle yazı ile birlikte kullanılır. Bu değerli sanat tarihte yazı ile birlikte gelişmiştir. Tezhip sanatında görsel olarak vazgeçilmez unsuzlarından olan altın ve lacivert birlikteliği eserlerde sıklıkla kullanılmıştır.

Klasik sanatların devlet tarafından desteklenmesi Tezhip, Hat ve Minyatür sanatı sanatkârlarının eserlerini üretme sürecinde kendilerine önemli motivasyon ve teşvik sağlamıştır. Geleneksel sanatlarımızdan tezhip, minyatür ve hat sanatının etkilendiği unsurlar içerisinde kültürel etkileşimler, yöneticilerin sanata karşı tutumları ve destekleri çok önemlidir.

Bunların dışında coğrafi şartlar, ekonomik ve sosyal etkenler de bu sanatlarda etkili olmuştur. Farklı coğrafyalardan kendi kültürlerinin yansımalarıyla Anadolu’ya gelen ve devlet tarafından getirilen sanatçılar da farklı üsluplaşmanın oluşmasında, farklı tarzların doğmasına ve bu sanatların gelişmesine yol açan önemli faktörlerdendir.

Uygurlar’dan beri gelen kültürler, sanat birikimleri, kültürler ve halklar arası etkileşimler, günümüze kadar çoğalarak gelmiş ve bu birikimler halen günümüzde yaşayan sanatçılara da ilham vermeyi sürdürmektedir. Bu sayede günümüz sanatçıları da yenilikçi yorumlarda bulunarak kendi tarz ve yorumlarını ortaya koyabilmektedir. Yani geleneksel Türk sanatlarından tezhip, hat ve minyatürün, yolculuğu geçmişten bu yana süregelen olup, bundan sonraki zamanlarda da devam edecektir.

Tezhip sanatı uygulamaları günümüzde klasik uygulamalar ile birlikte, modern yorumlar ve serbest tasarımlar olarak sanatçılar tarafından icra edilmektedir. Hikâyesi olan tasarımlar, yenilikçi yaklaşımlar ile uygulanmış tezhiplere de sıkça rastlanmaktadır. Sanatçılar, konulu ve farklı disiplinlerle hikâyeleştirme kısmında da Minyatür ve Tezhip sanatını sıklıkla kullanmaktadır.

Bu bağlamda Türkiye'nin kültürel coğrafi ve topraklarının eski medeniyetlerden beri günümüzde hala yaşayabilen esintilerin yansıması geleneksel sanatlarımızla da anlatılabilir şekilde bir düşünceye sahip olunabilir. Bu düşünce doğrultusunda simgeler ve seçilen özellikler ışığında geleneksel sanatlar kuralları içinde faydalanılmıştır.

Türkiye'nin bölgesel özellikleri geleneksel hat, tezhip ve minyatür sanatı öğeleri ile anlatımında; simgelerin geleneksel potada eritilerek, görsel ve imgesel anlamlı bir kompozisyonda birleşip bir bütün görsel oluşturması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmalar yapılmış, çizimler ile desteklenip ortaya çıkarılmıştır.

Sonuç olarak bu çalışma eser çalışması olarak sürdürülmüş, kompozisyon bütünlüğünde geleneksel Türk sanatlarından tezhip, hat ve minyatür sanatından faydalanılmış, görsel zenginlik amaç edinilip uygulaması tamamlanmıştır.

ANAHTAR KELİMELEER: Tezhip, hat, minyatür, kültür, Türkiye.

ABSTRACT

DESCRIBING OF TURKEY'S REGIONAL FEATURES WITH ART OF ILLUMINATED ELEMENTS

Illumination comes from the word 'zehep' (gold) as the root of the word. Decorating with gold means gilding (illuminating). Illumination, calligraphy, plates and albums are the art of decorating scientific, religious, eternal manuscripts, hilyes, book covers and edicts.

The art of illumination has evolved from the visual and indispensable elements of gold and dark blue.

Gilding, calligraphy and miniature art, which are also supported by the state, have been an important motivation and incentive in the process of producing the works of artists. Among our traditional arts, illumination, miniature and calligraphy were affected; cultural interactions, attitudes towards art and support are the most important.

Apart from these, geographical conditions, economic and social factors have also been effective in these arts. The artists who come to Anatolia from different geographies with the reflections of their own culture and brought by the state are also important factors in the formation of different stylistics, the emergence of different styles and the development of these arts.

The cultures, art accumulations, cultures and interactions between the peoples that have come from the Ottomans have grown as much as today's artists, and these accumulations continue to inspire artists who still live today. In this way, contemporary artists can make their own interpretations and interpretations. In other words, the journey of illumination, calligraphy and miniature from traditional Turkish arts will continue and will.

Today, the applications of the art of illumination are carried out by the artists as modern interpretations and free designs together with the classical practices.

Designs with a story, innovative approaches and applied illuminations are frequently encountered. Miniature and illumination art are frequently used in the section of storytelling with artists, and with different disciplines.

In this context, Turkey's cultural, geographical and reflection of breeze can still inhabited since ancient civilization today can be told to have a thought in our traditional art form. In line with this idea, it has been used within the rules of traditional arts in the light of symbols and chosen features.

Turkey's regional features of traditional calligraphy, illumination and miniature art with narrative elements; it is aimed that the symbols are melted in the traditional pot and combined in a visual and imaginative composition to form a whole visual feast.

As a result of this work was continued as a work of art, the composition of the traditional Turkish art of luminance, calligraphy and miniature art was benefited, the purpose of the visual richness of the purpose was achieved and the application was completed.

KEYWORDS: Illumination, calligraphy, miniature, culture, Turkey.

KISALTMALAR

A.g.e	: Adı geçen eser.
A.g.k	: Adı geçen kitap.
A.g.m	: Adı geçen makale.
A.g.t	: Adı geçen tez.
Bkz	: Bakınız.
E.T	: Erişim tarihi.
H.	: Hicri
M.E.B	: Milli Eğitim Bakanlığı.
M.S	: Milâttan sonra.
M.S.G.S.Ü	: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
M.S.Ü	: Mimar Sinan Üniversitesi.
Ö.	: Ölümü.
S.	: Sayı.
S.K	: Süleymaniye Kütüphanesi.
S.S.M	: Sakıp Sabancı Müzesi.
T.C	: Türkiye Cumhuriyeti.
TİEM	: Türk İslam Eserleri Müzesi.
TSK	: Topkapı Sarayı Kütüphanesi.
TSMK	: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi.
v.s	: Vesaire.
Yay.	: Yayın.
yy.	: Yüzyıl.

RESİMLER LİSTESİ

Resim 2.1.1: Müzisyenler, 8.- 9. Yüzyıl, Museum Für İndische Kunst, Berlin, İny, No: Mk III 6368. Faruk TAŞKALE, Tezhip Sanatının Kullanım Alanları, Sanatta Yeterlik Tezi.

Resim 2.1.2: El Letaifü'l-alaiye Fi'lFedaili's-Seniye, yazarı: Ahmet bin Mehdi bin Abdüsselam El-Osmanî Ez-Zencani, 625/1228 tarihli, S.K. Ayasofya, Aşir Efendi 316-4.

Resim 2.1.3: Fi't – Tıb, Arapça Yazılmış Tıp Kitabı, Yazarı: İbn'î Sîna, 15.Yüzyıl Fatih Dönemi Zahriye Sayfası Detayı, S.K, Turhan VALİDE 265.

Resim 2.1.4: Dîvân-I Muhibbî, Hat: Mehmet ŞERİF, Tezhip: Karamemi, 1566 Tarihli, İ.Ü.K, T 5467.

Resim 2.1.5: Hilve-i şerîfe, hat: Hâfız Osman, 1103/1691 tarihli, Chester Beatty Library/Dublin, 559- 4, Faruk TAŞKALE arşivi.

Resim 2.1.6: Ali Üsküdâri Tarafından 1140/172'de Natüralist Tarzda Uygulanmış Pembe Gül, Gazeller Albümü, İ.Ü.K, T 5650

Resim 2.1.7: Celî Sülûs Levha (Muhammed A.S.), Hat: Hânit Aytaç, 1387/1971 Tarihli, Tezhip: Rikkat Kunt, Özel Koleksiyon, Faruk TAŞKALE Arşivi.

Resim 2.2.1: Kufi Yazı, K.S. (TİEM 457)

Resim 2.2.1.3.1: IX.yy Kufi. K.S. Nuruosmaniye Kütüphanesi.27

Resim 2.3.1: Uygur Devri, Koça Alfa Tapınağı, 8-9. Yy Berlin State Museums Of The Prussian Cultural Heritage Foundation. Env. No:MIK III 4979 A, B-V.

Resim 2.3.2: Türkmen Dönemi, İran, Şiraz, 1475-1500 TİEM. ENV. No:1978

Resim 2.3.3: Bitlis. Matrakçı Nasuh, Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn. İÜK, ENV. T5964.

Resim 2.3.4: Beyân-ı Menâzil-i Sefer –i Irakeyn. Osmanlı Dönemi, İstanbul, 1537, İÜK ENV. No: T. 5964, 109 b, Eskişehir.

Resim 2.3.5: Osmanlı Dönemi Saz Üslubu, TSMK., ENV. No: H.2135.

Resim 2.3.6: 1720 Şenliğinde Esnaf Alayının Geçişi. Surname-İ Vehbi. TSM, ENV., A3593.

Resim 2.3.7: Surname-i Hümayun. Kebapçıların Geçidi, Osmanlı Dönemi, İstanbul, 1587 TSMK, ENV. No: H. 1344, 343a.

Resim 2.3.8: Osmanlı Dönemi, İstanbul, 1710-20 TSMK, ENV., No: H.2164, 21b.

Resim 2.3.9: III. Ahmet Minyatürü, Topkapı Sarayı Müzesi. A 3109, ENV. No: 22b

Resim 2.3.10: Levni, Binici. Topkapı Sarayı Müzesi.

Resim 3.1.: XVI. yy. Niğde Kenti ve Kalesi, “Kal’a-i Niğde Mukabelesinde Beka’üddin Çayırı” Metin SÖZEN Kapadokya Kitabı s. 447

Resim 3.2.: Nilgün Gencer’in “MinyaTürkiye” adlı eseri. 2014 Ekim ayında sergilediği "43 Yıl ve Türkiye Minyatürleri" sergisinden.

Resim 3.3.: Nilgün Gencer’e ait minyatür çalışması. “Kütahya” Minyatürde Yüzleşme Kitabı s.29.

Resim 3.4: 1905 Yılında Tokat Kalesi, Karakalem, 17,6 x 12,6 cm, Tokatlı Bir Ressam Symeon Savvidis Makalesi s.176.

Resim 3.5: Geçmişten Günümüze Galata'dan Eminönü. 'Minyatür İstanbul' Kitabı s.39.

Resim 3.6: Ülker Erke, Pamukkale adlı eseri. Minyatürlerle Anadolu'dan Efsaneler kitabı s.26.

Resim3.7.: Ülker Erke, Peri Bacaları Adlı Eseri. Minyatürlerle Anadolu'dan Efsaneler kitabı s.36.

Resim 3.8.: Cahide Keskiner, Minyatürler Kitabı, Yörük Obasında Gelin Hazırlığı 1995. s.31.

Resim 4.1.1: Türkiye Cumhuriyeti Coğrafi Bölgeler Haritası. R. Saygılı 2015 yılında oluşturduğu görselidir.

Resim 4.2.1.1: Süleymaniye Camii. İstanbul'un Yüz Rotası s.60.

Resim 4.2.2.1: Çanakkale Şehitler Abidesi. Tarihin Tanığı Anadolu'da Kurulan Cumhuriyet s.265.

Resim 4.2.3.1: Gelibolu 57. Alay Şehitliği ve Anıtı. Çanakkale İl Kültür ve Turizm Bakanlığı arşivi.

Resim 4.2.4.1: Dur Yolcu Yazısı. Kişisel Fotoğraf Koleksiyonu.

Resim 4.2.5.1: Çanakkale'de Bulunan Truva Atı. Kişisel Fotoğraf Koleksiyonu. (2014)

Resim 4.2.6.1: Ayasofya Müzesi. Kültür AŞ., İstanbul'un 100 Rotası. s.24.

Resim 4.2.7.1: Galata Kulesi. İstanbul Kitabı s.109.

Resim 4.2.8.1: Yılanlı Sütun. Kişisel koleksiyondur. Sağda, Arkeoloji müzesinde sergilenen sütundaki yılan başıdır.

Resim 4.2.9.1: Obelisk (Mısır Dikilitaşı). Fotoğraf: İstanbul kitabı s.85.

Resim 4.2.10.1: 15 Temmuz Şehitler Köprüsü. (Boğaziçi Köprüsü) Kişisel Koleksiyon.

Resim 4.2.11.1: Kız Kulesi. Görsel, İstanbul'un 100 Rotası s.35.

Resim 4.2.12.1: Yerebatan Sarnıcı. Türkiye'de Görülmesi Gereken 101 Yer s.46.

Resim 4.2.13.1: Edirne Uzunköprü, Kişisel Koleksiyon.

Resim 4.2.14.1: Bursa Ulu Camii. Bursa Valiliği Arşivi.

Resim 4.2.15.1: Yeşil Türbe. Tarih'in Tanığı Anadolu'da Kurulan Cumhuriyet s.172.

Resim 4.3.1.1: Frig Vadisi. Görsel Sahibi: Servet Uygun..Afyonkarahisar İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü Arşivi.

Resim 4.3.2.1: Afyonkarahisar Kalesi- Görsel sahibi: Metin Ünal. Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi.

Resim 4.3.3.1: Clandras Köprüsü, Uşak Belediyesi fotoğraf arşivi.

Resim 4.3.3.2: Uşak Halısı, Uşak Belediyesi Fotoğraf Arşivi.

Resim 4.3.4.1: Kütahya Çini Tabak. Kişisel koleksiyon.

Resim 4.3.5.1: Aızonaı Zeus Tapınağı ve Akroter Görseli. Kişisel koleksiyon.

Resim 4.3.6.1: Euromos Antik Kenti. Muğla Belediyesi Arşivi.

Resim 4.3.7.1.: Apollon Tapınağı. Kişisel koleksiyon.

Resim 4.3.8.1: Bodrum Kalesi. Türkiye'nin Şaheserleri s.78.

Resim 4.3.9.1: Kelebekler Vadisi. Muğla İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü Arşivi.

Resim 4.3.10.1: Kaunos Antik Kenti'ndeki, Kral Mezarları. Uygurluklar Ülkesi Türkiye s.133.

Resim 4.3.11.1: Pamukkale Travertenleri. Türkiye'nin Şaheserleri s. 52.

Resim 4.3.12.1: Hierapolis Antik Tiyatrosu. Uygurluklar Ülkesi Türkiye s.111.

Resim 4.3.13.1: İzmir Saat Kulesi. Uygurluklar Ülkesi Türkiye s.70.

Resim 3.4.1.1: Ayder Yaylası. Türkiye'nin Doğa Cennetleri s. 214.

Resim 4.4.2.1: Safranbolu Seyir Terası. Kişisel koleksiyon.

Resim 4.4.3.1: Safranbolu Kasabası. Türkiye'nin Şheserleri. s.130.

Resim 4.4.4.1: Rize Zil Kalesi. Rize Belediyesi Fotoğraf Arşivi.

Resim 4.4.5.1: Sümela Manastırı. Türkiye'nin Kutsal Mekanları. s. 193.

Resim 4.4.6.1: Sinop Boyabat Kaya Mezarı. Sinop İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi.

Resim 4.4.7.1: Amasya Kral Mezarları. Amasya Belediyesi Arşivi.

Resim 4.4.8.1: Amasya II. Bayezid Külliyesi. Amasya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi..

Resim 4.4.9.1: Amasya Burmalı Minare Camii ve Cumudar Türbesi.

Resim 4.4.10.1: Kastamonu Abdurrahman Paşa Külliyesi Görselidir.

Resim 4.4.11.1: Kastamonu'da Bulunan Atatürk ve Şerife Bacı Anıtı.

Resim 4.5.1.1: Hacı Bayram Veli Türbesi.Türkiye'nin Şaheserleri. s.218.

Resim 4.5.2.1: Anıtkabir. Aile fotoğraf koleksiyonu.

Resim 4.5.3.1: Çankırı Taşmescit. Çankırı İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü.

Resim 4.5.4.1: Yunus Emre. Temsili görseldir.

Resim 4.5.5.1: Mevlana Türbesi. Uygarlıklar Ülkesi Türkiye. s.231.

Resim 4.5.6.1: Karatay Medresesi. Türkiye'nin Şaheserleri. s.176.

Resim 4.5.7.1: Sivas Gök Medrese. Türkiye'nin Şaheserleri. s.177.

Resim 4.5.8.1: Ürgüp – Göreme. Türkiye'nin Şaheserleri s.66 – 67.

Resim 4.5.8.2: Kapadokya. Nevşehir. Tarihin Tanığı Anadolu'da Kurulan Cumhuriyet. s.112

Resim 4.5.8.3: Nevşehir. Göreme. Tarihin Tanığı Anadolu'da Kurulan Cumhuriyet. s.113.

Resim 4.6.1.1: Salda Gölü. Uçuş Noktası Dergisi.s.8.

Resim 4.6.2.1: Alanya Kızılıkule. Türkiye'nin Şaheserleri. s.80.

Resim 4.6.3.1: Adana Taşköprü. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 18, Sayı 1, 2009

Resim 4.6.4.1: Ashab-ı Kehf Külliyesi. Türkiye'nin Kutsal Mekanları. s.108.

Resim 4.6.5.1: Myra Antik Kenti Kaya Mezarları. Uygarlıklar Ülkesi Türkiye. s.170.

Resim 4.7.1.1: Halil-ür Rahman Gölü (Balıklı Göl).Türkiye'nin Şaheserleri. s.212.

Resim 4.7.2.1: Veysel Karani Türbesi. Siirt İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü fotoğraf arşivi.

Resim 4.7.3.1: Çingene Kızı Mozaığı. Zeugma Mozaik Müzesi kişisel koleksiyon

Resim 4.7.4.1: Siirt İsmail Fakirullah Türbesi. Tillo Belediyesi fotoğraf arşivi.

Resim 4.7.5.1: Malabadi Köprüsü. Türkiye'nin Doğusu. s.196.

Resim 4.7.6.1: Mardin Midyat. Türkiye'nin Doğusu. s.213.

Resim 4.7.7.1: Nemrut Dağı ve Tümülüsü. Uygarlıklar Ülkesi Türkiye. s.280.

Resim 4.8.1.1: Erzurum Tortum Şelalesi. Türkiye'nin Şelaleleri. s.117.

Resim 4.8.2.1: Üç Kümbetler. Türkiye'nin Doğusu s.32.

Resim 4.8.3.1: Çifte Kümbetler. Tarihin Tanığı Anadolu'da Kurulan Cumhuriyet. s.155.

Resim 4.8.4.1: Van Akdamar Kilisesi. Türkiye'nin Şaheserleri. s.148.

Resim 4.8.5.1: Kars Ani Harabeleri. Türkiye'nin Doğusu. s.44.

Resim 4.8.6.1: Somuncu Baba Türbesi. Malatya Belediyesi fotoğraf arşivi.

Resim 4.8.7.1: Malatya Battalgazi Kervansarayı. Görsel Sahibi: Hasan Demirbağ.

Resim 4.8.8.1: Malatya Kudret Havuzu. Görsel Sahibi: Darende Belediyesi.

Resim 4.8.9.1: Erzurum Yakutiye Medresesi. Türkiye'nin Doğusu. s.32.

Resim 4.8.10.1: Erzurum Çifte Minareli Medrese. Türkiye'nin Şaheserleri. s.178.

Resim 4.8.11.1: Ahlat Selçuklu Mezarları. Türkiye'nin Şaheserleri. s.235.

Resim:5.1: "TÜRKİYEM" Adlı Eserin Çizimleri ve Yapılış Aşamaları.

Resim:5.2: "TÜRKİYEM" Adlı Eserin Tamamlanmış hali.

1. GİRİŞ

Altın ile süslemek anlamına gelen ve arapzamkı ile ezilmiş altının kullanıldığı tezhip sanatı daha çok güzel yazı ile birlikte kullanılmıştır. Uzun yıllardan bu yana varlığını sürdüren Türk Tezhip Sanatı, diğer klasik sanatlarda da olduğu gibi devletin hem siyasi, hem de ekonomik olarak gücüyle birlikte sanata verilen önem doğrultusunda desteklenerek, gelişimini sürdürüp günümüze kadar gelmiştir.¹ Kültürel etkileşim, zamanla gelen değişim, ekonomik ve sosyal nedenler, yöneticilerin sanata bakış açıları, tezhip sanatını etkileyen faktörlerdir.

Günümüzde tezhip sanatı çok çeşitli alanlarda ve farklı materyaller ile uygulanabilmektedir. Sanatkârların kendini ifade etme isteği, tekrarlardan kaçınma ve yeni araştırmalar içinde olmaları da tezhip sanatının bugünkü halini almasına katkı sağlamıştır.

1.1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmadaki amaç; Türkiye'nin tanıtımında önemi olan özelliklerini bölgesel konumlarını da göz önüne alarak, seçilmiş kültürel coğrafik ve tarihi özelliklerinden derlenmiş imgelerin Geleneksel Türk sanatlarından tezhip, hat ve minyatür sanatının öğelerini birlikte kullanarak imgesel bir kompozisyon ağının kurulması ve Türkiye konulu bir eser üretilmesidir. Türkiye konulu olan üretilen eserde, ülkenin tanınmış veya fazla göz önünde olmayan bazı güzelliklerine yapılan tasarım ile dikkatleri çekerek anlatıp tanıtmanın amacı güdülmüştür. Kültürel, doğal ve tarihi güzelliklerin Türkiye'de harmanlandığı gibi, tasarımın bütünü kapsamında, üç geleneksel sanatın da iç içe geçerek, eserin kompozisyon örgüleri içerisinde harmanlanmasıyla anlatılmak istenen desteklenmiş olup sahip olunan zenginliklere de vurgu yapılması amaçlanmaktadır.

¹ Atilla Y. TURGUT, **Türk Tezhip Tarihinde Yenilikçi Yorumlar**, 1.

1.2. Çalışmanın Kapsamı

Tez/eser konusu olarak; Türkiye'nin tanıtımında katkıda bulunabilecek, tarihi, kültürel ve coğrafik özelliklerinin derlenip görsel bir eser formunda anlatılması amaçlanmaktadır.

Bu görsel simgeleri coğrafik bölgelerin içinde inceleyip nasıl ulaşılacağı bakımından da yol gösterilmesi amaç edinilmiştir. Ayrıca bölgeler arasındaki kültürel çeşitliliğin de gözle görülmesi amaçlanmıştır.

Görsel eserde, kullanılan imgelerin nerede bulunduğu ve kısaca özellikleri anlatılacaktır. Eser içerisinde çok sayıda görsel öğe bulunduğu için açıklamalar kısa bir bilgilendirme şeklinde olacak olup, çok detaylı anlatılmayacaktır.

Eserde kullanılan geleneksel sanatların tanımı ve anlatımı konunun önüne geçmeyecek şekilde kapsam içinde anlatılacaktır. Serbest tasarım olarak kurulacak kompozisyon kufi yazı, tezhip ve minyatür öğelerini içinde bulunduracaktır. Bu üç klasik sanatın bir arada kullanıldığı bir kompozisyon kurulacaktır.

Türkiye'nin çeşitliliğinin ve zenginliklerinin anlatıldığı, kültürünün ve tarihi yapılarının belirtildiği, özgün alanlarına değinildiği gerek renk, gerek kompozisyon ve tasarım açısından farklı bir şekilde yorum ile uygulama yapmak konu başlığı içeriğinde çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır. Yapılan çalışmanın eser metni kısmı ise, uygulaması yapılan eserin açıklanması ve desteklenmesi niteliğinde olacaktır.

1.3. Çalışmanın Yöntemi

“Türkiye'nin Bölgesel Özelliklerinin Tezhip Sanatı Öğeleriyle Anlatımı” konu başlığında olan tez/eser çalışmamın dâhilinde, 1 adet görsel uygulaması yapıp, bu uygulamadan oluşmuş eseri destekleyen, açıklayan eser metni ile tamamlanacaktır.

Klasik tezhip unsurlarının merkezde olduğu, özgün bir yaklaşımla kufi yazı tasarımının yapılacağı ve içlerinin Türkiye'nin kültürel, doğal ve tarihi güzelliklerinin ve özelliklerinin, simgeleri kullanılıp, 'Matrakçı Nasuh' tarzına yakın olan bir minyatür tasarımı kurgulanarak bezenecek, kâğıt (murakkâ) üzerine bütün bunlar uygulanacak, kufi tasarım eskiz üzerinde belirlendikten sonra, ayrı bir şekilde murakkâdan kesilip üstte ayrı bir kat olacak şekilde yerleştirilecektir. Altta bulunan alanda altın halkârî kompozisyonu uygulaması yapılacak ve parlatılacaktır. Üstte kullanılmış ikinci kat üzerine minyatür tasarımı ile yukarıda bahsedilen öğeler tasvir edilecektir. Çeşitli renklerin bir arada kullanıldığı kufi yazı içerisindeki tasarımda, gökkuşuğı renk geçişleri dikkati çekerek görsel akışı sağlayacaktır. Altta altın halkâr motiflerinin kompozisyon dâhilinde uçtuğı görsellik, kufi yazının arasından görülebilecektir.

Eser yapımında, kullanılan malzemeler ise, 11, 18, 22 ve 23 ayarlarında ezilmiş altın, guaj, suluboya, akrilik gibi su bazlı boyalar ile kompozisyon uygulamaları tatbik edilecektir.

Eser metninin hazırlığında kütüphaneler, müzeler, kitap, makale, tez gibi çeşitli yayınlardan, tezhip sanatı ile ilgili uzman kişilerden, öğretim elemanlarından ve akademisyenlerden, naklen bilgi ve arşiv kaynaklarından, internetten ve görsel verilerden konuyu desteklemesi amacıyla yararlanılacaktır.

2. TÜRK TEZİYİNİ SANATLARINDAN TEZHİP, KUFİ YAZI VE MİNYATÜR'E GENEL BAKIŞ

2.1. Tezhip Sanatı

“Tezhip” kelime olarak, altınlamak ve altınla süslemek mealine gelmekle birlikte, stilize edilen bitki, bulut ve hayvan motiflerini çeşitli boyalar ve altın ile birlikte kullanılarak dini, tarihi, ilmi, edebi el yazmalarını, hüsn-i hat (güzel yazı) levha ve albümlerini, ferman ve tuğraları, minyatürlerdeki detayları, kutu, kubur ve kitap kaplarını süsleme sanatıdır.² Türk tezhip sanatında kullanılan boyalar genellikle su bazlı olan guaj, akrilik ve suluboyalardır. Ezilmek üzere yapılmış olan yaprak altın, çok az miktarda arap zıncı veya bal ile ezilip jelatinli su ile tatbik edilir.

Müzehhep; tezhiplenmiş olan eserlere denmektedir. Tezhip uygulamasını gerçekleştiren sanatçılar, erkekse “müzehhip”, tezhip süslemelerini yapan sanatçılar kadınsa “müzehhibe” denir.³ Tezhip sanatı eserlerinin tatbik edilme aşamasında sanatçılar birbirlerinden yardım alıp, birlikte de çalışabilirler. Nitekim, geleneksel sanat olarak tezhip, geçmişte bu şekilde çalışılarak gerçekleştirilmiştir. Usta ve çıraklık ilişkileri içerisinde, saray nakkaşhanelerinde tezhip sanatı uygulamaları iş bölümü yapılarak birkaç kişinin elinden çıkmaktadır.⁴

Türklerde tezhip sanatının başlangıcı Orta Asya’da Uygur Türkleri zamanına varıncaya kadar geriye gider. İslam öncesi yazı, tasvir ve tezhiplene (bezeme) örnekleri ilk kez Kara – Hoça’da yapılmış Turfan kazılarında ele geçmekle birlikte, bulunan bu örnekler, vakıf yapan Maniheist Uygurlu rahipleri tasvir eden

² Faruk TAŞKALE, **Tezhip Sanatının Kullanım Alanları**, 1.

³ F. TAŞKALE - H. GÜNDÜZ, **Rakseden Harfler**, 19.

⁴ Mine Esiner ÖZEN, **Tezhip Sanatı**, 2-3.

minyatürlerdeki basit nebati süslemelerdir.⁵ Dinlerini Maniheizm olarak kabul eden, kültürel ve siyasi açılardan önemli bir yeri olan Uygur Türkleri, önceleri duvar resimlerinde kullandıkları figürsel detayları ve motifleri olduğundan daha küçülterek kitapları bezemek amacıyla kullanmışlardır.⁶ Uygurların VIII. yüzyılda Maniheizmi kabulünden sonraki zamanda süsleme sanatı gelişmeye başlamıştır.

Süsleme sanatında kullanılan zemin mavidir, ayrıca kullanılan renkler; beyaz, kırmızı, erguvan rengi, altın yıldız, koyu ve açık yeşil olarak görülmektedir.⁷ Çizimde baside indirgenip stilize edilen ağaç motiflerinin yanında, yapraklarla bezeli kıvrılmış dallar ile boşlukları dolduran çiçek detayları başlıca unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸ Bu süsleme detayları, İslami dönemde Türk tezhip sanatı içerisinde görülecek olan, stilize edilen bitki ve çiçek motiflerinin oluşturduğu ‘‘hatâyî’’ üslubu’nun birincil örnekleri ve önceden habercisi olduğu gibi anlaşılabilir.⁹

Uzun zaman sanat merkezi olan Uygur şehirleri ve buralarda yetişmiş sanatçıların Moğollar zamanında çeşitli ülkelerde eserler vermesi ile, diğer sanat çevreleri Uygur sanatından dikkati çekecek şekilde etkilenmiştir. Uygur sanatçıları ve kâtipleri İslâm dünyasında, bilimin, sanatın ve siyasetin merkezi konumunda olan Bağdat’ta, Tebriz’de ve İran’da yöneticilerin himayesinde Timur döneminde de çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Bu kâtipler vesilesiyle Türk kültürü birçok kültürü etkisi altına almıştır. Uygurların minyatür ve süsleme sanatlarında kullandığı stilize edilmiş bitkisel motiflerin yanı sıra, karakteristik simalar, İslâm dünyası minyatür sanatında yüzyıllarca kullanılagelmiştir.

⁵ Bkz. (2), TAŞKALE, 2.

⁶ Osman TURAN, **Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyetleri**, 292.

⁷ Bkz. (2), TAŞKALE, 2.

⁸ A.g.t., 2.

⁹ A.g.t., 2.

Resim 2.1.1: Müzisyenler, 8.- 9. Yüzyıl, Museum Für Indische Kunst, Berlin, İny, No: Mk III 6368. Faruk TAŞKALE, Tezhip Sanatının Kullanım Alanları, Sanatta Yeterlik Tezi.

İslâmiyet'in kabulünden sonraki dönemde, XII. ve XIII. yüzyılda Anadolu Selçuklu döneminde medeniyetin ve sanatlarının en üst kademesine çıkan Selçukluların başkenti olan Konya'da saraya bağlı sanatkârlar tarafından süslemesi yapılmış, yapı itibariyle sade ancak aynı zamanda da gelişmiş tezhipli eserler, "Konya Stilinin" örneklerinden olmuştur.¹⁰

Anadolu Selçuklu döneminde tezhip sanatının genel özelliklerini, yapılan tasarımları ve kullanılan motifleri ile tanıtılmış eserlerin yol göstericiliğinde değerlendirmek mümkün olmaktadır. XIV. yüzyıl tezhip sanatında bol miktarda kullanılmış olan mekik biçimindeki şemse formları ile farklı şekillerdeki geometrik geçmelerden türemiş olan paftalar da Anadolu Selçuklu dönemi bezeme sanatının

¹⁰ Faruk TAŞKALE, *Geçmişten Günümüze Tezhip Sanatında Bir Yolculuk*, Tezhip Buluşması, 8.

başlıca plan tiplerini oluşturmaktadır.¹¹ Bunların yanında çift sayfa olarak, karşılıklı tasarlanmış levha tezhipleri, zemininde helezonik kıvrım dallara sahip başlık tezhipleri yanında, sayfa kenarlarına doğru uzanmış madalyon ve gül şeklindeki haşiyeler de bu dönemin altınla bezeme sanatının belirgin özellikleridir.¹²

Selçuklular Anadolu'ya tezhipçiliği getirmiş ve stilize edilmiş hayvan motifleriyle bezenmiş “Rumi” üslubunu geliştirmişlerdir.¹³ Bu dönemin tezhibi birbiri içine geçmiş geometrik şekillerden oluşmakta ve bu şekillerin içi, benekler, yıldız ve yaprak motifleriyle bezenirken çevrelerini çok karmaşık bir yapıda olan çeşitli geometrik ulamalar ile çevirmiş olmaktadır.¹⁴ Bunlarda zemin altın olurken çizgiler siyah çizilip, yer yer mavi ve kırmızıyla renklendirilme yapılıdır. Bu dönemde çok tercih edilmiş süsleme unsurları; anahtarlı zencerek geçmelerinin yanında, rumilerden oluşmuş değişik biçimlerdeki kompozisyon örnekleri karşımıza çıkmaktadır.

Selçuklu devrinde görülmüş başka bir tarz da “Münhani” adı verilen tarzdır. Münhaniler birbirlerine sırt sırta veren küçük formlardan oluşur.¹⁵ Basit bir biçimde sıranmış münhaniler, erken tarihli yazmalardan beri Selçuklu döneminin sonlarına doğru motif ve boyama tekniği olarak da çoğunlukla tercih edilmiştir ve XIV. yüzyılda bu motiflerin Selçuklu tezhibinde karakteristik motiflerine dönüştüğü görülmüştür.¹⁶

¹¹ Zeynep DEMİRCAN AKSOY, XIV. Yüzyıl Anadolu Türk Tezhip Sanatı Tasarımları, 89.

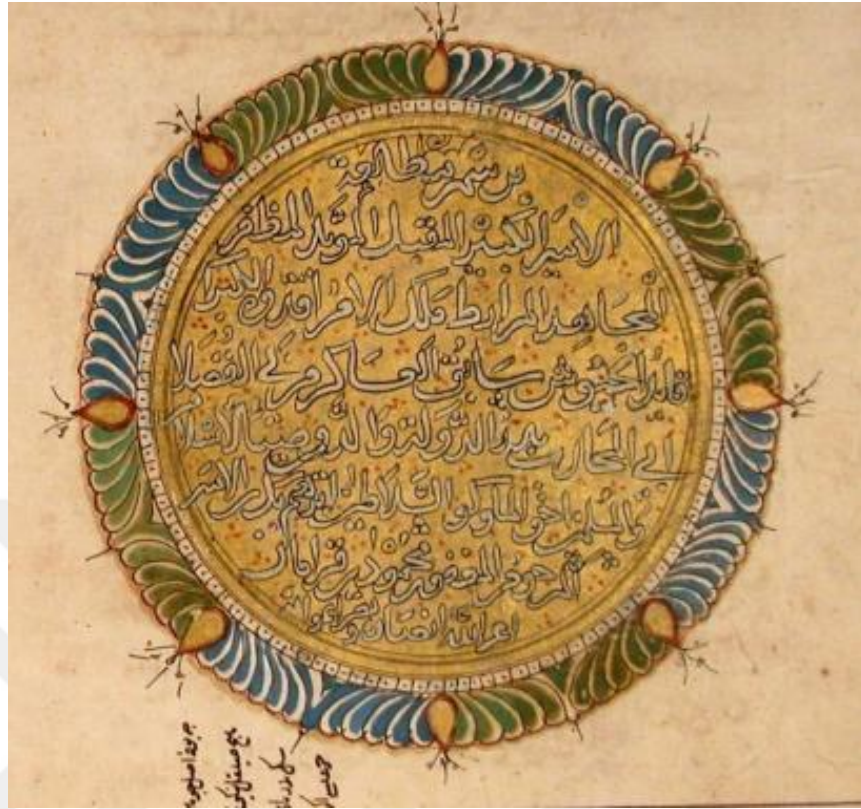
¹² A.g.t., 89.

¹³ Bkz. (2), TAŞKALE, 3.

¹⁴ A.g.t., 3.

¹⁵ Bkz. (2), TAŞKALE, 3.

¹⁶ Bkz. (11), DEMİRCAN AKSOY, 90.

Resim 2.1.2: El Letaifü'l-Alaaiyefi'lfedaili's-Seniye, Yazarı: Ahmet Bin Mehdi Bin Abdüsselam El-Osmanî Ez-Zencani, 625/1228 Tarihli, S.K. Ayasofya, Aşir Efendi 316-4.

Anadolu Selçuklu döneminde, tezhipte çoğunlukla geometrik formlar, altıgenler, dört köşeli, hatta sekiz köşeli yıldızlar yanında düğümleri olan geçmeler kullanılmıştır.¹⁷ Mürekkep olarak üstübeç mürekkebi bazen metin kısımlarında, bazen de süsleme içerisindeki bölümlerde tatbik edilmiştir. Mavi, yeşil, kahverengi, kırmızı ve pembe renklerin de tonlamalı olarak kullanıldığı Anadolu Selçuklu dönemi tezhibi uygulamalarında, altın ve lacivert rengi de daha sık kullanılmıştır. Zemin lacivert ise motif altınla boyanmış, zeminin altın olarak tatbik edildiği yerlerde ise motif lacivert renk boya ile boyanarak mevcut bezemeye derinlik kazandırılmıştır.¹⁸

¹⁷ Bkz. (2), TAŞKALE, 3.

¹⁸ Bkz. (11), DEMİRCAN AKSOY, 90.

Erken Osmanlı el yazmalarında yeni bir tezhip üslubunun varlığının farklı etkileşimlerden doğduğu hissedilir. Erken Osmanlı döneminde el yazmalarındaki tezyinatlarda nakkaşların köklerinden gelen ve fethedilen ülkelerin sanat etkilerinden etkilenmeleriyle birlikte ortaya çıkan belirli bir motif birikimine sahip yeni bir tezhip üslubu doğmuştur.¹⁹

Osmanlı tezhip sanatının ekol olarak görülen niteliklerini yansıtan ilk örnekleri Fatih Sultan Mehmet döneminde görülür. Burada hatâyî ve rumi gibi motifler müzehhipler tarafından büyük bir ustalıkla kullanılmıştır.²⁰

XV. yüzyıl ile bir değişime girmiş olan tezhip sanatı bir geçiş döneminden geçmiş gibi olmuştur. Anadolu Selçuklu Devletinde kurulan ve gelenek olmuş saray nakışhanesi, Osmanlılar devrinde de işleyişine devam etmiştir ve başkentlerin saraylarında; Bursa’da, Edirne’de ve 1453’ten sonra İstanbul’da kurulan nakışhanelerde, özellikle Fatih Sultan Mehmet devrinde sayıca oldukça fazla ve eşsiz eserler yapılmıştır.²¹ XV. asırda tezhip sanatında gerçekleşen yükselme işaretleri, eş zamanlı olarak siyasî iktidarın istikrarının da bir göstergesi olmuştur. XV. yüzyılda tezhip sanatı gelişimindeki sanata ve sanatçıya verdiği büyük önem ile Fatih Sultan Mehmet’in rolü çok büyüktür ve bu asır tezhibinde ön planda olan renkler; lacivert, altın ve mavi olarak karşımıza çıkar. Bu renkler yanında beyaz, siyah, bordo ve küf yeşilini küçük alanlarda karşımıza zemin renkleri olarak çıkmaktadır.²² Geçmiş yüzyıldan itibaren Türk tezhip sanatında vazgeçilmez bir tarz olan “halkâfî” örneklerine az da olsa bu dönem tezhibinde de rastlanmaktadır.²³

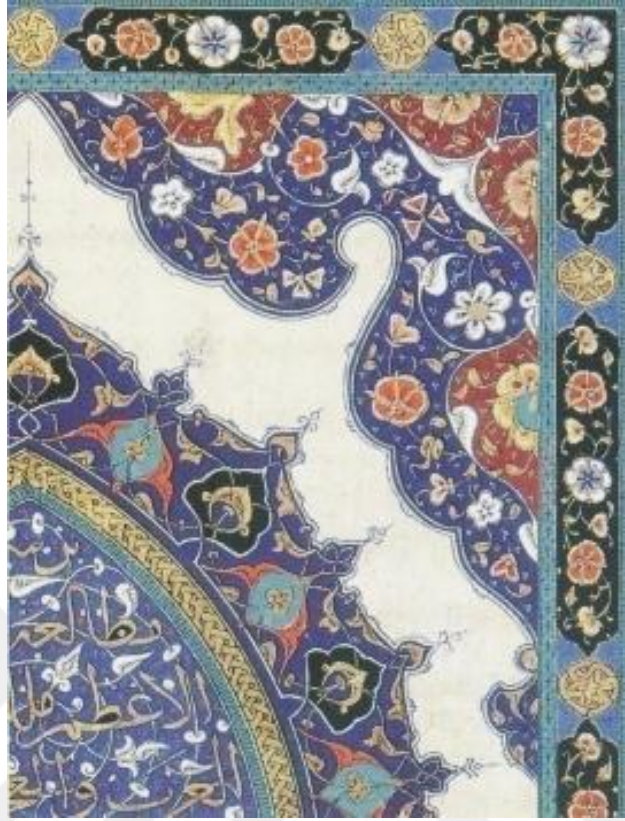
¹⁹ A.g.t., .90.

²⁰ Faruk TAŞKALE, **Tezhip Sanatında Geçmişten Günümüze Bir Yolculuk**, Bugünün Ustaları, 66.

²¹ Kaya ÜÇER - Münevver ÜÇER, **Lale-i Münevveran**, 133.

²² Bkz. (1), TURGUT, 10.

²³ A.g.t., 10.

Resim 2.1.3: Fî't – Tıb, Arapça Yazılmış Tıp Kitabı, Yazarı: İbn'i Sîna, 15.Yüzyıl Fatih Dönemi Zahriye Sayfası Detayı, S.K, Turhan Valide 265.

“Zer-ender zer” adı verilen ve altın üstüne altın ile yapılan tarzdaki süslemede renkler canlı olurken, motifler oldukça zarif ve incedir.²⁴ Bu dönem tezhibinde zarif mavi tığlar çoğuklukla görülmektedir ayrıca, çoğunlukla zahriye, başlık tezhibi, şemse ve köşebent tezyinatında ana motif olarak; rumî motifi ve kıvrımlı dalların üzerinde dizilmiş olan hatâyî grubuna ait çiçekler yer almaktadır.²⁵

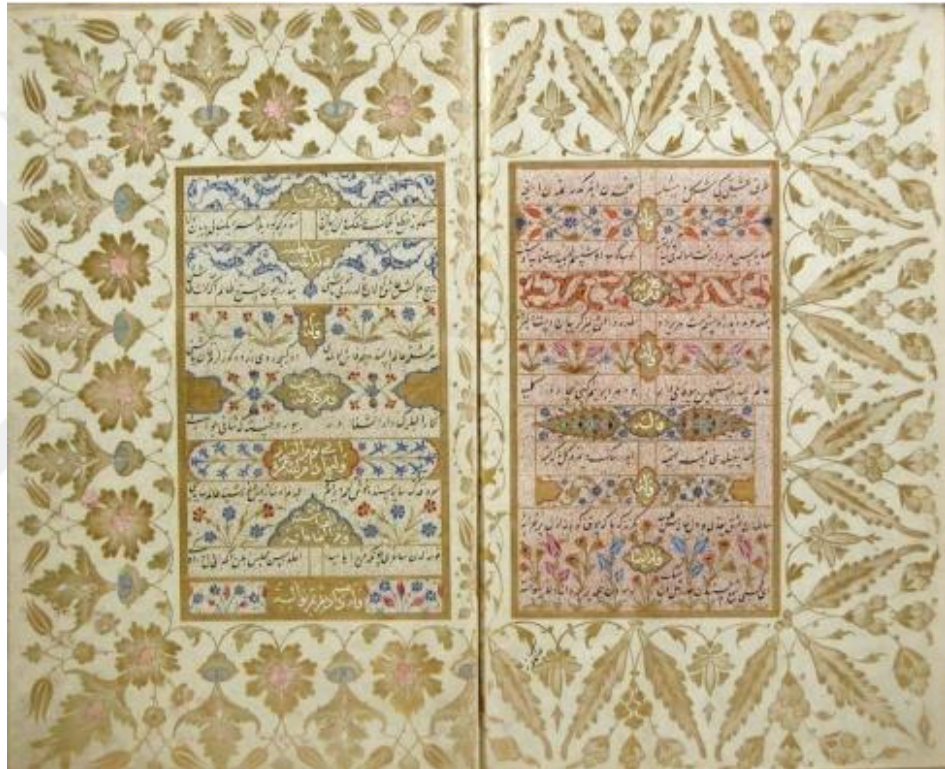
Türk tezhip sanatında “Klasik Dönem” olarak adlandırılan dönem Kanuni Sultan Süleyman devrinde yaşanmıştır. Klasik devirde tezhip sanatı zirve yapmış ve altın çağını yaşamıştır. Dönemin en önemli müzehhibi olan “Saz üslubu” nun

²⁴ Bkz. (10), TAŞKALE, 9.

²⁵ A.g.m, 11.

yaratıcısı ‘‘Şahkulu’’ ve onun öğrencisi ‘‘Karamemi’’ tezhip sanatının yenilikler kazanmasında en büyük etkiyi yapmış sanatçılardır.²⁶

Karamemi lale, sümbül, gül, karanfil, bahar dalları ve servi ağacı gibi daha bir çok bahçe bitki ve çiçeklerini yarı stilize olarak kullanıp, bu tarzı Türk tezhip sanatına kazandırmıştır.²⁷

Resim 2.1.4: Dîvân-ı Muhibbî, Hat: Mehmet Şerîf, Tezhip: Karamemi, 1566 Tarihli, İ.Ü.K, T 5467.

XVII.yy’ın ünlü tezhip ustası Hafız Osman’ın Kur’anlarını tezhipleyen Hasan Çelebi’dir.²⁸ Yüzyılın sonlarına doğru altın kullanımı arttırılmış, iğne perdahı uygulamaları daha çok görülmüştür.²⁹

²⁶ Faruk TAŞKALE, *Tezhip Sanatında Geçmişten Günümüze Bir Yolculuk*, Bugünün Ustaları, 67.

²⁷ A.g.t., 67.

²⁸ Bkz. (10), TAŞKALE, 11.

XVIII. yy ile birlikte Batının etkileriyle barok ve rokoko adı verilen üslûplar Osmanlı tezhibine eklenmiş, bu tarzda yapılmış kurdeleler, doğal görünümlü dal ve yapraklar ile sazolu üslûbu, aşırı süslü ve kıvrımlı olan ögeler tezhibe hâkim olmuştur.³⁰ XVIII. yy'ın önemli müzehhibi, çiçek ressamı olan, Ali Üsküdarî'dir.³¹

Resim 2.1.5: Hilye-i Şerife, Hat: Hâfız Osman, 1103/1691 Tarihli, Chester Beatty Library/Dublin, 559- 4, Faruk Taşkale Arşivi.

²⁹ Bkz. (4), ÖZEN, 9.

³⁰ Bkz. (1), TURGUT, 17.

³¹ Gülnur DURAN, 18. Yüzyıl Tezhip Sanatı, 410.

“Tekke yazıları” XIX. yüzyılda çoğunlukla karşımıza gelmiş olmakla birlikte, bu yazıların tezhiplerinde rokoko üslûbunun özelliklerini oluşturan sütun, perde, ve püskül öğeleri kullanılmıştır.³²

XX. yüzyıl tezhip sanatında etkili olmuş sanatçılar; Feyzullah Dayıgil, Ordinaryüs Prof. Dr. A. Süheyl Ünver, Rikkat Kunt, Muhsin Demironat ve bu değerli hocaların öğretileri ile birlikte yetiştirmiş oldukları nitelikli öğrencilerdir.³³

Resim 2.1.6: Ali Üsküdâri Tarafından 1140/172'de Natüralist Tarzda Uygulanmış Pembe Gül, Gazeller Albümü, İ.Ü.K, T 5650

³² Bkz. (1), TURGUT, 21.

³³ A.g.t., 23.

Fatma Rikkat Kunt (1903-1986) müzehhibe olarak, çini desen ve motiflerinden yola çıkmış, tezhipte dizayn ettiği motifleri serbest ve muazzamdır.³⁴ Motiflerinde görülen zenginlik ve incelik detayları ile kendine özgü klasik çizgili desenleri ve renkleri ile tezhip sanatında “Rikkat Kunt” ekolünü oluşturmuştur ve renkleri sade olmakla birlikte, çok renklilikten kaçınmayı tercih etmiştir.³⁵

Resim 2.1.7: Celi Sülüs Levha (Muhammed A.S.), Hat: Hamit Aytaç, 1387/1971 Tarihli,
Tezhip: Rikkat Kunt, Özel Koleksiyon, Faruk Taşkale Arşivi.

³⁴ Faruk TAŞKALE, **Tezhip Sanatının Büyük Ustası: Rikkat Kunt**, Antik Dekor, 83.

³⁵ Bkz. (1), TURGUT, 23.

2.2. Kufi Yazı Sanatı

Kufi yazı geometrik, dik ve köşeli karakterli olup diğer yazılardan kolayca ayrılabilir. Nabatî yazısıdır. Mensubî ismi ile de sikke, kitabe, Kur'an yazısı olarak kullanılmıştır.³⁶ Arap yazısı, Emeviler döneminde fethedilmiş yerlerin milletleri tarafından da kabul görmüş ve bu milletler artık İslam'ın sınırları içinde olmaları sebebiyle artık bu milletlerin de müşterek yazısı olmuş ve İslam yazısı adını almıştır.³⁷

Bağdatlı meşhur vezir olmanın yanı sıra hattat da olan İbn Mukle, geometri bilgisinin etkisiyle Kufiden doğmaya başlamış Aklam-ı sitte yazılarının temel ölçülerini ortaya koyan bir sistem geliştirmiştir.³⁸ Noktayı harflerin güzelliği için, Elif ve Daireyi sabit ölçü olarak kabul edip, bunların ışığında, muhakkak, sülüs, nesih, reyhani, tevki ve rika isminde altı tür yazının usul ve kurallarıyla İslam yazısında büyük reform yapmıştır.³⁹

Önce Hicaz'da, VII. yüzyılın ikinci yarısının ardından Kuzey Afrika (Cezayir, Fas, Tunus) ve İspanya'da Kufi yazı yayılmış ve bu yazı türü, Mekke'de Mekkî, Medine'de Medenî ve Basra'da Basrî diye, yayıldığı bölgelerin adını almıştır.⁴⁰

Kûfe'nin önemli merkez haline gelmesi ile gelişim göstermiş ve sonra genel bir anlam kazanıp "Kûfi" adı ile anılmıştır.⁴¹ Bu gelişmenin yanında, Kufi yazının

³⁶ Muammer ÜLKER, **Başlangıçtan Günümüze Türk Hat Sanatı**, 13.

³⁷ Ali Rıza ÖZCAN, **Hat ve Tezhip Sanatı**, 29.

³⁸ A.g.e., 30.

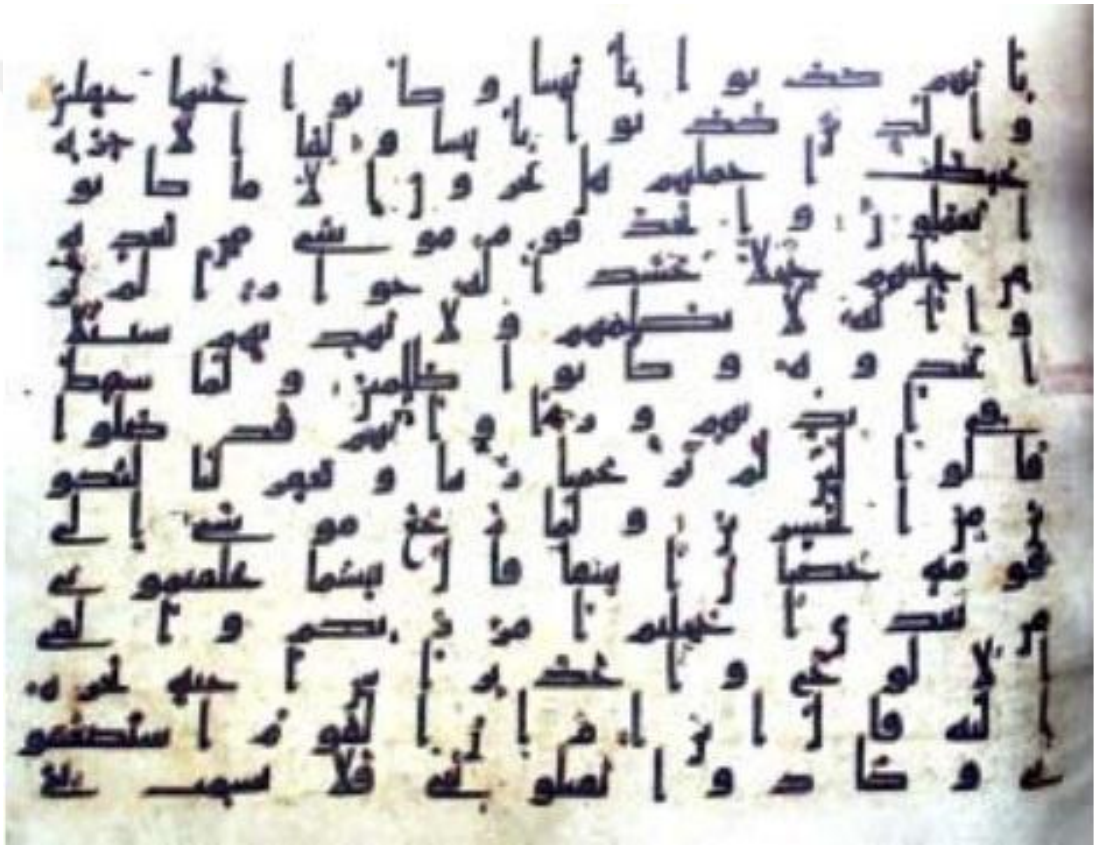
³⁹ A.g.e., 30.

⁴⁰ A.g.e., 30.

⁴¹ Ali ALPARSLAN, **Osmanlı Hat Sanatı Tarihi**, 20.

farklı yazım şekilleri; “Doğu Kufisi veya “Meşrik kufisi”, “Batı kufisi veya Mağribi” şeklinde farklı isimlendirilmesine neden olmuştur.⁴²

Kufi; “Kur’an yazısı” ve “Asr-ı Saadet Kufisi” olarak bilinen, estetiksel ve nitelik açıdan Kur’an’ın ilk nüshalarının yazımı için mükemmel bir yazı olarak bilinen ve geometrik formu ile çok zarif olan Kufi yazı, düzenli yatay ve dikey harfler ve bu harflerin birleşmesiyle oluşur.⁴³

Resim 2.2.1: Kufi Yazı, K.S. (TIEM 457)

⁴² Sevgi KUTLUAY, *Mucize Kitabın Muhteşem Hattı: Kûfinin Tarihsel Yolculuğu*, 93 - 94.

⁴³ Bkz. (37), ÖZCAN, 30.

2.2.1. Doğu Kufisi

Dođu kufisi, űlkelere göre çeřitli özellikler göstermekle birlikte kullanılıř bakımından ű ana bařlıđa ayrılabilir. Bunlar; sade kufi, tezyini veya sűslű kufi ve kufi-i bennai (ma’kılı) řeklinededir.

2.2.1.1. Sade Kufi

Her tűrlű sűsten uzak olan bu kufi, VII. Yűzyılda yazılmıř Kur’anlar ve o döneme ait olan kitabeler hep bu çeřit yazıyla yazılmıřtır.⁴⁴

2.2.1.2. Tezyini veya Sűslű Kufi

Sabit ve esaslı bir kurala bađlı olmayan, adından anlařılacađı gibi sűslű bir kűfi tűrű olmakla beraber, sanatçılar çeřitli tasarımlar yaparak, yazıyı iek, yaprak, hendesi sűsler ile tezyin edilerek sűslenmiřtir.⁴⁵ Bu sebeple, bu tip kufi ayrıca dallı olarak, yapraklı, iekli ve dűđűmlű gibi çeřitli kısımlara da ayrılabilir. Bu kufi çeřidi daha çok, binalar, eřyalar űzerinde, kitaplardaysa ad ve blűm yazılan yerlerinde kullanılmıřtır.⁴⁶

2.2.1.3. Kufi-i Bennai (ma’kılı)

Sűsten uzak, harfleri dikdörtgen ve kare řekillerinde olan Kufi’nin adı olup, szlűkte ma’kıl szcűđű, kale sıđınılacak yer anlamına gelmektedir⁴⁷. řayet harflerin kaleye benzetilmesi takdirinde o zaman ma’kıl szű uygundur.⁴⁸

⁴⁴ Ali ALPARSLAN, **İslam Yazıları**, Hat ve Tezhip Sanatı, 20.

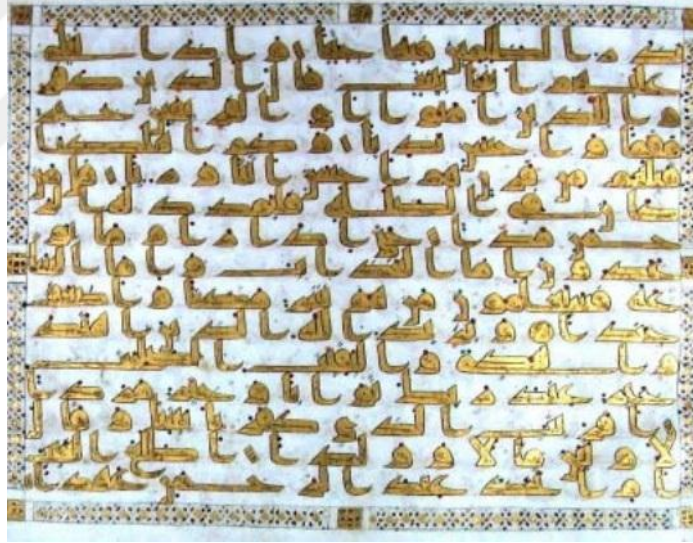
⁴⁵ A.g.e.,20.

⁴⁶ A.g.e. 20.

⁴⁷ Bkz. (37), ŖZCAN, 30.

Harfleri dikdörtgen veya kare biçiminde yazılmış bu kufi-i bennai okunması açısından kolay, mutavassıt ve müşkil olmak üzere üçe ayrılabilir.⁴⁹ Kolay olan türde, serbestçe birbirini takip eden harflerin arasında çizgiler bulunabilir. Mutavassıtta, harfler arası belirli ölçü bulunur ve çizgiler konulmazken, müşkil olanda ise, harflerin şekle yerleştirilmesine göre, hem siyah olan kısımları, hem de beyaz olan kısımları (boşlukları) okunur.⁵⁰

Deri ve kağıda yazılan küfide, IX. yüzyılda harflerde yuvarlaklaşma hissedilmiş ve X. yy'da bu yuvarlaklaşma artıp, Aklam-ı sitte denen altı çeşit yazının da meydana çıkması sebebiyle, XI. yüzyılda kufi kullanımı kitaplarda ve Mushaflarda seyrekleşip, bu tarihten sonra sanatını göstermek isteyen hattatlar tarafından seyrek kullanılmıştır.⁵¹

Resim 2.2.1.3.1: IX.yy Kufi. K.S. Nuruosmaniye Kütüphanesi. 27

⁴⁸ A.g.e., 30.

⁴⁹ A.g.e., 30.

⁵⁰ A.g.e., 30.

⁵¹ A.g.k., 30.

Kufi yazı türü, XI. Yüzyıla kadar Mushaf yazımında kullanılan tek yazı türü olup, yeni yazı türlerinin yaygınlaşması ile; Mushaflarda, edebi, dini, ilmi el yazmalarında başka yazı türleri ile birlikte kullanılıp, mezar taşlarında, kitabelerde, celi olarak mimaride, günlük kullanım eşyalarında ancak, XV. yüzyılın sonuna kadar varlığını sürdürebilmiştir.⁵² Bu tarihten sonra, sadece yeteneklerini göstermek isteyen bazı hattatlar tarafından kullanılmıştır. Kufi hattının gelişimini ve bölgesel farklılıklarını günümüze taşıyan binlerce Kur'an nüshası ve Kufi hattın üstatlarının kaydı ya dönem kaynaklarında ya da az sayıdaki ketebe ve ferağ kayıtlarında bulunmaktadır.⁵³

“Mensubi” adı da verilmiş olan bu hat ile kitabeler, sikkeler ve Kur'an-ı Kerim yazılmıştır.⁵⁴ Bu yazı türünün geliştiricisi olan ve ustaca kullanan kişinin, IV. Halife Hazreti Ali'nin olduğu söylenir. Önceki zamanlarda “mekki”, “medeni” ve “basri” isimleri verilmiştir. Bu yazı nesih yazısından sonra kullanılabilirliğini zaman içerisinde kaybederek, yalnız kitabelerde ve süs yazısı olarak ara sıra mimarilerde kullanıldığı görülmüştür.⁵⁵

Emevi ve Abbasi dönemlerinde kufi altın çağını yaşamış, ilk hünnerli üstadı Emevi devrinin son yıllarında yaşamış olan ve maalesef herhangi bir yazısı günümüze ulaşmamış olan Kutbe el-Muharrir'dir. Kutbe, kufi'yi tadil edip daha güzel hale getirip, “Celf ve Tumar” isimleri ile anılmış yeni yazı çeşitleri ortaya koymuştur.⁵⁶

⁵² Bkz. (47), KUTLUAY, 93 - 94.

⁵³ A.g.e. 93

⁵⁴ Bkz. (36), ÜLKER, 13.

⁵⁵ A.g.e.,13.

⁵⁶ A.g.e.,13

Kufe'nin önemli bir merkez olmasından sonra, yeni hattatların yetiştirilmesi için hazırlanmış olan ortam hat sanatının büyük ölçüde gelişim göstermesini sağlayıp, Kutbe'nin ardından Dahhak b. Aclan, İshak b. Hammâd ve Muhammed b. Ahmed b. Yasin Kufi yazının ehemmiyetli hattatları içerisinde yer almıştır.⁵⁷

Kufi hatta sure başlıklarına ve zahriye sayfalarında XV. yüzyıla kadar yer verilmiştir. Bu dönemin ardından manevi anlamı ve çok olgun estetik özelliklerine rağmen Kufi hattı kullanılmaması dikkat çekici bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵⁸

2.2.2. Batı (Mağrib) Kufisi

Fetihler sebebiyle yazı Arap yarımadasından uzaklaştıkça, hem o memleketin yerli yazısı sebebiyle, hem de zor şartlar sebebiyle değişikliğe uğramıştır.⁵⁹ Mağribi denmiş yazı aslında doğu kufisinin, Kuzey Afrika'da ve İspanya'da olduğundan biraz değişik şekilde yazılmasıdır. Ana özellikleri şu şekilde sıralanabilir.

- “Bu yazıda Doğu kufisi karakteri vardır.
- Harflerin gövdelerinde küt ve bodurluk özellikleri dikkat çeker.
- Dikey harflerde kesin bir düzlük görülmez, tepelerinde küçük bir yuvarlaklık dikkati çeker.
- Ayrı ve sonda yazılan harfler abartılı şekildedir.
- “Fe harfi” altına bir nokta konup, “kaf harfi” de üstüne bir nokta konularak belirtilir.

⁵⁷ Bkz. (47), KUTLUAY, 94.

⁵⁸ A.g.m, 94.

⁵⁹ A.g.m.,94.

- “Tı” ve “Sad harfleri”nin üst bölümü yarım daire şeklindedir. B,c,d,e,f farklılıkları nesih yazıda görülür. ’’⁶⁰

Afrika’da Mağribi yazının Tunus yazısı, Cezayir yazısı, Fas yazısı ve Sudan yazısı olmak üzere dört farklı şekline rastlanır.

Tunus yazısı; Fe ve kaf harfleri doğu arap yazısı baz alınarak noktalanmıştır ve Doğu arap yazısına yakındır.

Cezayir yazısı: Okunması zor olan, sivri ve köşeli bir karakterdedir.

Fas yazısı: Cezayir yazısından harflerin yuvarlaklığı ile ayrılır.⁶¹

Sudan yazısı: Batı Afrika’da, Büyük Sahra çölünün güney kısmında ve ayrıca, Atlantik’e sahili olan Müslüman ülkelerde bu yazı kullanılan bu yazı, kibar görünüşte değildir.⁶²

Nesih yazı tarzında oluşan farklılıklar bu ülke yazılarında kullanılan farklılıklardan meydana gelmiştir.

2.2.3. Türkiye’ de Kufi

Anadolu Selçukluları İran Selçuklularının kullandığı kufi yazısını aynı şekilde almışlardır. Konya’da Karatay Medresesi (1251) ile birlikte İnce Minare Medresesi’nde (1264) kufi yazısının çeşitli örnekleri vardır.⁶³

Osmanlı Türkleri Kufi yazıya fazla ehemmiyet vermemişlerdir. Bursa’da 1419’da inşa edilmiş Yeşil Cami kapısındaki kufiler ile İstanbul’da Fatih Cami avlu

⁶⁰ A.g.m. 94

⁶¹ A.g.m. 94.

⁶² Bkz. (37), ÖZCAN, 31 - 32.

⁶³ Bkz. (44), ALPARSLAN, 32.

penceresinde ve Çinili Köşk eyvanındaki hatlar adeta birer süsleme karakterlerini taşımaktadır.

Bu yazı II. Bayezid'in 1505'te kendi adı ile yaptırdığı caminin minarelerinin alt kısmında, XVI. asırda Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman'ın vezirliğini yapmış Çoban Mustafa Paşa'nın Gebze'de 1522'de yaptırdığı camiinde (Çoban Mustafa Paşa Camii) kullanıldı. Kanuni döneminin büyük hattatı olan Ahmet Karahisari bazı denemeleri kâğıt üzerinde yaptığı kufi yazı, uzun süredir görülmemesine rağmen XIX. yüzyılda tekrar canlanır gibi olmuştur. İstanbul Kızıltoprak'ta Zühtü Paşa Camii ile Yıldız Camiinde dönem yazısı olarak tekrar karşımıza çıkmıştır.⁶⁴

Yıldız Camii'nin yazılarını yazmış olan II. Abdülhamid devrinin ünlü gazetecisi ve muharriri Mehmed Tevfik Ebuuzziya kendi matbaasında düzenleme yaparak kufi'nin harflerini dökmüş ve kitap başlıklarında kullanmıştır. Bundan başka yine İstanbul'da Büyük Postahanenin üstünde "Asar-ı Atika Müzesi" olarak ve Karaköy'de Yolcu Salonu Karşısında kalan binanın üzerindeki "Savagimyen" ile "Avagimyen Han" ibareleri de şahsı tarafından yazılmıştır. Beşiktaş Vapur İskelesi üzerinde bulunan "Beşiktaş" ibaresi de süslü kufi yazısı için farklı bir örnektir.

XX. yüzyılın başlarında İsmail Hakkı Baltacıoğlu da kufi yazı ile ilgilenmiştir. İstanbul Çapa'da bulunan Yüksek Öğretmen Okulu'nun üzerindeki 1329/1905 tarihli yazı "Dâru'l-Muâllimati'l-Âliye" ibaresi süslü kufi ile tarafından yazılmıştır. Günümüzde ise İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde yıllarca Lâtin yazısı ve cilt dersleri vermiş olan Prof. Emin Barın 1960 yılından sonra, kufi yazı ile yaptığı çalışmalar ile çok farklı istifler yapıp yeni örnekler ortaya koymuştur.

⁶⁴ Bkz. (42), ALPARSLAN, 20.

2.3. Minyatür Sanatı

İslam sanatlarında minyatür'ün büyük bir yeri vardır. Tasvir sanatı olarak kullanılan minyatür tekniği ile önemli olaylar, şehirler, hikayeler, efsaneler anlatılmıştır. Minyatür icra eden sanatçıya “musavvir” veya “nakkaş” denilmekte olup, çeşitli atölyelerde kolektif olarak yazma eserler nakkaşlar tarafından minyatürlenmiştir.

Kitap sayfalarında, metni açıklamak amacı ile veya bir albümde toplanmaları için tek yaprak halinde, çeşitli ayarlarda altın, suluboya, guaj boya ve gümüş yaldız kullanılarak yapılan minyatürler, ışık-gölge oyunları kullanılarak, derinlik duygusu kazandırılmayan küçük boyutlu resimlerdir.

Eski mısırlılarda ilk örneklerini gördüğümüz, fildişi, papirüs ve parşömen gibi farklı malzemelerin yüzeylerine yapılmış olan minik resimlere de minyatür denilmektedir.

Türk minyatür sanatının ilk örnekleri, bugünkü Çin Uygur Özerk Yönetimi'nde Doğu Türkistan'da Kara - Hoça harabelerindeki örneklerdir. VIII. ve IX. yüzyılda Uygur Maniheist duvar resimleri ile minyatürlü sayfalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçen asırlar minyatürün gelişimini ve olgunlaşmasını sağlamıştır. İlk olarak duvar fresklerinde karşımıza çıkıp, geçen zaman sonucunda minyatür, kitap içine girmiş ve “el yazması ressamlığı” olarak da tanımlanmaya başlamıştır. Çeşitli tarzlarda ve farklı üsluplarda birçok minyatür yapılarak, çok önemli eserler ortaya konmuştur.⁶⁵

Maniheist Uygur minyatürlerini, ortaya çıkaran ve 1923'te yayımlayan Albert August von Le Coq'tur. Günümüzde değerlendirmeleri yapıldığında Uygur

⁶⁵ Hüsna KILIÇ, 16-18.yy Osmanlı Minyatürlerinin Tasarım İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi ve Çağdaş Yorumları, 2.

minyatürlerinde, kompozisyon dizilimi ve figür tipleri açısından Selçuklu minyatüründe yol gösterici olmuştur.⁶⁶

Resim 2.3.1: Uygur Devri, Koça Alfa Tapınağı, 8-9. yy Berlin State Museums Of The Prussian Cultural Heritage Foundation. Env. No:MIK III 4979 A, B-V.

Selçuklu minyatürünün gelişimi, Selçuklu Türklerinin İran'a, oradan Mezopotamya'ya, Suriye'ye ve Anadolu'ya dağılması ile Türk- İslam minyatürü ortaya çıkmıştır.

XII. yüzyıl sonu ile XIII. yüzyıl ilk yarısında, Uygur kökenli olan Selçuklu figürleri, gündelik yaşamlarındaki sahne ve eşyaları ile tasvirleri, Selçukluların ve hanedanların görevlendirmesi ile çalışmakta olan sanatçıların resimlediği önemli eserlerin minyatürlerinde kullanılmıştır.⁶⁷

İslam minyatür sanatının önemli örneklerinin çoğu Timurlu dönemindedir. Bu dönemden günümüze gelmiş minyatürlü yazmaların, çoğunlukla, Timur'un oğlu olan Şahruh ile torunlarının himayelerinde hazırlatıldığı fark edilir. Bilhassa, Şahruh'un oğulları olan Semerkant Valisi Uluğ Bey, Şiraz Valisi İskender Sultan ayrıca

⁶⁶ Banu MAHİR, **Minyatür**, İslâm Ansiklopedisi,118

⁶⁷ A.g.k., 118.

babasının yanında Herat'ta olan Gıyaseddin Baysungur, sanatçıların minyatür yapımına destek olmuşlardır. Tarih kitaplarına ilgisi yoğun olan, Şahruh mevcut Câmi'u'ttevârih nüshalarını toplatmış, ayrıca çoğalttırmış ve zamanın tanınan tarihçisi olan Hatız-ı Ebrü'ya bu eserin devamı olarak kendi dönemini de ekletmiştir.

Minyatür sanatı, Karakoyunlu ve Akkoyunlu Türkmen Minyatürleri, Safevi Minyatürlerinin ardından Özbek Minyatürleri ile gelişimini devam ettirmiş, farklı üsluplaşmalar ile tasvirlerdeki çeşitli farklılıklar dikkat çekmiştir.⁶⁸

Resim 2.3.2: Türkmen Dönemi, İran, Şiraz, 1475-1500 TIEM. Env. No:1978

⁶⁸ A.g.m. ,118.

Osmanlı devrinde minyatür sanatının kendine has üslup ürettiği ve büyük oranda geliştiği gözlemlenmektedir. Bu gelişimlerde sarayın teşvikinin yanında, halkın gösterdiği yakın ilginin de etkisi vardır.

Osmanlı'da devlet ve halk tarafından desteklenen minyatür sanatı kendine özgün bir tarz ve anlatım geliştirmiştir. Bu yönde üretilmiş eserlerin günümüzde önemi büyüktür. Osmanlılar döneminde üretilmiş eserlerden birkaç örnek verecek olur isek, Süleymanname, Hünername, Surname gibi eserlerin yanında, dönemde yazılan ilmi, edebi eserler, seyahatnameler, dini eserler, biyografiler gibi birçok alanlarda minyatürlü eserler verilmiştir.⁶⁹ Osmanlılar döneminde padişahlar önemli olayların belgesinin vakanüvistler tarafından tutulmasını istemiş ve bu belgeler minyatürler ile desteklenmiştir.

Minyatürlerde genellikle padişah portreleri, saray hayatı, bayramlar, resmi törenler, festivaller, savaş sahneleri, günlük yaşamı anlatan minyatürler, kent manzaraları, konu edilmiştir. Bilhassa, halkın ve devletin kurumlarının da katıldığı etkinlikler temel konularını oluşturur.⁷⁰

Fatih Sultan Mehmet Han dönemi minyatür sanatında önemli gelişmeler olmuş, İstanbul'un fethi ile Osmanlı devletinin yükseliş devrine girmesiyle, ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasal alanlarda kaydettiği ilerlemelerin yanında Fatih'in sanata destek vermesi ile minyatür sanatı da gelişme kaydetmiş, sarayda kurulan nakkaşhane ile, kütüphanesine nadir eserler hazırlatan Fatih, sanatsever kişiliği ile dikkat çekmiştir.⁷¹ Nakkaşhanenin başına Baba Nakkaş getirilmiştir.

Fatih Sultan Mehmet döneminin ardından, II. Beyazıt döneminde, geleneksel minyatür üslubu çoğunlukla kullanılmış ve bu devirde saraya Avrupa'dan olan

⁶⁹ A.g.k.,119.

⁷⁰ Bkz. (65), KILIÇ, 21 - 22.

⁷¹ A.g.t., 22.

sanatçılar yerine doğuda bulunan Türk ve İslam devletlerinden olan sanatçılar davet edilmiştir.⁷²

Yavuz Sultan Selim'in İstanbul'a, Mısır ve İran'dan getirttiği nakkaşlar birbirleri ile çalışarak, Herat nakkaşhanesinin üslubunu ve Osmanlı tarzının yansıdığı bir tasvir tarzının ortaya çıkmasını sağlamışlardır.⁷³

XVI. yüzyılın sanata kazandırdığı nakkaşlardan biri, Matrakçı Nasuh'tur. Matrakçı Nasuh figürsüz manzaralar ve topografik özellikte kent görünümleri ile tarihi konuları resimlemiştir.⁷⁴ Nasuh'un ilk eserleri, 'Tarih-i Sultan Bayezid'dir. Yavuz Sultan Selim'in döneminin anlatıldığı eserinde ise, yapılan Tebriz seferinde konaklanmış mevzileri detayları ile resmetmiştir.⁷⁵

Kanuni Sultan Süleyman'ın Irak seferini anlatan kitaplar, 'Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn' ve Nasuh'un hem metinlerini kaleme alıp, hem de resmettiği Süleymannâme'dir.⁷⁶ Özellikle kent planlarını, tipik özelliklerini, mimari anıtların tasvirinde gerçeğin dışına çıkmamıştır.

Matrakçı Nasuh'un, 'Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn' eserinde, İstanbul'dan Bağdat'a olan önemli yollar, kaleler, şehirler ve bölgenin bitki örtüsü hakkında bile gerçekçi biçimde tasvir etmiş ayrıca, Sultan Süleyman'ın Macaristan seferini ve Akdeniz seferini yapan Barbaros Hayrettin Paşa'nın seyahatini konu almış olan bu eserde 4 adet haritanın yanında, 32 adet minyatür bulunmaktadır.⁷⁷

⁷² A.g.t., 22.

⁷³ Taner ALAKUŞ, **Hayallerimdeki Minyatürler**, Tarihi Seyri İçinde Minyatür Sanatında Önemli Sanat Merkezleri, 22.

⁷⁴ A.g.m., 22

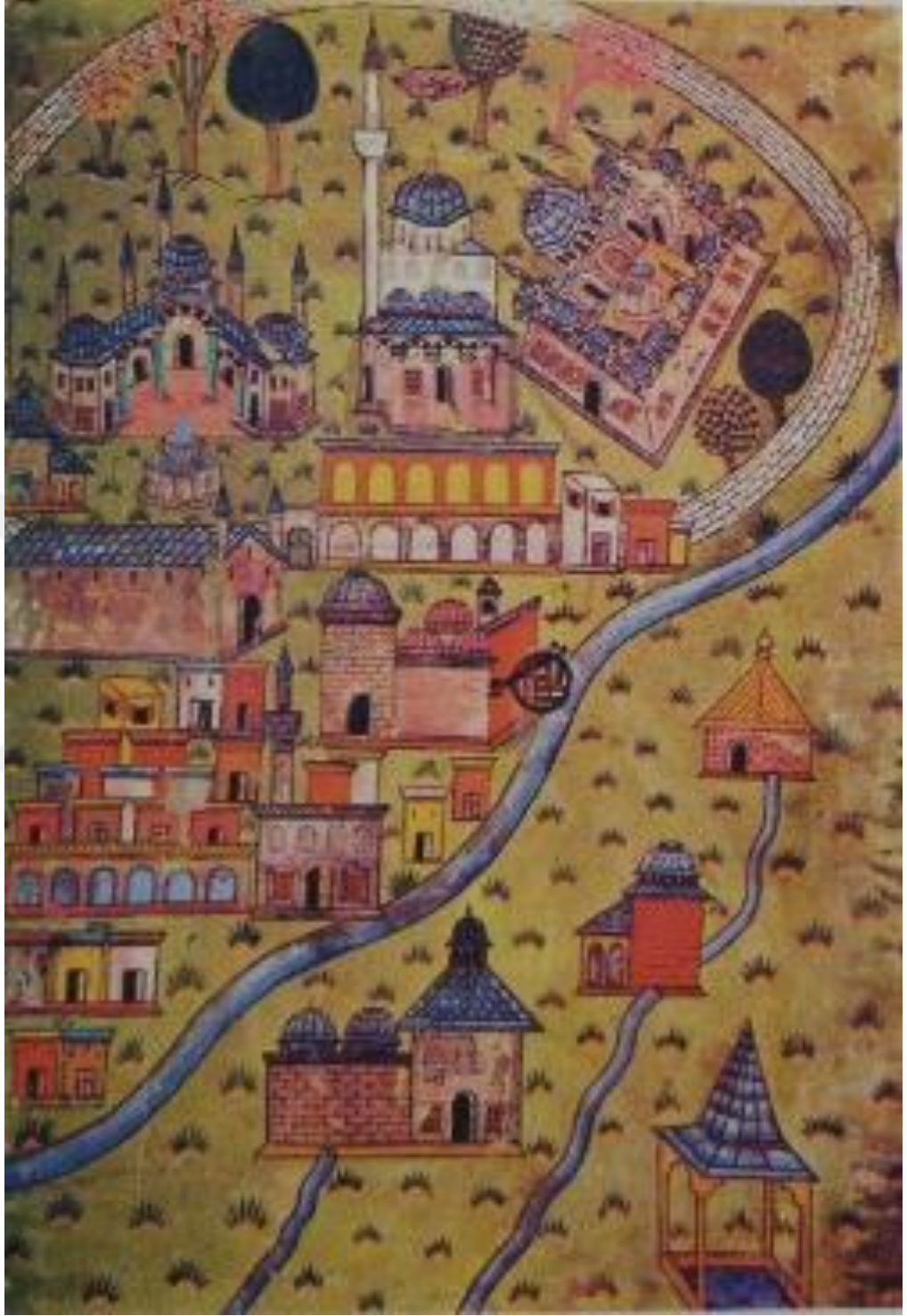
⁷⁵ A.g.m., 22.

⁷⁶ A.g.m., 22.

⁷⁷Zerrin ENVEROĞLU, **Osmanlı Minyatür Sanatı İçerisinde Nakkaş Levni Üslubunda Kadın Figürleri ve Günümüz Sanat Anlayışında Yenilik Arayışları**, 12.

Resim 2.3.3: Bitlis. Matrakçı Nasuh, Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn. İÜK, Env.T5964.

Resim 2.3.4: Beyân-ı Menâzil-i Sefer –i Irakeyn. Osmanlı Dönemi, İstanbul, 1537, İÜK Env No: T. 5964, 109 b, Eskişehir.

“ ‘Şehnamecilik’ ismi ile resmi görev halini alan, tarihi olayların kayıt altına alındığı resimli kitaplarda, savaşlar, fetihler, tahta geçiş törenleri, seferler, yabancı elçilerin kabul edilmesi, bayram kutlamaları gibi önemli olaylar ele alınmıştır.’⁷⁸

Kanuni döneminde, Tebriz’den Anadolu topraklarına gelen, Şah kulu isminde bir nakkaş, ‘Saz Üslubu (saz yolu)’ adında yeni bir tarzın öncüsü olmuş, bu üslupta sadece altın ile mürekkep ile yapılan resimlerde usta fırça hareketleri kullanılmıştır.⁷⁹

Resim 2.3.5: Osmanlı Dönemi Saz Üslubu, TSMK, ENV. No: H.2135.

XVI. yüzyılda klasik minyatür üslubunun ustası Nakkaş Osman olup, yalın betimlemeleri ile en önemli eserlerinden biri olan Surname-i Humayun’u resmetmiştir.⁸⁰

Nakkaş Osman, ‘Surname-i Humayun’u resmederken pastel renkler kullanıp, III. Mehmed’in sünnet törenlerini, geçitleri, eğlenceleri anlatır, ayrıca eserde, günlük

⁷⁸ A.g.t.,10.

⁷⁹ A.g.t., 22.

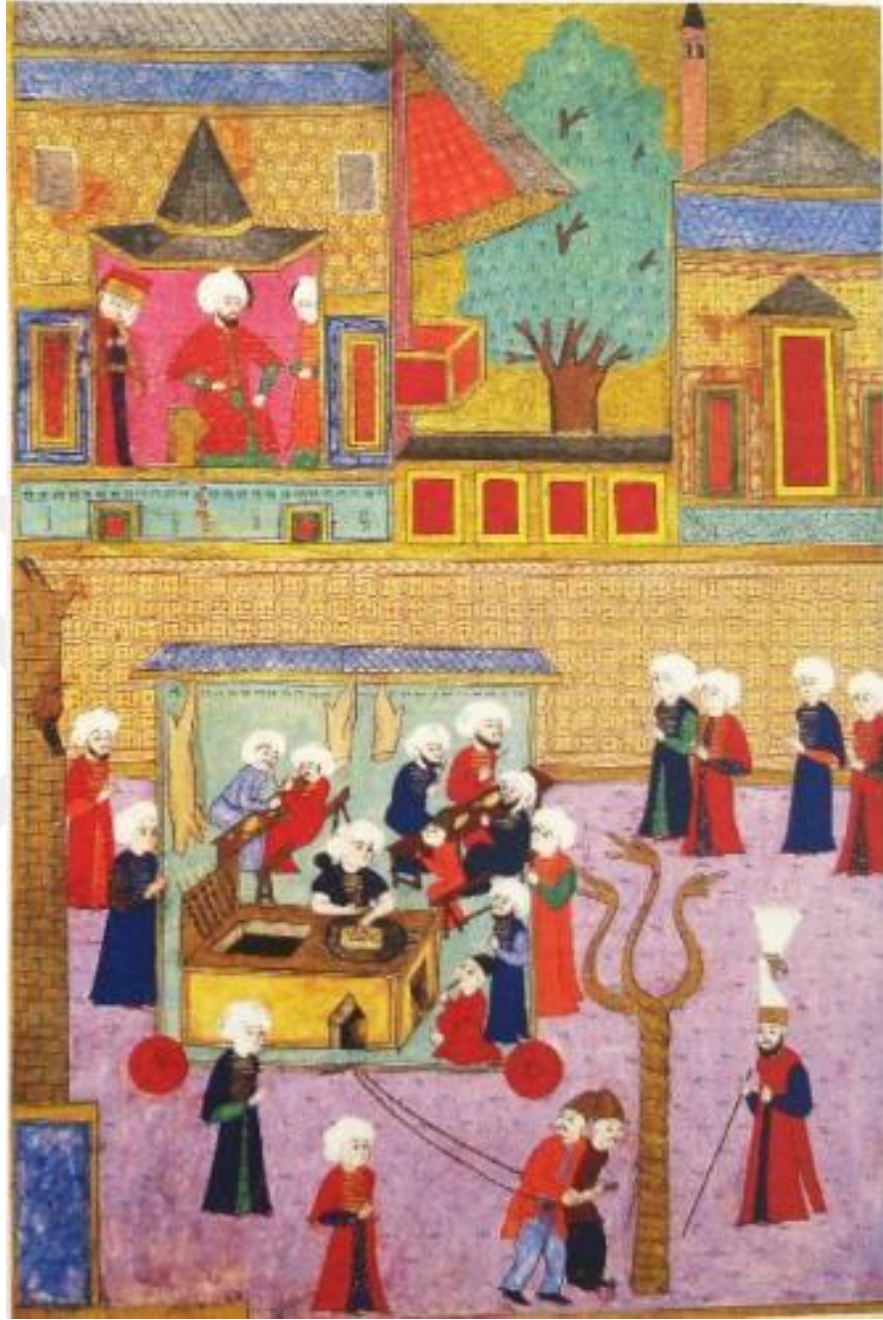
⁸⁰ A.g.t., 22.

hayatı, İstanbul'daki esnafın kılık kıyafet özelliklerini, törenlerdeki eğlence havasını tasvir etmeyi başarılı bir şekilde başarmış ve tarihteki en önemli belgelerden olmasını sağlamıştır.⁸¹

Resim 2.3.6: 1720 Şenliğinde Esnaf Alayının Geçişi. Surname-İ Vehbi. TSM, ENV No,A3593.

⁸¹ Bkz. (73), ALAKUŞ, 22.

Resim 2.3.7: Surname-i Hümayun. Kebapçıların Geçiti, Osmanlı Dönemi, İstanbul, 1587
TSMK, ENV. No: H. 1344, 343a.

Osmanlı'da Sultan II. Ahmed devrinde tek tek yaprak minyatürlerin sıralanıp, yerleştirildiği murakkâ (albüm) yapımı önem kazanmış, ayrıca XVII. yy'da minyatür gelenekli tasvirlerin sarayın dışındaki, bilhassa yabancılar için hazırlanmış kıyafet

albümleri olarak tek figür şeklinde yapılması artmıştır.⁸² Bu devirde Evliya Çelebi ise, saray dışında da sanatın geliştiğine vurgu yapmıştır.⁸³

Osmanlı devletinde minyatür sanatı, XIX. yüzyıla kadar toplumsal değişimlerden etkilenecek varlığını sürdürmüştür.

Resim 2.3.8: Osmanlı Dönemi, İstanbul, 1710-20 TSMK, ENV. No: H.2164, 21b.

⁸² A.g.m., 23.

⁸³ A.g.m., 24.

Batılılaşma, ‘Lale Devri’ adı altında hız almıştır ve minyatür sanatı, klasik üsluptan çıkıp yeni sanat anlayışı benimsemiş olan Levni ön plana gelmiştir.⁸⁴ En önemli eseri olan ‘Surname-i Vehbi’ olup, III. Ahmed’in dört oğlunun sünnet düğününü anlatmıştır.⁸⁵ Levni’nin minyatürlerinde geleneksel tarzın etkisi görülürken, perspektifi kullanıp, ışık ve gölge ile figürleri ortaya çıkarmıştır.⁸⁶ Kendinden önceki ustaları izleyip, kendi üslubunu bulmuş ve Lale devrindeki en güzel eserleri üretmiştir.

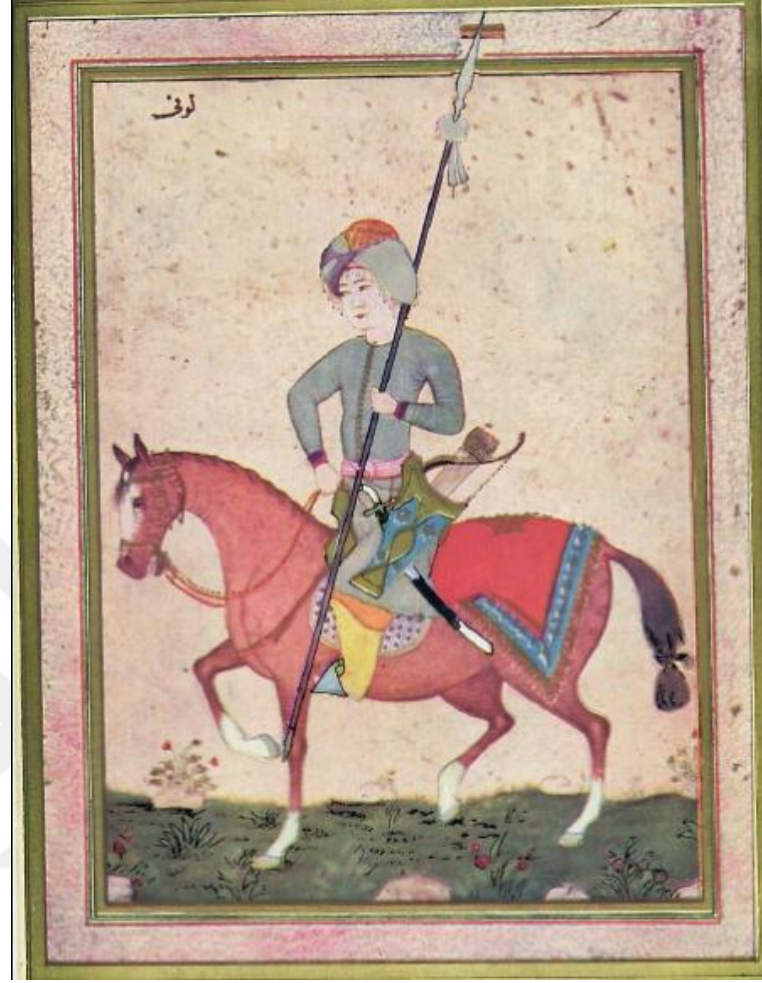

Resim 2.3.9: III. Ahmet Minyatürü, Topkapı Sarayı Müzesi. A 3109, ENV. No: 22b

⁸⁴ A.g.m.23.

⁸⁵ A.g.m., 24.

⁸⁶ Bkz. (65), KILIÇ, 27.

Resim 2.3.10: Levni, Binici. Topkapı Sarayı Müzesi.

XIX. yüzyılın ilk yarısında, kıyafet albümleri ve sefâretname türündeki eserlerde bulunan resimler artık üç boyutlu ve sulu boyayla uygulanmasıyla ve figürlerin yağlıboya ile uygulanması ile geleneksel Osmanlı minyatürü sona ermiştir.⁸⁷ Bu dönemde Osmanlı sarayında padişah portrelerini tuval üzerine yaptıklarının dışında farklı kağıt üzerine de çalışan son sanatçılar; Konstantin Kapıdağlı ile Refaildir.⁸⁸

⁸⁷ A.g.m.24.

⁸⁸ Bkz. (66), MAHİR, 123.

3. TÜRKİYE’NİN ÖNEMLİ YERLERİNİ KONU ALAN MİNYATÜR ÇALIŞMALARI

Türkiye konum itibari ile çok önemli bir yere sahiptir. Bu sebeple tarih içinde bir çok medeniyete ev sahipliği yapmış, birçok farklı kültürü bir arada barındırmıştır. Tarihte önemli zaferlere, medeniyetlere ev sahipliği yapan bu topraklardaki efsaneler, gelenekler, kültürlerin, halkların kendine özgü ritüelleri çok çeşitlilik göstermiştir. Bu çeşitlilik her alanda üretim yapan sanatçılara ilham kaynağı olmuştur. Sanatçılar yapıtlarıyla, gerek yazılı olarak, gerekse resmederek, bazen de müzik dili ile farklı alanlarda bu topraklardan etkilendikleri özellikleri anlatmaya çalışmıştır.

Türkiye’nin önemli yerlerini, anıt yapıtlarını, kapsayıcı kültürünü, mimarisini, adetlerini, günlük hayatını, kılık kıyafetini, oyunlarını, efsanelerini anlatmak ve başka insanlar açısından da bilinir kılmak sanatçılar için önem teşkil etmiştir. Her sanatçı kendi gözleminde özümsemiş, tarzına uygun şekilde yorumlarını ortaya koymuştur.

Minyatür sanatı ile de anlatımlar ortaya konulmuş olmakla birlikte gerçekçi resimsel eserler de verilmiştir. Türkiye’nin anlatımı minyatür sanatında; şehir anlatımı, yöre efsaneleri, masallar, sahip olunan mimarilerin nakşedilmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu şekilde yapılan uygulamalar çok çeşitli ve sayıca fazladır.

Türkiye’nin önemli yerlerini konu alan minyatür çalışmalarına değinirken, bazı sanatçıların kısa özgeçmişi anlatılıp, yaptığı eserlerden görsel ile örnek gösterilerek konuya açıklık getirilmesi amaçlanmıştır. Bu konu başlığı altında bugüne kadar olan bütün sanatçılar tarafından yapılmış her çalışma incelenmeyecek olup, belli başlı örnekler ile açıklamalar yapılacağı bildirilmektedir.

VI. Yüzyılın minyatür sanatında Matrakçı Nasuh figürsüz manzaralar, ve topografik özelliklere sahip kent görünümleri ile ön plana çıkmıştır. İlk eseri olan

“Tarih-i Sultan Bayezid” de padişah Yavuz Sultan Selim hükümdarlığında yapılan Tebriz seferinin konaklama mevzilerini çizmiştir. Çizimlerinde planların tipik özelliklerine dikkat etmiş, mimari anıtların tasvirinde özelliklerini vurgulamıştır.

Mecmu’-ı Menazil eserinde Kanuni Sultan Süleyman’ın yaptığı İlk İran Seferinin resimli bir anlatımını yapmıştır.⁸⁹ Bu eserde Matrakçı’nın İran seferinin menzilden menzile geçilen bütün yerlerin isimleri ve resimleri ile tespit ettiği ve kendi minyatür tarzı ile nakşettiği anlaşılır. Konulup göçülen yerlerin minyatürlerini yerlerinde yapmış, tasvir edilen mekânların karakteristik özelliklerine dikkat etmiştir.

Matrakçı Nasuh’un nakşettiği minyatürler, sefer esnasındaki menzillerin harita değerinde topografik ve şematik bir karakter taşımaktadır. Bu sebeple dokümanter değeri bulunmaktadır. Seferde geçilen cami, saray gibi belli başlı mimari yapılarının minyatür ile tasvir edilmesi İslam mimarisi tarihi olarak da eserin dokümanter değerini arttırmıştır.⁹⁰ Matrakçı Nasuh eserlerinde keyifli bir perspektif kullanarak yapıların karakteristik cephelerini ön plana çıkarabilmiştir. Bu minyatürler abartılmayarak realist bir anlatım taşımaktadır.

Süleyman-namede de Matrakçı Nasuh sefer esnasında gördüğü şehirlerin, kalelerin, kurulmuş ordugahların minyatürlerini nakşetmiştir. Kompozisyondaki çadırlar, manzaralar Menazil eserini hatırlatsa da Nasuh un sanat açısından olgunluk çağında yaptığı minyatürlerin resim karakteri olarak daha mükemmel olduğu açıkça görülmektedir.⁹¹

Matrakçı Nasuh minyatür sanatçılarının etkilendiği ve örnek aldığı tarzı ile günümüz minyatür sanatında ve yapılan minyatürlerde esin kaynağı olmuştur. Matrakçı Nasuh, minyatür sanatında şehir ve topografik betimlemelerde, efsanelerin, olayların anlatımında nakşetme tarzından sık yararlanan bir ustadır. Nasuh’un

⁸⁹ Hüseyin G. YURDAYDIN, **Matrakçı Nasuh**, 12.

⁹⁰ A.g.k., 13.

⁹¹ A.g.k., 14.

karakteristik perspektifinin minyatür sanatında kullanılması göze hoş gelmektedir ve günümüz sanatçıları da zaman zaman eserlerinde bu tarzı göstermişlerdir. Özellikle bir bölgeyi, bir şehri minyatürize ederken Matrakçı'nın anlatımı açık, belirleyici ve karakteristik olması bakımından tercih edilmiştir. Günümüz şehir minyatürlerinde, yeni yorumlarda, minyatür anlatımlarındaki mimarilerde hala onun karakteristik görsellerinden esinlenilmektedir.

Resim 3.1.: XVI. yy. Niğde Kenti ve Kalesi, “Kal’a-i Niğde Mukabelesinde Beka’üddin Çayırı” Metin SÖZEN Kapadokya Kitabı s. 447

Günümüz sanatçılarının da geçmişten esinlenerek hayata geçirilen minyatürlerinde Matrakçı Nasuh’un etkileri görülmektedir. Yıllardan beri gelmiş sanat birikimlerinin, sanatçıların fırçasından kâğıda minyatür sanatı ile döküldüğü tasvirlerde geleneklerin izi bulunmaktadır.

Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver klasik sanatların unutulmaması ve tatbik edilmesi adına büyük uğraşlar vererek birçok öğrenci yetiştirmiştir. Yetiştirdiği öğrenciler de

onun yolundan giderek geleneksel sanatların öğretilmesi ve doğru şekilde tatbik edilmesi için eserler üretirken öğrencilerini yetiştirmeyi de ihmal etmemişlerdir. Değerli hocaların gelenekli sanatları öğretirken gösterdiği titizlik sayesinde bugün de gelenek ve uygulanış biçimi bozulmadan üretilen eserler beğeni toplamaktadır. O değerli hocaların öğrencilerinden biri olan Nilgün Gencer yaptığı minyatürlerde, Türkiye'nin şehirlerini, tarihini, önemli olaylarını, konu olarak alıp kendi tarzında yorumlayarak nakşetmektedir.

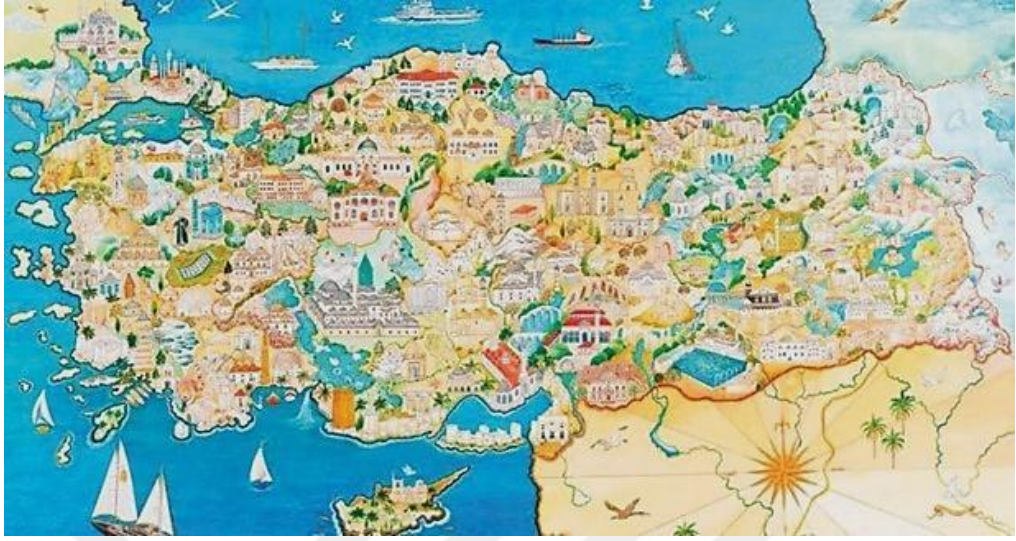
Gencer, Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver'in Geleneksel Türk Sanatları Atölyesine 1970-1978 yıllarında devam etmiştir. Ayrıca, Azade Akar, Melek Antel, Cahide Keskiner ve Ülker Erke'den Minyatür dersleri almıştır.⁹²

1992'de Ahmet Süheyl Ünver Geleneksel Türk Sanatları Atölyesi'nden onur belgesi almış olan sanatçı, Türkiye'nin şehirlerini, tarihi ve kültürel özellikleri ile yansıttığı minyatürleri yerli ve yabancı koleksiyonlarda bulunmaktadır.⁹³ Nilgün Gencer günümüzde Mim Sanat Akademisinde minyatür dersleri vermektedir.

Sanatçı Türkiye ve Anadolu'ya duyduğu hayranlık ile şehirleri tasvir ederken minyatür sanatını kullanmıştır. Kültürel birikimin yok olması ve değerlerin unutulması onun kaygısıdır. Sanatçı yaptığı eserler ile gelecek kuşaklara Türkiye'nin zengin kültürünü anlatıp doğal mirasının da farkında olmasını ve korunmasının gerektiğini aktarmayı amaçlamaktadır.

⁹² Süleyman PERGEL, **Minyatürde Yüzleşme**, 28.

⁹³ A.g.k., 28.

Resim 3.2.: Nilgün Gencer'in "MinyaTürkiye" adlı eseri. 2014 Ekim ayında sergilediği "43 Yıl ve Türkiye Minyatürleri" sergisinden.

Resim 3.3.: Nilgün Gencer'e ait minyatür çalışması. "Kütahya" Minyatürde Yüzleşme Kitabı s.29.

Bir ressam olarak Symeon Savvidis de Türkiye'nin şehirlerine, yaptığı eserlerinde yer vermiştir. Symeon Savvidis, Tokat Şehrinin fiziki ve tarihi özelliklerini yaptığı tablolara resmetmesi ile dikkat çekmektedir. Tokat şehrine tablolarında yer veren bir sanatçı olan Savvidis sanat tarihçilerince Oryantalist ressam olarak kabul edilmiştir. Yunan asıllı 19.yy'ın önemli ressamlarından olan Symeon Savvidis Tokat'ta hayata gözlerini açmıştır. Sanatçı eserlerinde Anadolu temalarını kullanmış, Tokat şehrinin görünümüne tablolarında yer vermiştir. Eserlerinde Doğu temasını da kullanan sanatçının tabloları içerisinde dönemin kılık kıyafetlerini, yaşam stillerini, mimari özellikleri ve sokak manzaralarını gerçekçi bir biçimde betimlediği için tarihi açıdan da önemlidir.⁹⁴ Geleneksel eşya ve aletlerin de olduğu gibi içinde bulunduğu tabloları tarihsel nitelik taşımaktadır.

Savvidis, eserlerinde Doğunun ve Anadolu'nun gerçek olmayan abartılı ve süslü hallerini değil, günlük yaşamını anlatmayı tercih etmiştir.⁹⁵ Osmanlı himayesinde bulunan Mısır, Kahire, Samsun, İstanbul, Tokat sanatçıya ilham kaynağı olmuş ve eserlerinde işlediği yerler arasında bulunmuştur.⁹⁶

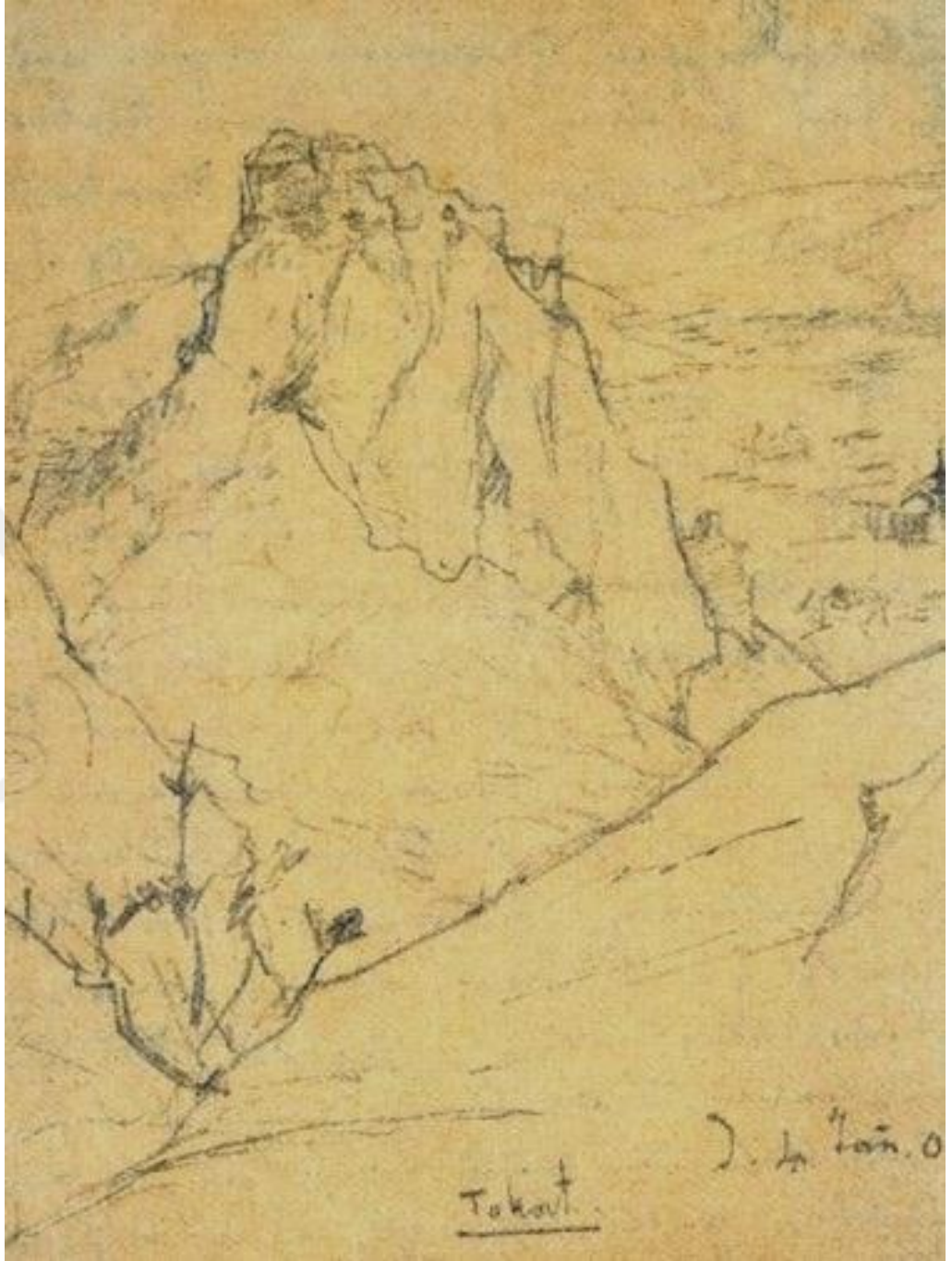
Şehir görüntüleri verirken, yaşayan insanların kıyafetleri, geleneksel günlük kullanım eşyalarının işlemeleri de ele alan sanatçı kadın erkek figürlerini kıyafetlerin yöresel detaylarıyla işleyerek betimlemiştir. Eserleri içinde çok sayıda karakalem çalışması bulunur bazıları eskiz olarak kalmıştır. Resimlerindeki detaylar o zaman diliminde olduğu gibi yansıtılmış, busebeple eserleri etnografya, mimari ve sanat tarihi açısından belge niteliğinde bulunmuştur.⁹⁷

⁹⁴ K. İBRAHİMZADE – İ. GÜLTEKİN ÖZMEN, **Tokatlı Bir Ressam Symeon Savvidis**,171.

⁹⁵ A.g.m., 172.

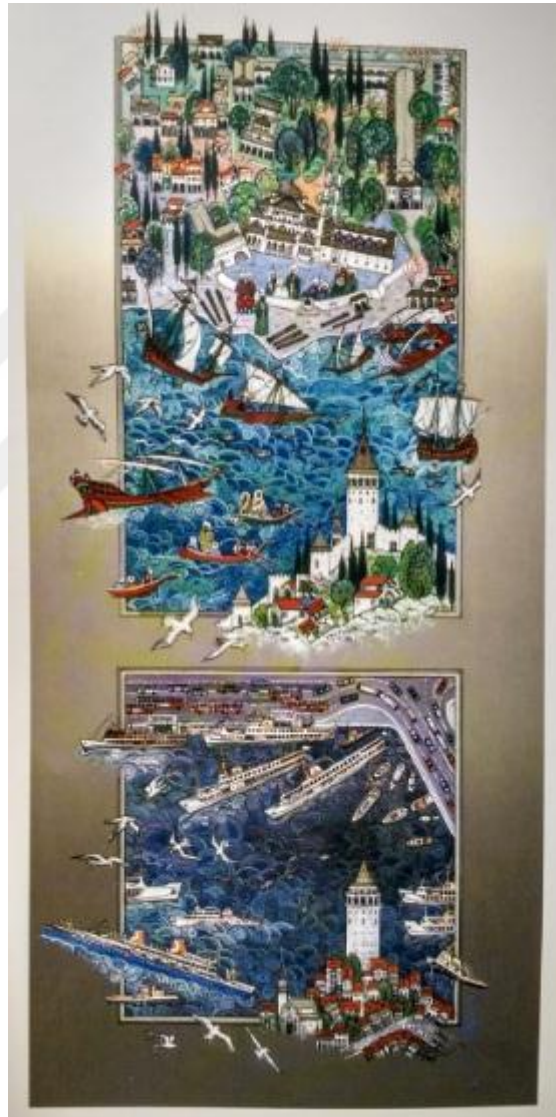
⁹⁶ A.g.m., 173.

⁹⁷ A.g.m., 177.

Resim 3.4: 1905 Yılında Tokat Kalesi, Karakalem, 17,6 x 12,6 cm, Tokatlı Bir Ressam
Symeon Savvidis Makalesi s.176.

Nusret Çolpan, İstanbul minyatürlerini ana konusu olarak seçmiştir. Bandırma’da 1952 yılında doğan Nusret Çolpan 1972’de İstanbul’a yerleşmiş, Zincirlikuyu Meslek Lisesi’ni ve Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fakültesini bitirmiştir.⁹⁸ Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver ve Azade Akar’dan Türk Süsleme sanatları dersi almış ve minyatür alanında çalışmaya başlamıştır.⁹⁹

Resim 3.5: Geçmişten Günümüze Galata’dan Eminönü. ‘Minyatür İstanbul’ Kitabı s.39.

⁹⁸ Nusret ÇOLPAN, *Minyatür İstanbul*, 4.

⁹⁹ A.g.k., 4.

Nusret Çolpan, Kanuni Sultan Süleyman devrinde yaşamış olan Matrakçı Nasuh'tan etkilenmiştir. Matrakçı Nasuh'un mimarideki disiplin ve tarzdan faydalanıp kendine has minyatürler yapmıştır. İstanbul'u minyatürlerinin ana konusu olarak seçen sanatçı günümüzde minyatür sanatının özgünleşmesinde önemli rol oynayıp değerli eserler vermiştir. Eserlerinde mevsimleri kullanıp, semtlerin geçmişte ve günümüzdeki görünümünü minyatür sanatında yorumlamıştır.

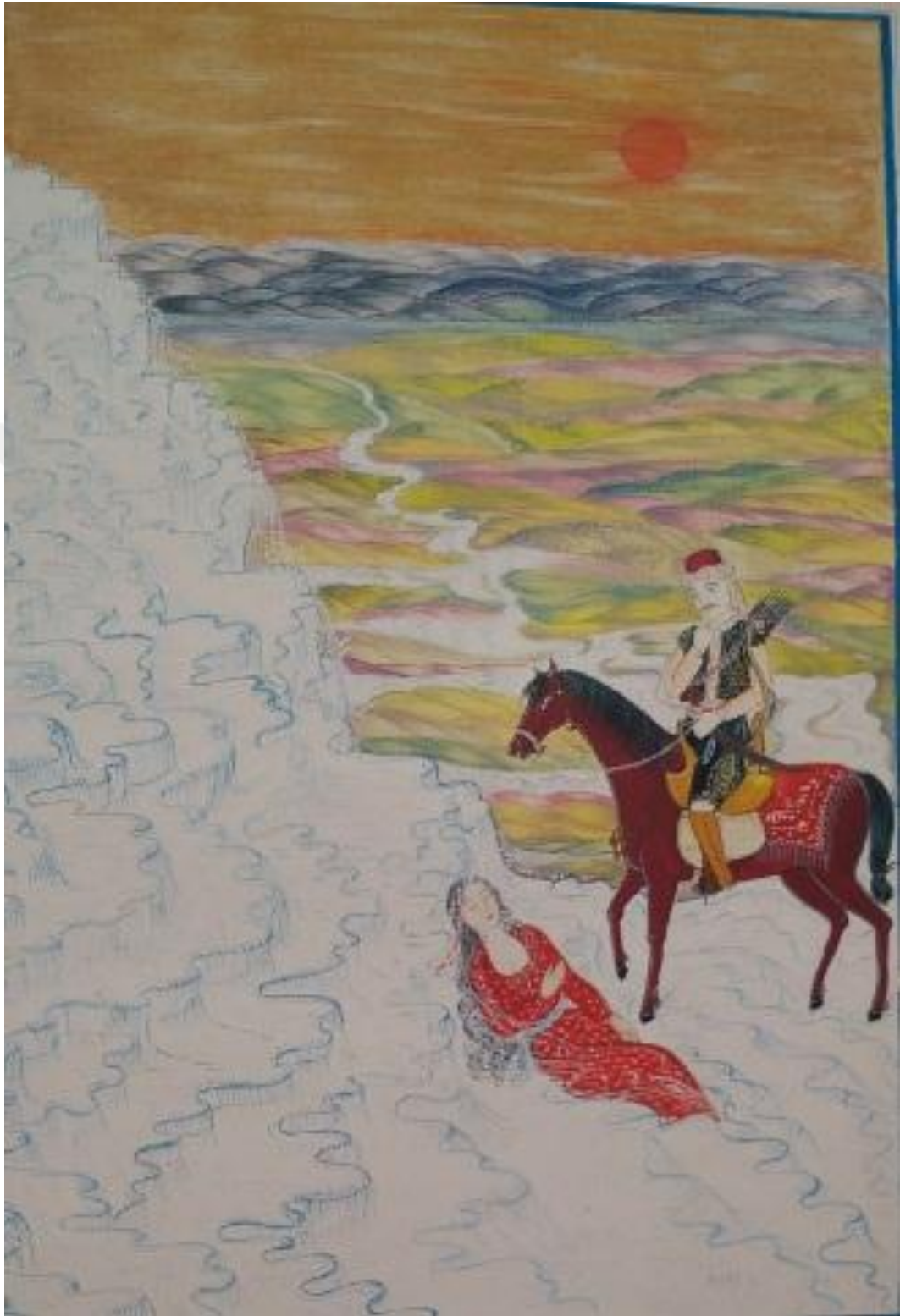
Nusret Çolpan 31 Mayıs 2008 tarihinde hayatını kaybetmiştir. 32 yıl boyunca minyatür sanatında eserler vermiş olan sanatçının yurt içi ve yurt dışı koleksiyonlarında yaklaşık 300 eseri bulunmaktadır.

A. Ülker Erke eserlerinde Türkiye ve Anadolu temasını kullanan bir başka değerli minyatür sanatçısıdır. Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'den eğitimini ve icazetini 1958 yılında almış olan Ülker Erke, Türk Süsleme Seminerlerinde Hocasının yanında olmuştur.¹⁰⁰ Ayrıca ressam Ali Sami Boyar ile beş yıl çalışmış olan sanatçı minyatür sanatının şiirsel ve renkli anlatımını kullanarak 12 adet kitap yayınlamıştır.

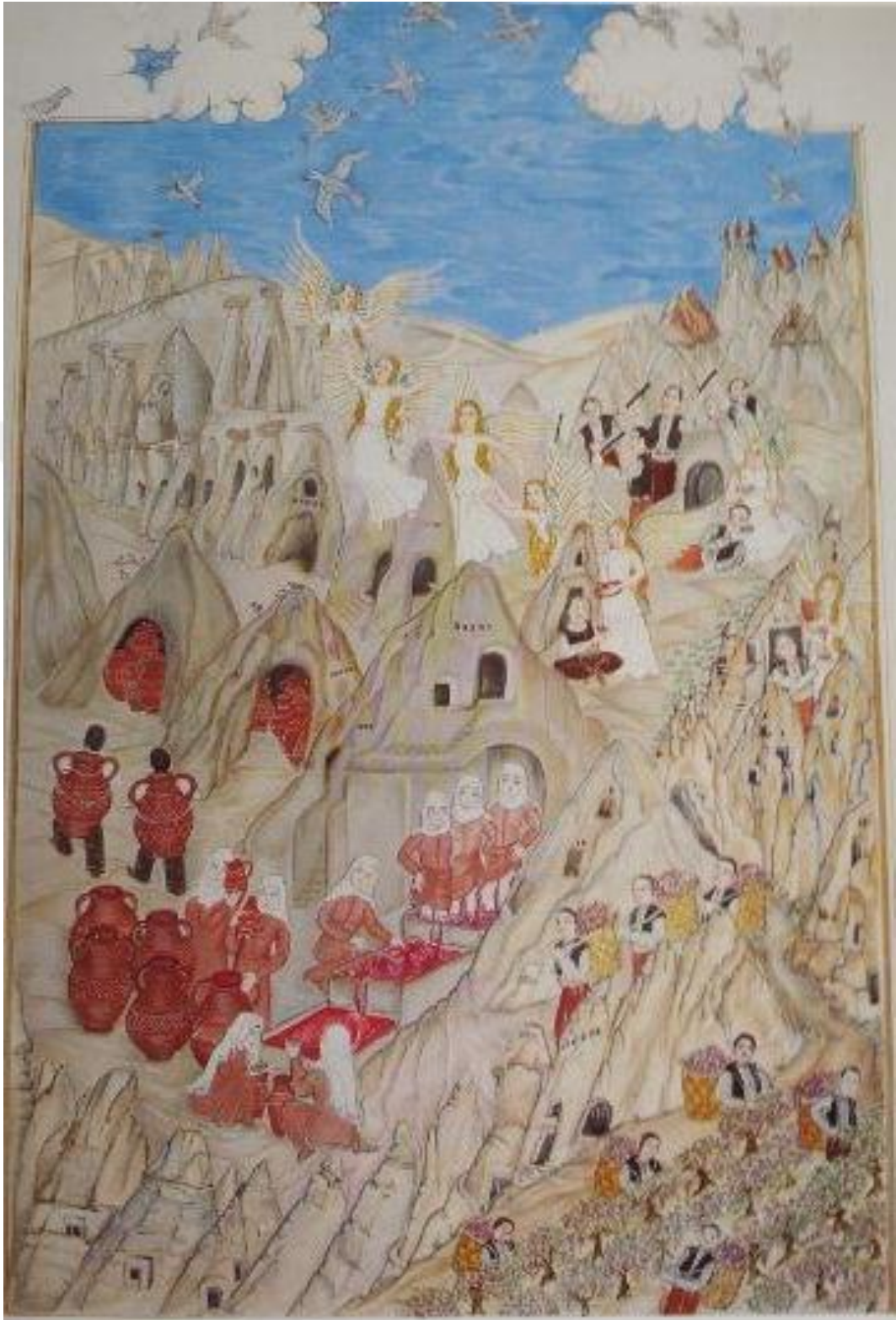
Eserlerinde Anadolu'nun sonsuz kaynağında faydalanmış, tarihi dokuların ön plana çıkarılması ile efsanelerin, masalların minyatür sanatının gücüyle günümüze ulaşmasını amaç edinmiştir. Bu amaç doğrultusunda sayıca çok eser vermiştir.

Minyatürlerinde, Mevlevilik, Atatürk tarihi Anadolu efsaneleri, gemiler, kuşlar ayrıca yoğunlaştığı konulardır. Sanatçı, eserlerinde Türkiye'nin çeşitli yerlerinden kesitler vererek efsaneleri ve hikâyeleri detaylıca anlatmayı ihmal etmemiştir.

¹⁰⁰ A. Ü. ERKE – Ş. Ş. GÖREN, **Minyatürlerle Anadolu'dan Efsaneler**, 1.

Resim 3.6: Ülker Erke, Pamukkale adlı eseri. Minyatürlerle Anadolu'dan Efsaneler kitabı s.26.

Resim3.7.: Ülker Erke, Peri Bacaları Adlı Eseri. Minyatürlerle Anadolu'dan Efsaneler kitabı s.36.

Cahide Keskiner Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver'in öğrencisi olmakla birlikte 1931 yılında dünyaya gelmiş olan sanatçı, 1965 yılında İstanbul Yıldız Porselen Fabrikasında Türk Süsleme Atölyesini kurmuştur.¹⁰¹

1980 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığınca başlatılmış "Uygulamalı Türk Süsleme Sanatları Kurslarında eğitim ve yönetim kurulu başkanlığı yapmış ve 1982 yılında Mimar Sinan Üniversitesinde öğretim görevlisi olmuştur.¹⁰² Yurt içinde ve yurt dışında birçok sergiye katılmış, 2000 yılında T.C. Kültür Bakanlığı Mevlana Büyük Ödülüne, 2012 yılında Kültür ve Sanat Büyük Ödülüne layık görülmüştür. 2018 yılında vefat etmiştir.

Cahide Keskiner minyatür sanatının doğru şekilde öğrenilmesi ve uygulanması adına kitaplar yazmıştır. Bu sanatın gelecek kuşaklara olduğu gibi aktarılmasını amaç edinmiştir. Keskiner günümüze kadar çok sayıda öğrenci yetiştirmiştir. Yetiştirdiği öğrencileri de günümüzde kendilerini geliştirip, hocalık yaparak minyatür sanatını ve kültürümüzün yansımaları bu gün de eserlerinde göstermektedirler.

¹⁰¹ Cahide KESKİNER, **Minyatür Sanatında Doğa Çizim ve Boyama Teknikleri**, 2.

¹⁰² A.g.k. 2.

Resim 3.8.: Cahide Keskiner, Minyatürler Kitabı, Yörük Obasında Gelin Hazırlığı 1995. s.31.

4. TÜRKİYE COĞRAFYASINDA KÜLTÜREL AÇIDAN ÖNE ÇIKAN SEMBOLLERİN BETİMLENMESİ

4.1. Türkiye'ye Genel Bir Bakış

Türkiye; topraklarının bir kesimi Asya'da, bir kesimi de Avrupa'da bulunan bir Akdeniz ülkesidir.¹⁰³ Türkiye hem Avrupalı hem Asyalı olan hem de Akdenizli kimliğe sahip olan biricik ülkedir ve bu durum, tarihi, coğrafi ve kültürel özelliklerini Türkiye'ye kazandıran başka hiçbir ülkeye benzemeyen ayrıcalıklarındandır.¹⁰⁴ Türkiye'nin bir başka özelliği de, kara kütlelerinin arasında olmasına rağmen, aynı anda da üç tarafı denizlerle çevrilidir.

Türkiye'nin coğrafi konumu itibari ile sahip olduğu bir başka özellik de, bazı önemli yollar üzerinde bulunmaktadır. Tarih boyunca, Akdeniz ve Avrupa dünyası ile Çin ve Hint gibi Uzakdoğu ülkelerinin birbirine bağlanan yollarının Türkiye'den geçmesi ve Karadeniz kıyılarını Akdeniz dünyasına bağlamakta olan Boğazların varlığı ile oluşmuş deniz yolunun birinci yol ile bu noktada kesişmesi başka herhangi bir ülkede rastlanmadık önemli bir durumdur.¹⁰⁵ Bu bakımdan stratejik, jeopolitik özelliğe sahiptir.

Türkiye, üç tarafını çevirmiş denizlerin yanında, ülkenin coğrafyasının her köşesine yayılmış olan gölleri, akarsuları, yaylaları, dağları ve mağaraları ile adeta bir yeryüzü cennetidir.¹⁰⁶ Dünyaca ünlü olmuş kıyıları doyumsuz güzellikteyken, her bir ada, her bir koyun kendine özgü özelliği ve öyküsü vardır. Bu topraklar aynı

¹⁰³ Metin TUNCEL, *Türkiye*, İslam Ansiklopedisi, 41. Cilt, 562.

¹⁰⁴ Kutlay DOĞAN, *Türkiye*, Türk Haberler Ajansı, 13

¹⁰⁵ A.g.k. ,13.

¹⁰⁶ A.g.k., 14.

zamanda bir antik eser müzesi görünümünde olmasının yanında tarih boyunca Hititler'den Antik Yunan'a, Romalılar'dan, Persler'e, Selçuklular ve Osmanlı İmparatorluğuna kadar sayısız medeniyetin beşiği olmuş, dünya tarihinde de iz bırakmış olaylara sahne olması, Türkiye coğrafyasını özel kılanların sadece kıyıları ve benzersiz tarihi olmadığının kanıtı niteliğindedir.¹⁰⁷

Özellikle Anadolu'nun topografik yapısının çok farklı olması ve kısa mesafelerde bile ekolojik faktörleri büyük ölçüde değişebildiği için bulundurduğu canlılar da çeşitlenmiş ve zenginleşmiş tür ve alt türlerin çeşitliliğine etken olmuştur. Anadolu'yu bir doğa müzesi olarak tanımlayabiliriz, Avrupa'nın birçok ülkesi ile karşılaştırıldığında bitki çeşitliliği sayısı açısından da en zengin ülke Türkiye'dir.¹⁰⁸

Anadolu, kıtalar arasındaki güney-kuzey ve kuzey güney olarak, bazen doğu-batı, batı-doğu yönünde göç etmekte olan kuşların kullandığı göç yollarından en önemlilerinden biri olması sebebiyle kuş gözlemcileri olan ornitologlar için adeta bir cennettir.¹⁰⁹ Türkiye, su altı güzellikleri de suyun üstündeki tarihle adeta yarışır nitelikte olduğu için gezginler için ideal coğrafyaya sahipken, seçeneklerin çok olduğu Türkiye topraklarında turkuaz sularda yüzmekten tutun, dört bir yana yayılmış akarsularda rafting yapmaya kadar, zorlu dağlara tırmanış yapıp kanyonlarda yürümek isteyenlerin de ilgisini çeken sayılamayacak zenginlikler vardır.¹¹⁰

Turizm burada devreye girip, zenginlikleri olan, turizm potansiyeline sahip olan, nitelikli yerleri turizmin hizmetine sunarak o bölgelerin sahip bulunduğu doğal güzelliklerini, kültürü gibi çekicilik unsurlarını etkin olarak kullanıp, bölgenin

¹⁰⁷ Boyut yayın grubu, **Tanrının Özenerek Yarattığı Topraklar Türkiye**, 7 – 8.

¹⁰⁸ A.g.k., 7

¹⁰⁹ A.g.k.,8

¹¹⁰ A.g.e. ,8

tanınırlığını arttırıp ayrıca maddi girdi de sağlamaktadır. Turizm sayesinde tanınırlığı artan bölgenin alt yapısına, sosyal yaşantılarına ve daha birçok özelliğine katkıda bulunup o bölgenin refah düzeyini arttırıp ayrıca hızlı kalkınmasında da rol oynamaktadır.¹¹¹

Türkiye, 6-21 Haziran'da 1941 tarihinde yapılmış olan Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nde alınan karara göre, 7 ana coğrafi bölgeye ve 21 coğrafi bölüme ayrılıp, Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinden, dördüne komşu olduğu denizin ismi verilmiş olup, diğer üç bölge ise, Anadolu bütünündeki konumlarına göre isimlendirilmişlerdir.¹¹² Bunlar; Akdeniz Bölgesi, Doğu Anadolu Bölgesi, Ege Bölgesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi, Karadeniz Bölgesi, Marmara Bölgesidir.¹¹³

Resim 4.1.1:Türkiye Cumhuriyeti Coğrafi Bölgeler Haritası. R. Saygılı 2015 yılında oluşturduğu görselidir.

¹¹¹ Harun ARSLAN, *Alternatif Turizmin Bölge Ekonomisi Üzerinde Etkisi: Samsun Örneği*, 10.

¹¹² Bkz. (104), DOĞAN, 24.

¹¹³ A.g.k., 24.

Eser çalışmasında, Türkiye'nin tarihi ve kültürel dokusundaki mimarilerin tanıtılması, doğal ve ya turistik özellikte olan şehirlerin sembolik öğelerinin geleneksel sanatlar ile işlenmesi amacı ile çalışılmıştır. Çeşitli uygarlıkların beşiği olmuş Türkiye toprakları, tarih, kültür buluntuları açısından çok zengin Dünya mirasına sahiptir. Ayrıca çok çeşitli doğal oluşumları, zengin doğal kaynakları ve iklimsel farklılıkları ile dünyada eşi bulunmamaktadır. Bu zenginlikleri, tarihi, kültürel, turistik ve değişen mimari öğelerinin gösterilmesi ve sıralanması adına eser çalışmasında bölgesel ayırma gidilmiştir.

Bölgeler arasında iklim koşulları çeşitlilik gösterdiği gibi, tarihi kalıntılar da dahil mimari öğeler farklılık göstermektedir. Toprak yapılarında bile farklılık olan coğrafi bölgeler işlenirken renklerden faydalanılarak çeşitlilik ve birbiri ile kaynaşmanın simgesel şekilde ifadesi gösterilmiştir.

Coğrafi bölgeler arasında bulunan farklılıklar mimarilere ve yaşam tarzlarına oradan da kültürlere yansımıştır. Bu farklılıklardan yola çıkılarak coğrafi ayırım içerisinde kültürel, turistik ve tarihi önemi olan bazı semboller seçilmiştir. Bu seçim özellikli mimari yapılar, çeşitli inanç merkezleri, önemli maneviyatı olan yerler - kişiler, kültürel özelliğe sahip olan mimariler, doğal oluşumlara sahip olan yerler şeklinde yapılmıştır. Bu sayılan konularda çeşitlilik ve zenginlik sayıca çok fazla olan öğelerde bulunduğundan, sınırlı bir seçime gidilmiştir. Öğeler arasında seçim yapılırken sadece en bilinen öğeler seçilmemiş, az bilinen ve fazla göz önünde olmayan öğelerin de ön plana çıkması ve tanıtılması amacı ile kompozisyonda yer verilmiştir.

Türkiye'nin coğrafi bölgelerine göre seçilen kültürel ve tarihi önemi olan mimari öğelerinin, simgesel yapıların ve oluşumların konumlandırıldığı kompozisyon minyatür tarzında yapılmıştır. Minyatürlerin tatbik edildiği kısımda kullanılan kültürel, simgesel ya da tarihi öğelerin neler olduğu 7 coğrafi bölgenin başlıkları altında aşağıdaki bölümlerde açıklanacaktır.

4.2. Marmara Bölgesi'nden Seçilmiş Ögeler

4.2.1. Süleymaniye Camii

Mimar Sinan'ın Kanuni Sultan Süleyman'ın emri ile 1549-1557 yıllarında yaptığı ve “kalfalık eserim” diyerek tanımladığı camidir.¹¹⁴ Süleymaniye Camii, İstanbul'daki camilerin en büyüğü ve en gösterişlisi olduğu söylenir.¹¹⁵

Resim 4.2.1.1: Süleymaniye Camii. İstanbul'un Yüz Rotası s.60.

Camii bahçesinin 11 kapısı bulunup, etrafında Süleymaniye Medreseleri olarak meşhur beşi lise seviyesinde olan, biri fakülte biriside ihtisas bölümü olarak, yedi medrese tesis edilmiş, ayrıca Caminin mihrabının önündeki türbe Kanuni Sultan Süleyman'a, yanındaki türbe ise eşi Hürrem Sultan'a aittir.¹¹⁶ Bu mabedin İnşasına başlanırken temeline ilk taş, büyük alim Şeyhülislam Ebussuud Efendi tarafından

¹¹⁴ Bkz. (104), DOĞAN, 29.

¹¹⁵ M. Orhan BAYRAK, **Türkiye Tarihi Yerler Kılavuzu**, 340.

¹¹⁶ A.g.k.342.

koyulmuştur.¹¹⁷ Bin kubbesi ile Osmanlı'nın güç simgesi ile mimari dehasının göstergesi olmuştur.

4.2.2. Çanakkale Şehitler Abidesi

Gelibolu Yarımadası'nda olan Abide, Morto köyü, eski Hisarlık Burnu üzerinde yer almaktadır. Türk Halkının topladığı para ile, Çanakkale Savaşlarında şehit olan 253.000 Türk kahramanının anısına yapılmış dört ayak şekli hakim olan anıttır.¹¹⁸

Resim 4.2.2.1: Çanakkale Şehitler Abidesi. Tarihin Tanığı Anadolu'da Kurulan Cumhuriyet s.265.

Çanakkale Şehitler Abidesi, Mimar Doğan Enginbaş ve İsmail Utkular'ın projesi, Mühendis Ertuğrul Barla'nın yapımında gerçekleşmiştir.¹¹⁹ Çanakkale Muharebeleri'nde şehit düşen askerlerin simgesi olmuştur ve onların anısını her an yaşatmaktadır.

¹¹⁷ A.g.k., 341.

¹¹⁸ Çanakkale İl Kültür ve Turizm Tanıtım Broşürü , 16.

¹¹⁹ Bkz. (115), BAYRAK, 151.

4.2.3. Gelibolu 57. Piyade Alayı Şehitliği ve Anıtı

Mimar Nejat Dinçel tarafından tasarlanmış olan 57. Alay Şehitliği ve Anıtı; 12 Aralık 1992 tarihinde Kültür Bakanlığı tarafınca, Kabatepe-Conkbayırı yolunun kenarında, Kılıçbayır'ın güney ucu tarafında inşa edilmiştir. Yeni yapılmış bu şehitlik semboliktir.

Resim 4.2.3.1: Gelibolu 57. Alay Şehitliği ve Anıtı. Çanakkale İl Kültür ve Turizm Bakanlığı arşivi.

Yarbay Hüseyin Avni Bey tarafından kumanda edilen 19. Tümen'e bağlı olan 57. Alay, yabancı kuvvetlerin Gelibolu'ya yaptığı ilk çıkarma gününde Arıburnu Cephesi'nde ilerleyen Anzak askerlerinin karşısına ilk çıkan ve geri püskürten Türk kuvvetleridir.¹²⁰ Bu cephede ilk defa 19. Tümen Komutanı Yarbay Mustafa Kemal'in önderlik yanında cesaret vasıfları ortaya çıkmıştır. 57. Alay şehitliği şadırvan, açık namazgah, ana mezarlık ve anıttan oluşmaktadır.¹²¹

¹²⁰ Saffet E. TONGUÇ, Fatih TÜRKMENOĞLU, *Türkiye'de Görülmesi Gereken 101 Yer*, 95.

¹²¹ Bkz. (118), ÇANAKKALE, 17.

4.2.4. “Dur Yolcu” Yazısı

“Dur Yolcu” şiirinin ilk iki mısrası ile iki figürden oluşan anıt, Değirmen Burnu Tabyası’nın arkasındaki tepenin yamacında yer alan, mısraları ile Mehmetçik ve meşale figürü bulunmaktadır.¹²² 1960 yılında bölgedeki garnizonda asteğmen olarak askerliğini yapan Seyran Çelebi tarafından yaptırılmış, yamaçta yazılı olan mısralar ise, Necmettin Halil Onan’a ait olan “Dur Yolcu” isimli şiirindedir. Şiirin bütünü aşağıda yer almaktadır.

“Bir Yolcuya

Dur yolcu! Bilmeden gelip bastığın,
Bu toprak, bir devrin battığı yerdir
Eğil de kulak ver, bu sessiz yığın,
Bir vatan kalbinin attığı yerdir.

Bu ıssız, gölgesiz yolun sonunda,
Gördüğün bu tümsek, Anadolu’nda,
İstiklâl uğrunda, namus yolunda
Can veren Mehmet’in yattığı yerdir.

Bu tümsek koparken büyük zelzele,
Son vatan parçası geçerken ele,
Mehmet’in düşmanı boğduğu sele,
Mübarek kanını kattığı yerdir.

Düşün ki haşrolan kan, kemik, etin
Yaptığı bu tümsek amansız, çetin,

¹²² A.g.m., 17.

Bir harbin sonunda bütün milletin,
Hürriyet zevkini tattığı yerdir.

Necmettin Halil Onan’’¹²³

Çanakkale’nin kent merkezinin tam karşısında yer alan “Dur Yolcu” anıtı, geceleri aydınlatılmaktadır. Hem boğazdan geçen bütün gemiler tarafından hem de Çanakkale tarafından rahatça görülmektedir.

Resim 4.2.4.1: Dur Yolcu Yazısı. Kişisel Fotoğraf Koleksiyonu.

¹²³ Şükran KURDAKUL, *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*, 465 – 466.

4.2.5. Truva Atı

Homeros'un İlyada destanında ‘‘Troya Savaşı’’ ve 10 yıllık kuşatma süresinde alamadıkları Truvayı ele geçirmek için, gerçekleşen olaylar anlatılıp günümüze kadar ulaşmıştır.¹²⁴ Troya savaşın 10. yılında Hektor ve Patroklos'un ölümü öne çıkarılarak, Akhilleus'un öfkesini de anlatan destana göre, kuşatmayı yapan Akhalar kendilerine gitmiş süsü verip, içine en cesur askerlerinden birkaçını sakladıkları tahtadan bir at yapmış ve Truva'ya bırakmışlardır.¹²⁵ Ancak, Laokoon'un uyarmasına rağmen, Troyalılar Athena'ya adak hediyesi sunmak için atı surlardan içeriye alırlar.

Gece olunca savaşçılar dışarı çıkarak işaret verip, Akha filosunu geri çağırır ve şehir kapısını açtıklarında, Akhalar bu hile ile Troyayı 10 yıl süren savaşlar sonrasında ele geçirirler. Bu savaşın ve Troyanın temsili tahta atı Çanakkale ili merkezinde yer almaktadır.¹²⁶

Resim 4.2.5.1: Çanakkale'de Bulunan Truva Atı. Kişisel Fotoğraf Koleksiyonu. (2014)

¹²⁴ Bkz. (115), BAYRAK, 153.

¹²⁵ A.g.k., 153.

¹²⁶ Ag.k., 153.

4.2.6. Ayasofya Müzesi

Ayasofya müzesi dinler arası hoşgörünün simgesi olmuş önemli yapılarıdır. Doğu Roma İmparatorluğu tarafından İstanbul'da yapılan en büyük kilise olup, aynı yerde üç kere inşa edilmiştir.¹²⁷ Günümüzdeki Ayasofya, İmparator Justinianos tarafından devrinin iki önemli mimarına 361milyon altına yaptırılmış, 5yılıda biten kilise, tarihçi Prokopis'in aktardığına göre, 27 Ocak 537 yılında ibadete açık hale gelmiştir.¹²⁸ İmparator, Ayasofya'nın daha gösterişli olması için emrindeki tüm eyaletlerden en güzel mimari parçaların burada kullanılmasını istemiştir. Yapının mermer kaplı duvarları dışındaki yüzeyler mozaiklerle süslenmiştir.

Resim 4.2.6.1: Ayasofya Müzesi. Kültür AŞ., İstanbul'un 100 Rotası. s.24.

Ayasofya Fatih Sultan Mehmet'in 1453'te İstanbul'u fethetmesiyle camiye çevrilmiş, yapı güçlendirilip en iyi şekilde korunmuş ve Osmanlı'nın da katkılarıyla camii olarak varlığını sürdürmüştür.¹²⁹ Günümüzde müze olarak hizmet vermektedir.

¹²⁷ A.g.k.,262.

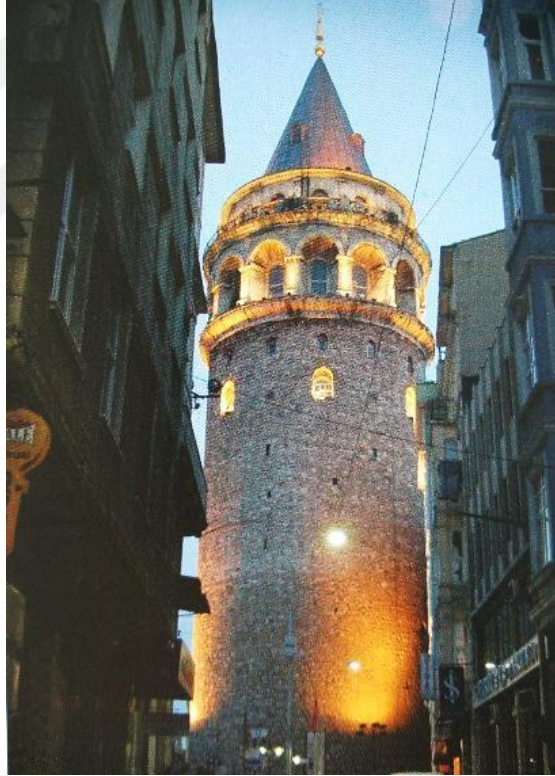
¹²⁸ A.g.k.,262.

¹²⁹ Gültekin ÇİZGEN, İstanbul'un yüzleri-40, İstanbul'un 100 Rotası, 24.

4.2.7. Galata Kulesi

Galata Kulesi Bizans, Ceneviz ve Osmanlı tarihine tanıklık etmiştir ve dünyanın en eski kulelerinden biri kabul edilir.¹³⁰ 528 yılında Bizans İmparatoru Anastasius tarafından Fener Kulesi şeklinde inşa edilmiştir. İstanbul'un Galata semtinde Karaköy ile Tünel arasında yer alır ve şehrin en önemli sembollerindedir.¹³¹

IV. Murat döneminde Hezarfen Ahmet Çelebi tahtadan yapılmış kartal kanatlarını sırtına takıp, Galata Kulesi'nden Üsküdar Doğancılar'a uçtuğundan bahsedilir.¹³²

Resim 4.2.7.1: Galata Kulesi. İstanbul Kitabı s.109.

¹³⁰ Bkz. (115), BAYRAK, 295.

¹³¹ A.g.k.,295.

¹³² Ag.k.,295.

Denizden 140m yükseklikte olan tepenin üstünde olup, İstanbul'un sahil kesimi ve Haliç yanında İstanbul Boğazı da seyir terasından panoramik olarak rahatlıkla izlenebilmektedir.

4.2.8. Yılanlı Sütun

Yılanlı sütun, diğer adı ile; Burmalı sütun olup, Delphi'deki Apollon tapınağından İstanbul'a 4.yüzyılda getirilmiş, İstanbul'da bulunan en eski anıtlardan birisi olma özelliğindedir.¹³³ Orijinal sütunun, M.Ö. 409' da yapıldığı bilinmektedir. Birleşmiş olan çeşitli Yunan sitelerinin, savaşta Perslere galip gelmesi sonucunda, Pers ordusunun silahlarının eritilip dökülmesi ile meydana getirilmiş bir eserdir.¹³⁴

Üç yılan başının üzerinde bulunan 3m çapında olan Altın vazosu bugün yerinde yoktur. XVIII.yy'da kendiliğinden yerinden koparak düşen yılan başlarından birisi, İstanbul Arkeoloji müzesinde hala sergilenmektedir.¹³⁵

Resim 4.2.8.1: Yılanlı Sütun. Kişisel koleksiyondur. Sağdaki resim, Arkeoloji müzesinde sergilenmekte olan yılan başıdır.

¹³³ Mert Basım Yayıncılık, **İstanbul**, 35.

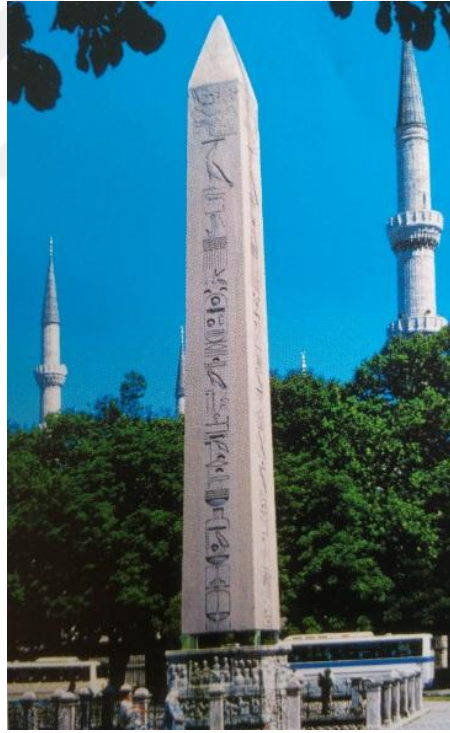
¹³⁴ Bkz. (115), BAYRAK, 260.

¹³⁵ A.g.k., 361.

4.2.9. Mısır Dikilitaşı (Obelisk)

Obelisk (Mısır Dikilitaşı) ilk defa, Mısır'da firavun III. Tutmes tarafından M.Ö. 1547'de yaptırılan Heliopolis kentinin güneş tapınağı önüne dikilen sütunlardan birisi olup, I. Theodosius tarafından Konstantinopolis'e gönderilip Hipodrom'a dikilmiştir ve İstanbul'daki anıtların en eskisidir.¹³⁶

Obelisk'in teması; İmparatorluğu yüceltmektir. İmparator figürü bu sebeple çizilmiştir ve dikdörtgen olan alt kaidesinde, Obelisk'in getirilişi ve dikilişinin yanı sıra, hipodromda yapılan yarışlar anlatılmıştır.¹³⁷ Cephesinin birinde Grekçe, diğerinde ise, Latince yazıtlar bulunmaktadır. Mısır'da görülen doğal olmayan perspektifin kullanılmış olması Obelisk'in özelliklerindedir.

Resim 4.2.9.1: Obelisk (Mısır Dikilitaşı). Fotoğraf: İstanbul kitabı s.85.

¹³⁶ A.g.k., 283.

¹³⁷ A.g.k., 283.

4.2.10. 15 Temmuz Şehitler Köprüsü

Boğaziçi Köprüsü, (birinci köprü olarak da anılmıştır) Marmara Denizi ile Karadeniz'i birbirine bağlayan boğaz üzerinde yer almış iki asma köprüdendir. Köprü'nün bir ayağı Avrupa Yakası'nda Ortaköy, diğer ayağı ise, Anadolu Yakası'nda Üsküdar Beylerbeyi semtimizdedir.¹³⁸ Boğaziçi Köprüsü'nün adı 2016 yılında, 15 Temmuz Şehitler Köprüsü olarak değiştirilmiştir.

15 Temmuz Şehitler Köprüsü'nün yapımına 20 Şubat 1970 tarihinde başlanmıştır. 30 Ekim 1973 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 50. yıldönümü şerefine yapılan devlet merasimi ile hizmete açılmıştır.¹³⁹ Yapımı tamamlandığında, dünyanın dördüncü en uzun asma köprüsü olma özelliğinde olmuştur.

Resim 4.2.10.1: 15 Temmuz Şehitler Köprüsü. (Boğaziçi Köprüsü) Kişisel Koleksiyon.

¹³⁸ Mert Basım Yayıncılık, **İstanbul**, 129.

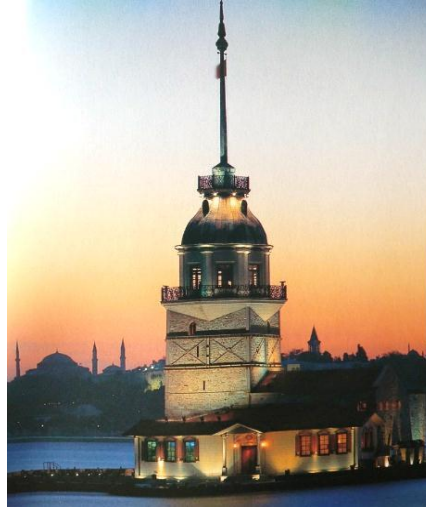
¹³⁹ A.g.k., 129.

4.2.11. Kız Kulesi

İstanbul Boğazı'nın ağzında ve sahilinden 180m uzaklıkta olan bu zarif yapı Üsküdar'ın simgesi durumunda olup, paralara, tabloları, pullara, kartpostallara konu olmuştur. Yıllarca anlatılan bir çok hikâyesi olan Kız Kulesi sembolik öneminin yanı sıra yüz yıllarca kullanılmıştır.¹⁴⁰

Efsanelerden birine göre, Battal Gazi'nin, Üsküdar Tekfurunun kızını kaçırmaması için veya Konstantin'in kızını, bir kâhin tarafından, yılan sokması sonucu öleceğini söylemesiyle, kızını korumak için bu kuleye kapatmış olsa da, kuleye getirilen üzüm sepetinden çıkan yılan kızı sokarak öldürmüştür.¹⁴¹

Pek çok kez yenileme geçirmiş olan Kız Kulesi turistlerin ve yerli halkın sevgisini her zaman kazanmıştır. Kız Kulesi'nin bugün zemin katı restoran olarak kullanılırken etrafı boyunca balkonlu olan yer çay içilen yer olarak kullanılır. Bu bölümde isteyen kimseler dürbün ile Üsküdar, Boğaziçi ve İstanbul'un güzel panoramasını izleyebilirler.

Resim 4.2.11.1: Kız Kulesi. Görsel, İstanbul'un 100 Rotası s.35.

¹⁴⁰ Bkz. (115), BAYRAK, 312.

¹⁴¹ A.g.k., 312.

4.2.12. Yerebatan Sarnıcı

Yerebatan Sarnıcı Sultanahmet'te bulunmaktadır. Bizans imparatoru I. Justinianus (527-565) tarafından yaptırılmış bu büyük yeraltı sarnıcı, İstanbul kuşatması sırasında, diğer su yollarını düşmanların bozması karşısında şehrin su ihtiyacı için yapılmış su depolarının en devasasıdır.¹⁴²

Su içinden yükselmiş sayısız gibi görüntüsü vermekte olan mermer sütunlar sebebi ile halk "Yerebatan Sarayı" olarak isimlendirilmiştir. Yerebatan Sarnıcı müze olmasının yanında ulusal ve uluslararası birçok etkinliğe ev sahipliği yaparken turistlerin de uğrak noktası olmayı sürdürmektedir.¹⁴³

Resim 4.2.12.1: Yerebatan Sarnıcı. Türkiye'de Görülmesi Gereken 101 Yer s.46.

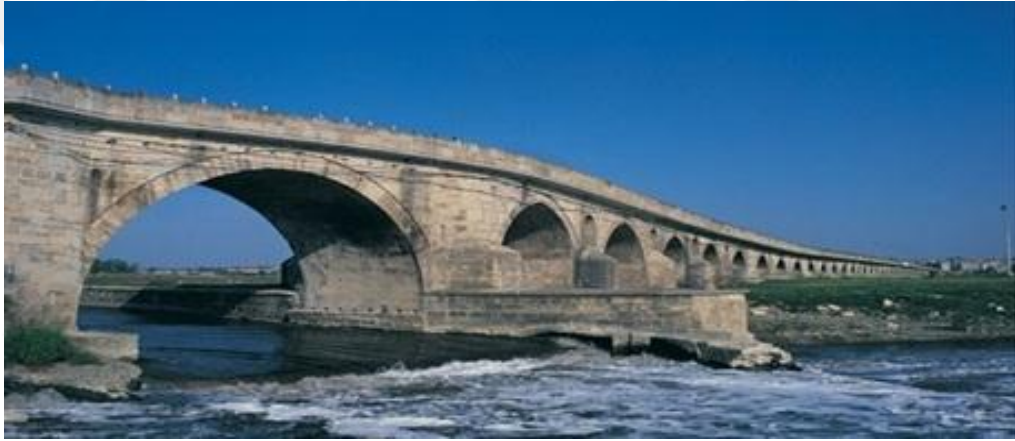
¹⁴² Bkz. (115), BAYRAK, 361.

¹⁴³ Mert Basım Yayıncılık, **İstanbul**, 24.

4.2.13. Edirne Uzunköprü

Edirne’de bulunan tarihi uzun köprü yüzyıllardan beri ayakta durmaktadır. Türkiye’nin ve Edirne’nin en önemli kültür miraslarından olan Uzunköprü, dünyanın en uzun taş köprüsü olmakla birlikte II. Murad devrinde 1427 yılında yapımına başlanmış ve on altı yılda bitirilip, 1443 yılında hizmete açılmıştır.¹⁴⁴ Günümüzde hala kullanılmakta olan köprünün üçgen biçiminde iki balkonu bulunmaktadır.¹⁴⁵

Taş köprü olduğu için diğer asma köprülere göre, çok ağır yükleri bu zamana kadar hasar almadan taşımıştır.

Resim 4.2.13.1: Edirne Uzunköprü, Kişisel Koleksiyon.

4.2.14. Bursa Ulu Cami

Bursa Ulu Camii’yi minberindeki tarihe göre (1399-1400) yılında tamamlandığı anlaşılan camiyi Yıldırım Bayezid yaptırmıştır. Camii kareye yakın dikdörtgen planlı olup yirmi kubbeli, yapıyı örten 11m çapındaki kubbelerde on iki adet kare paye ile taşınır.¹⁴⁶ Bu ayaklarda her yüzünde celi sülüs, kufi hatlarla esma-i

¹⁴⁴ A.g.k.,193.

¹⁴⁵ A.g.k., 193.

¹⁴⁶ A.g.k., 141.

hüsnadan örnekler yazılı olup, bu ayaklar ve duvarlarda bulunan yazılar, meşhur hattatlara; Abdülfettah Efendi'ye, Kazasker Mustafa İzzet Efendi'ye, Sami Efendi'ye, Mehmed Şefik Bey'e ait yazılardır.¹⁴⁷ Tahrir ve konturlar da Mücellid Mehmed Efendi'ye aittir; camiide II.Mahmud'a ait bir levha da bulunmakla birlikte, ceviz ağacından olan camiinin künde-kari minberi gerçek bir sanat eseri olup, Ustası El-Hac Muhammed bin. Abdülaziz İbnü'd-dakki olup, minberde Kur'an-ı Kerim'deki ayet sayısına gelen 6666 adet parçadan meydana gelmiştir.¹⁴⁸

Bundan daha da önemli olan minberin mihraba bakan doğu yüzünde güneş sistemi, batı yüzünde ise, galaksi sisteminin tasvir edilmiş olduğudur.¹⁴⁹

Resim 4.2.14.1: Bursa Ulu Camii. Bursa Valiliği Arşivi.

¹⁴⁷ Doğan YAVAŞ, *İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:42, 81

¹⁴⁸ A.g.k., 82.

¹⁴⁹ A.g.k., 82.

4.2.15. Bursa Yeşil Türbe

Yıldırım Bayezid'in oğlu; Osmanlı padişahlarının beşincisi I. Çelebi Mehmed tarafından yaptırılmış ve cephelerini süsleyen yeşil, turkuaz kabartma çinilerinden dolayı adı “Yeşil Türbe” olarak anılmıştır.¹⁵⁰ Türbede Osmanlı devletinin ikinci kurucusu kabul edilen Çelebi Mehmed yatmakta olup ayrıca; Çelebi Mehmed'in kızlarından Selçuk Hatun, Hafsa, Ayşe, Sitti Hatun; oğulları Mahmud ve Yusuf Beyler ve dadıları da yanlarına gömülmüştür.¹⁵¹

Boyu 23,17 m yükseklikteki türbe olup, ceviz ağacı kapısında oyma geometrik motifler çok değerlidir ve Tebrizli Ahmet oğlu Hacı Ali'nin sanat eseridir. Ayrıca iç duvarları olup, 3m yüksekliğe kadar yeşil çiniler ile bezelidir.¹⁵²

Resim 4.2.15.1: Yeşil Türbe. Tarihin Tanığı Anadolu'da Kurulan Cumhuriyet s.172.

¹⁵⁰ Bkz. (115), BAYRAK, 143.

¹⁵¹ A.g.k.,144.

¹⁵² A.g.k., 144.

4.3. Ege Bölgesi'nden Seçilmiş Ögeler

4.3.1. Afyon Frig Vadisi ve Kaya Mezarları

Hititlerin M.Ö. 1700'den başlayıp 500 yıl süren egemenliğinin ardından, M.Ö. 1200 yıllarında parçalandıklarında Anadolu'ya batıdan gelmiş ve sonradan isimlerine Frig denilmiş ve kavim göçü başlamış, bu göçler esnasında Anadolu, 400 yıl süren karanlık bir dönemini geride bırakmıştır.¹⁵³ Sonrasında M.Ö. 8. yüzyılın II. Yarısında (M.Ö. 750) Frigler siyasi üstünlük elde etmişler ve efsanevi kralları Midas döneminde güçlü bir devlet konumuna gelmişlerdir.¹⁵⁴

Resim 4.3.1.1: Frig Vadisi. Görsel Sahibi: Servet Uygun..Afyonkarahisar İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü Arşivi.

Afyonkarahisar bölgesi Eskişehir, Kütahya illeri birleşim noktasında kendilerine özgü olan bir kültür oluşturmuş, bu bölgede olmak üzere, kült mezar ve mezar anıtları biçiminde büyük kaya bloklar üzerinde işlenmiş Ana tanrıça Kibele

¹⁵³ Afyon İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Tanıtım Kitapçığı.

¹⁵⁴ A.g.m.1.

kültüne ait tapınak cepheleri bulunur. Dünyada eşi bulunmayan Frig Kaya Anıtları bunların başlıcalarıdır.¹⁵⁵

4.3.2. Afyonkarahisar Kalesi:

Afyonkarahisar Kalesi, 226 m yükseklikteki volkanik bir kaya kütlesi üstünde inşa edilmiş ve Kale, M.Ö. 1350 yılında Hitit İmparatoru II. Muşil döneminde, Arzava seferinde müstahkem konum olarak kullanılmış bundan sonra Hapanuva ismini almıştır.¹⁵⁶ Kale, Bizans ve Selçuklular döneminde de önemli çarpışmalarda rol oynamıştır.

Kalenin zirvesinde Frigler dönemine ait kültür izlerine rastlanılmıştır. Ana Tanrıça Kybele'ye adanmış birçok tapınma yeri, 4 adet büyük sarnıç bulunur. Günümüze kadar birçok onarım görmüştür.¹⁵⁷

Resim 4.3.2.1: Afyonkarahisar Kalesi- Görsel sahibi: Metin Ünal. Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi.

¹⁵⁵ Ag.m.,1.

¹⁵⁶ Bkz. (115), BAYRAK, 22.

¹⁵⁷ A.g.k., 22.

4.3.3. Uşak Clandras Köprüsü ve Uşak Halısı

Frigler döneminden kalma bu köprü, Uşak ilinin Karahallı ilçesinde yer almaktadır. Tarihi köprü, Banaz Çayı üzerine yaklaşık 2500 yıl öncesinden inşa edilmiş ve Köprü'nün iki ayağı dağ kayalıklarının yarı beline üzerine oturtulmuş olup, uzunluğu 24 m, derinliği 17 m, eni 1,75 m'dir.¹⁵⁸ Köprü fil ayağı tabir edilen iki ana gövdeden oluşmuş, sabit kayalar üzerinde bindirme tekniğiyle inşa edilmiştir.¹⁵⁹

Köprü günümüzde de sağlamlığını korumakta ve turizm faaliyetlerinde kullanılmaktadır.

Resim 4.3.3.1: Clandras Köprüsü, Uşak Belediyesi fotoğraf arşivi.

¹⁵⁸ Uşak Belediyesi, Kültür Dokümanları.

¹⁵⁹ Uşak Belediyesi, Kültür İşleri Daire Başkanlığı Dokümanı.

Uşak halısında 6. yüzyılda Türk halı sanatı ikinci ve son parlak dönemi başlamıştır. Uşak halıları genelde madalyonlu ve yıldızlı olarak iki çeşit olarak görülmekle birlikte, en büyük olan madalyonlu halıların boyu 10 metreyi bulmaktadır.¹⁶⁰ Yıldız motifli uşak halısı XVIII.yy'ın ortasından sonra dokunmaya başlar. Uşak halıları tescillenip marka haline getirilmiştir.

Resim 4.3.3.2: Uşak Halısı, Uşak Belediyesi Fotoğraf Arşivi.

4.3.4. Kütahya Çini Tabak

Çiniciliğin Selçuklulardan, Germiyanogulları devrine geçişinden itibaren, İznik kadar köklü geçmişi olan bir çinicilik merkezi olan Kütahya, Osmanlı Türk çini ve keramik sanatına İznik ile beraber girmiş fakat Osmanlı başkentinden ve saray

¹⁶⁰ A.g.m., 2.

etrafından uzakta olduğu sebebiyle gerekli yardım ve ilgiyi yeterince göremeyince, Kütahyalı çini ve keramik sanatçıları halka açılır.¹⁶¹

Kütahya çiniciliği geleneğinde, kendine özgü formlar yaratıp ve çeşitli desenler üretmiş, süslemelerinde mahalli ve yöre halkının kullandığı eşyalardaki motifler ilham kaynağı teşkil etmiştir.¹⁶² Eski dönem Kütahyalı çiniciler, daha köklü çini merkezi olan İznik çinilerinden bile kopya almamış, kendi tasarım güçlerini asırlar boyu kullanmışlardır.¹⁶³

Resim 4.3.4.1: Kütahya Çini Tabak. Kişisel koleksiyon.

¹⁶¹ Rıfat ÇİNİ, *Türk Çiniciliğinde Kütahya*, 17

¹⁶² A.g.k., 17.

¹⁶³ A.g.k., 11.

4.3.5. Aızanoı Antik Kenti

Kütahya'nın 60 km güneybatısında olup, M.Ö. 3 bin yıllarına ait yerleşim izlerine Zeus tapınağının çevresinde yapılan kazılarda rastlanmıştır, ayrıca bu bölge Helenistik dönemde değişimli olarak Bergama'ya ve Bithynia'ya bağlıyken, Roma egemenliği altına M.Ö. 133 de girmiştir.¹⁶⁴

Roma zamanında kentte yaklaşık 80.000 kişinin yaşam sürdürdüğü tahmin edilmektedir. Katıntılar içerisinde, Anadolu'daki en iyi korunmuş olan Zeus Tapınağı, 15.000 kişi kapasitesinde olan tiyatro ve 13.000 kişilik stadyum bulunup ayrıca, iki adet hamam, dünyanın ilk ticaret borsa binası, sütunlu cadde, Kocaçay üzerinde olup, ayakta kalmış iki köprü, iki agora, gymnasium ve Meter Steunene kutsal alanı, nekropoller, antik bent, suyolları ve kapı yapıları bulunmuştur.¹⁶⁵ Aızonoı kenti Efes, Bergama, Side gibi olan kentlerle aynı çağlardan günümüze gelmiştir.

Resim 4.3.5.1: Aızonoı Zeus Tapınağı ve Akroter Görsele. Kişisel koleksiyon.

Zeus tapınağı Anadolu'da en iyi korunmuş olan İon düzeninde bulunan tapınaklardan biridir. Yapının bezemelerinden özellikle akroterleri oldukça ilgi çekicidir. Batı alınlığında ise, orta akroter akant dalları ve yaprakları arasında

¹⁶⁴ Bkz. (115), BAYRAK, 445.

¹⁶⁵ A.g.k., 445.

bulunan büst tanrıça olan Kybele'nin kendisidir. Doğu alınlığında ise, Zeus büstü bulunmaktadır.¹⁶⁶

4.3.6. Euromos Milas Antik Kenti

Muğla, Milas İlçesi, Selimiye Mahallesi sınırlarında bulunan ve doğusunda Euromos Antik Kenti, Milas'a yaklaşık 12 km kuzeybatı mesafesinde bulunmaktadır. Romalı yazar olan yaşlı Plinius tarafınca "Eurome" olarak adlandırmıştır. Daha erken dönemde bu kent Kyromos, Hyromos, ve helenistik dönemde'de kullanılmış olan Europos isimleri ile de anılmış ayrıca, Roma İmparatorluk Çağı'nda gelişmiş, bağımsız bir kent vasfına sahip Euromos, Bizans Dönemi'nde Mylasa piskoposluğu içinde varlığını sürdürmüştür.¹⁶⁷

Resim 4.3.6.1: Euromos Antik Kenti. Muğla Belediyesi Arşivi.

Kentin içinde, Zeus Lepsynos Tapınağı, kuzey ve güney nekropoller, agora, tiyatro, hamam surlar ve şapel kalıntıları görülmektedir. Ayrıca, 30 sütundan

¹⁶⁶ A.g.k., 445.

¹⁶⁷ A.g.k., 470.

günümüzde 16 sı ayakta durmaktadır.¹⁶⁸ Zeus Lepsynos Tapınağı Anadolu'daki en iyi korunmuş tapınaklardan biri olduğu için dikkat çekicidir.

4.3.7. Apollon Tapınağı

Efsaneye göre, Tanrı Apollon Didyma bölgesinde çobanlık yapan Brankhos'a rastlar, onun saf ruhu ve nazik davranışları hoşuna giden Apollon, ona kehanetin sırlarını öğretir.¹⁶⁹ Tanrısal sırları öğrenen Brankhos, bunları insanlara aktarmak için Apollon adına ilk tapınağını kurar. Zamanla Brankhos soyundan gelmiş olanlar "Brankhidler" olarak adlandırılır ve bu soydan gelmiş olanlar çok uzun yıllar boyunca Apollon Tapınağı'nın yöneticiliğini yaparlar. Bu sebepten ötürü 'Didyma' yüzyıllar boyunca, 'Brankhidai', yani Brankhidler Ülkesi adıyla anılmıştır.¹⁷⁰

Resim 4.3.7.1.: Apollon Tapınağı. Kişisel koleksiyon.

“ Bir Roma efsanesine göre, gözleriyle baktığı kişiyi taş haline getiren Gorgon kızkardeşlerden Medusa'ya ait baş kabartması çok değerlidir.”¹⁷¹

¹⁶⁸ A.g.k., 471.

¹⁶⁹ Bkz. (115), BAYRAK, 105.

¹⁷⁰ A.g.k., 105.

¹⁷¹ A.g.k., 105.

Antik dönemde kehanet merkezlerinden olan Didyma büyük şehirleriyle de ünlüdür. Didim günümüzün büyük yerleşimlerinden olmasına rağmen antik hazinelerini günümüze kadar korumaya devam etmekte ve arkeolojik çalışmaları da hala sürmektedir.

4.3.8. Bodrum Kalesi

Bodrum kalesi Saint Jean Şövalyeleri tarafından 1415-1437 yılları arasında, iki liman arasında, üç tarafı denizlerle çevrili kayalık yarımada üzerinde Osmanlı sultanı olan I. Mehmed Çelebi'nin izni ile inşa edilmiş ayrıca, bu kalenin inşasında, depremde yıkılmış, dünyanın yedi harikasından biri olan Mausoleion'un taşları kullanılmıştır.¹⁷²

Resim 4.3.8.1: Bodrum Kalesi. Türkiye'nin Şaheserleri s.78.

Günümüzde Bodrum Kalesi içerisinde, “Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi” yer almaktadır. Ülkemizin tek Sualtı Arkeoloji Müzesi olan bu müze, dünyanın en önemli Sualtı Arkeoloji Müzeleri'nden biri olarak ziyaretçilere hizmet vermektedir.

¹⁷² Bkz. (115), BAYRAK, 466.

4.3.9. Kelebekler Vadisi

Fethiye çevresinin en dikkat çekici yerlerinden olan Kelebekler Vadisi, 1995 yılında 1. derece doğal SİT alanı ilan edilen ve her türlü yapılaşmaya kapatılan kayalık ve çamlık olan vadi içerisinde biraz zahmetli olan bir tırmanıştan sonra milyarlarca kelebeğin kayaları, ağaçların yapraklarını, gövdelerini, her yeri kapladığı gözlemlenebilir.¹⁷³

Fethiye’de, Ölüdeniz’in yanı başında etrafı tepeler ile çevrili konumda olan bu ilginç kanyon ismini, temmuz- eylül ayları arasında görülen “Jarsey Tiger” türü olan kelebeklerden almıştır. Duvarlarının cennete dokunduğu söylenmiş olan Kelebekler Vadisi, derin ve dik bir vadi tabanında olan 10 hektarlık bir düzlükte yer almaktadır.¹⁷⁴

Resim 4.3.9.1: Kelebekler Vadisi. Muğla İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü Arşivi.

Yazın ve kış aylarında sürekli akan küçük bir şelalesi, geniş bir kumsalı, doyumsuz doğal güzellikleri ile, küçük bir yeryüzü cenneti hissi veren vadi, dünya gezginlerinin de buluşma noktalarındandır.¹⁷⁵

¹⁷³ Bkz. (120), TONGUÇ - TÜRKMENOĞLU, 196.

¹⁷⁴ Bkz. (107), 67.

¹⁷⁵ A.g.k., 67.

4.3.10. Dalyan Kral Mezarları

Dalyan kral mezarları, Muğla'da Ortanca ilçesine bağlı olan Dalyan Mahallesi'nde bulunmuş, Kaunos Antik Kenti'nin sınırları içerisinde. Kaunos kaya mezarlarının yapısal olarak başka bir örneği bulunmamakta, M.Ö. İlk bin yıl olarak tarihlenmiş Kaunos antik kenti kazılarında elde edilen belgeler ve bilgiler, arkeolojiyi büyük oranda aydınlatmıştır.¹⁷⁶ Kaunos en çok ziyaretçi çekmekte olan ören yerlerindedir. Kaya mezarları 2 bin 400 yıldan beri geçmişten bugüne yaşanmışlıkları bize yansıtmaktadır.

Resim 4.3.10.1: Kaunos Antik Kenti'ndeki, Kral Mezarları. Uygarlıklar Ülkesi Türkiye s.133.

Kaunos, Antik Çağ'da ticari açıdan önemli liman kenti olmuş, geçen zamanla denizin alüvyonlarla dolması ile liman özelliğini kaybetmiştir. Tarihin babası olarak görülen Herodot'a göre, Kaunoslular Karia'nın yerli halkındandır ancak, kendilerini Giritli saymaktadırlar ayrıca coğrafyacı olan Strabon ise, Kaunos'un zamanında

¹⁷⁶ Bkz. (115), BAYRAK, 468.

tersanesinin ve ağız kapanabilen bir limanının olduğunu yazmıştır.¹⁷⁷ Kenti, sürülen Miletos'un oğlu Kaunos kurmuştur. Dalyan'dan da görülebilen kaya mezarları ise M.Ö. 4.yy'da yapılmış, daha sonraki zamanda Roma Dönemi'nde de kullanılmıştır.

Likya tipi mezarların içerisinde ölülerin üzerine yatırıldığı üç adet taş yatak bulunurken, cephesinde de iki ion sütunu bulunurken, sütunların üzerinde friz ve alınlık; alınlıkların birinde ise arslan kabartmaları bulunmaktadır.¹⁷⁸ Bütün bu etkileyici özellikleri ile Kral kaya mezarları Dalyan'da çok turist çeken yerlerin başında gelmektedir.

4.3.11. Pamukkale Travertenleri

Pamukkale, dünyada eşi benzeri bulunmayan, hem Doğal Sit Alanı olarak, hem de arkeolojik ve turizm cenneti olarak çok önemli bir yere sahiptir. Termal suyun binlerce yılda oluşturduğu şaheserler olan travertenleri ve travertenlerle bütünleşmiş antik kutsal şehir Hierapolis ile iç içedir.¹⁷⁹

Termal su kaynağından çıktıktan sonra, 240-320 m gibi uzun bir kanalı takip ederek, traverten başına gelmektedir ve buradan da, 60-70 m.lik kısmi çökelmelerin olduğu traverten katlarına doğru akmaktadır.¹⁸⁰

Kaynaktan çıkan suyun sıcaklığı 35 - 60 ° C arasında, yüksek oranda kalsiyum hidrokarbonat bulunmakta olan suyun havadaki oksijen ile teması sırasında,

¹⁷⁷ A.g.k., 468.

¹⁷⁸ Bkz. (120), TONGUÇ - TÜRKMEÑOĞLU, 192.

¹⁷⁹ A.g.k., 146.

¹⁸⁰ A.g.k., 147.

karbondioksit ve karbon monoksit gazları uçarak, kalsiyum karbonat çökelmektedir ve travertenler bu şekilde oluşmaktadır.¹⁸¹

Resim 4.3.11.1: Pamukkale Travertenleri. Türkiye'nin Şaheserleri s. 52.

4.3.12. Hierapolis Antik Kenti

Doğunun antik kentlerinden biri olan Frigya, Hierapolis UNESCO Dünya Mirası Listesine hem kültürel hem de doğal kategoride olmak üzere, 1988 yılında girmiştir. Bergama Krallarından olan II. Eumenes tarafından M.Ö. II. yy. başlarında kurulmuş olan şehir, Bergama'nın efsanevi kurucusu Telephos'un karısı Amazonlar kraliçesi Hiera olması sebebiyle, Hierapolis adını aldığı bilinir.¹⁸²

Denizli ilinin 18 km. kuzeyinde yer almakta olan Hierapolis Antik Kenti'nin Arkeoloji literatüründeki isimlendirilmesi, "Holy City" yani Kutsal Kent'tir.¹⁸³ Kentte bilinen birden fazla tapınak ve diğer dinsel yapıların varlığından kaynaklanmıştır.¹⁸⁴ Kentin termal sudan faydalanılarak, sağlık bulmak amacı ile bu

¹⁸¹ A.g.k., 152.

¹⁸² Bkz. (115), BAYRAK, 166.

¹⁸³ A.g.k.,166.

¹⁸⁴ A.g.k., 166.

alana kurulduğu düşünülmektedir. Roma İmparatoru Neron döneminde gerçekleşen (M.S. 60) büyük depreme kadar, Hierapolis Hellenistik kentleşme ilkelerine bağlı kalmış ve özgün dokusunu sürdürmüştür.¹⁸⁵

Deprem kuşağı üzerinde bulunmakta olan Hierapolis, Neron Dönemi depreminden büyük zarar görmüş ve tamamen yenilenmiştir üstelik, üst üste yaşadığı bu depremlerin ardından şehir, tüm Hellenistik özelliğini kaybetmiş ve tipik bir Roma kenti görünümüne sahip olmuştur.¹⁸⁶

Hierapolis Neron Dönemi'nden sonra merkez olarak önemini Bizans Döneminde de devam ettirmiştir. Bu önem, M.S. IV. yüzyıldan beri Hıristiyanlık merkezi olması sebebi ile (metropolis) ve M.S. 80 yıllarında, Hz. İsa'nın havarilerinden, Aziz Philippe'in burada öldürülmesinden gelmektedir.¹⁸⁷

Resim 4.3.12.1: Hierapolis Antik Tiyatrosu. Uygarlıklar Ülkesi Türkiye s.111.

¹⁸⁵ İlhan AKŞİT, *Uygarlıklar Ülkesi Türkiye*, 111.

¹⁸⁶ A.g.m.,2.

¹⁸⁷ A.g.m., 2.

4.3.13. İzmir Saat Kulesi

İzmir'in sembolü olan, Konak meydanında yer alan, İzmir Saat Kulesi Osmanlı Padişahı Sultan II. Abdülhamit'in tahta çıkışının 25. yıldönümünü kutlamak için 1901'de İzmir Valisi Kıbrıslı Kamil Paşa, Belediye Reisi Eşref Paşa, Bahriye Mirlivası Said Paşa'dan oluşmuş komisyon tarafından yaptırılmıştır.¹⁸⁸ Sekizgen planlı olan bu yapı, 25 metre yükseklikte ve dört katlıdır. Kule'nin saati Alman İmparatoru II. Wilhelm tarafından armağan edilmiştir.¹⁸⁹

Resim 4.3.13.1: İzmir Saat Kulesi. Uygarlıklar Ülkesi Türkiye s.70.

İzmir Saat Kulesi mimarisinde kullanılmış olan yeşil ve kırmızı renkli taşların Efes'ten getirildiği söylenmektedir. Saat kulesi sekizgen kaidelidir ve dört kattan

¹⁸⁸ Bkz. (115), BAYRAK, 380.

¹⁸⁹ A.g.k., 380.

oluşur. Sekizgen kaidede, dar bir alanda at nallı sebillerin olduğu ve ortalarında fiskiye bulunduğu söylenirken, sebillerden ikisi günümüze ulaşamamış ve saat çanının olduğu dördüncü kat, 1974 yılında gerçekleşen deprem ile yıkılmış, deprem sonrasında bu alan onarılmıştır.¹⁹⁰ Saat Kulesi, İzmir'in başta gelen simgelerinden biri olması sebebiyle turistik öneme sahip olan değerlerinden olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.4. Karadeniz Bölgesi'nden Seçilmiş Ögeler

4.4.1. Ayder Yaylası

Ayder Yaylası, doğal güzellikleri, yöresine has olan otantik mimarisi ve şifa dağıtan termal kaplıcası ile ayrıca, 2004 yılından beri ülkemizde ilk defa gerçekleştirilmiş Heliski kayak sporu ile çekiciliğini arttırmıştır.

Resim 3.4.1.1: Ayder Yaylası. Türkiye'nin Doğa Cennetleri s. 214.

¹⁹⁰ A.g.k.,381.

Termal turizmin yanı sıra Ayder bölgesi, heliski, trekking, jeep safari, foto safari, kampçılık, dağcılık sporlarını gerçekleştirmek isteyen yerli ve yabancı turistlerin ilgi odağı olmaktadır.¹⁹¹

4.4.2. Safranbolu Seyir Terası

Safranbolu'da Tokatlı Kanyonu üzerinde kurulmuş, yerden 80 metre yükseklikte, 11 metre genişliğinde kristal teras (cam seyir terası) yapılmıştır. Bu teras Tokatlı Kanyonunun eşsiz manzarasını oraya ulaşanlara sunmaktadır.¹⁹²

Resim 4.4.2.1: Safranbolu Seyir Terası. Kişisel koleksiyon.

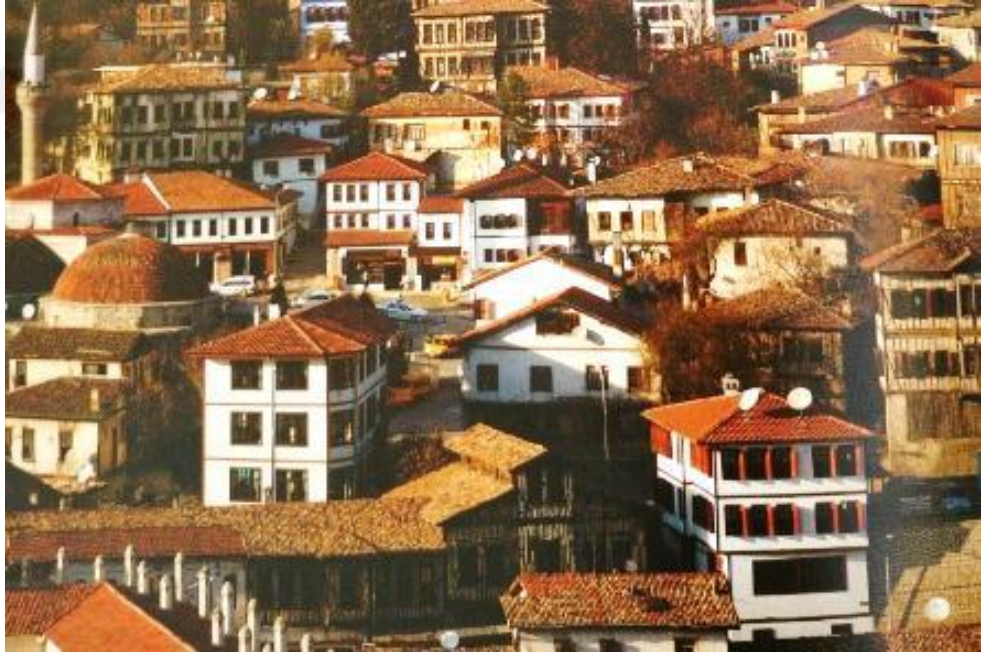
¹⁹¹ Rize Kültür ve Turizm Müdürlüğü Tanıtım kaynağı.

¹⁹² Karabük Belediyesi Tanıtım Envanteri.

4.4.3. Safranbolu Evleri

Safranbolu evleri olarak ilçe merkezinde 18., 19.yy. ve 20.yy başlarında inşa edilmiş yaklaşık 2000 adet geleneksel Türk evi bulunmaktadır. Osmanlı zamanından beri varlığını sürdüren Safranbolu’da insan, ev, doğa ilişkileri düzenli ve dengeli olduğundan, hiçbir ev diğer evin görüşünü engellemez.¹⁹³ Safranbolu evlerindeki çıkımlar evin dış görünümünü monotonluktan kurtarmıştır. Evlerin pencereleri çok özel bir şekilde tasarlanmış, dar ve uzun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ahşap kanatlı pencerelerde “muşabak” denilen kafesler bulunur. Safranbolu UNESCO’nun dünya mirası listesinde yer almaktadır. Eski Türk mimarisi tarzındaki evlerin güzelliği ile ünlüdür. Evlerin bir kısmını gezmek mümkündür, bir kısmı pansiyon olarak hizmet vermektedir.¹⁹⁴

Resim 4.4.3.1: Safranbolu Kasabası. Türkiye’nin Şaheserleri. s.130.

¹⁹³ UNESCO, **Dünya Mirası**, 442.

¹⁹⁴ Bkz. (120), TÜRKMENOĞLU - TONGUÇ, 282.

4.4.4. Rize Zil Kalesi

Zil kalenin XIV. yy 'da inşa edildiği tahmin edilmekle birlikte, tarihi ipek yolu üzerinde olması sebebiyle çok önemlidir. Sekiz burç, bir gözetleme kulesi ve surlardan oluşan kale günümüze kadar pek bozulmadan ulaşmıştır. Restorasyon çalışmalarının sonuna geldiği kalede çeşitli etkinlikler ile faaliyetler sürmektedir.

Zil Kalesi bölgenin en dikkat çeken kalelerinden olup, 1. derecede arkeolojik sit alanının içerisinde yer almaktadır. Kale, denizden 750 metre yükseklikte olan sarp kaya kütlesi üzerine inşa edilmiş ve Fırtına deresinin batı yamaçları üzerinde kurulmuştur.¹⁹⁵ Orta kale içinde üç önemli yapı bulunur. Bunlar, muhafız binası, şapel ve baş kuledir. Zil kale, eski dönemlerde, kentteki diğer kaleler gibi hem yörenin hem de Bayburt'a ulaşan önemli bir kervan yolu üzerinde güvenliği sağlamaktaydı. Osmanlıların bölgeyi fethinden sonra kaleyi kullandıkları bilinmektedir.¹⁹⁶

Resim 4.4.4.1: Rize Zil Kalesi. Rize Belediyesi Fotoğraf Arşivi.

¹⁹⁵ Rize il Kültür ve Turizm Müdürlüğü Tanıtım Broşürü.

¹⁹⁶ A.g.d.,1.

4.4.5. Sümela Manastırı

Trabzon'un kuruluşu İ.Ö. 8. yüzyıla dayanmaktadır. Romalılar ve Bizanslıların hakimiyetinde kalan şehir, İpek Yolu'nun kollarından birinin üzerinde yer almaktadır. Altın çağını 13. ve 14. Yüzyıllarda yaşamış olan Trabzon, bugün hala Türkiye'nin ticaret bakımından önemli şehirlerinden biri olmayı sürdürmektedir.¹⁹⁷

Sümela manastırı Trabzon'un Maçka ilçesi Altındere Mahallesinde, Meryem Ana adına kurulmuş, "Sümela" ismini "siyah" anlamına gelen "melas" kelimesinden aldığı söylenmektedir. Manastırın kurulmuş olduğu koyu renkli Karadağlar'dan bu ismin geldiği düşünülse de, kelime olarak Sumela, buradaki Meryem tasviri renginin siyahlığına bağlanabilmektedir. Sümela Manastırı varlığını 13. yüzyıldan beri sürdürdüğü bilinmektedir. 1204 tarihinde kurulmuş ve Trabzon Komnenosları Prensiği'nden III. Alexios döneminde manastırın önemi artmış ve fermanlar ile gelir sağlanmış olup, III. Alexios'un oğlu III. Manuel ve daha sonraki prensler devrinde de Sumela yeni fermanlar ile zenginleştirilmiştir.¹⁹⁸

Resim 4.4.5.1: Sümela Manastırı. Türkiye'nin Kutsal Mekanları. s. 193.

¹⁹⁷ Saffet Emre TONGUÇ, **Türkiye'de Görülmesi Gereken 101 Yer**, 288.

¹⁹⁸ Boyut Yayıncılık, **Türkiye'nin Kutsal Mekanları**, 192.

Sümela Manastırı'nın girişindeki su getirdiği anlaşılan büyük su kemeri yamaca yaslanmış durumda bulunur. Bu kemerin çok gözlü olduğu ve bugün büyük bölümünün yıkılmış olduğu görülmektedir. Manastırın ana bölümünü meydana getiren kaya kilisesinin ve bitişik şapelin iç ve dış duvarları yapılan fresklerle donatılmıştır. Şapeldeki freskler 18. yüzyılın başlarına tarihlenmiştir ve üç ayrı dönemde yapılmış üç ayrı tabaka görülmektedir ve en alt tabakadaki freskler daha üstün niteliktedirler.¹⁹⁹

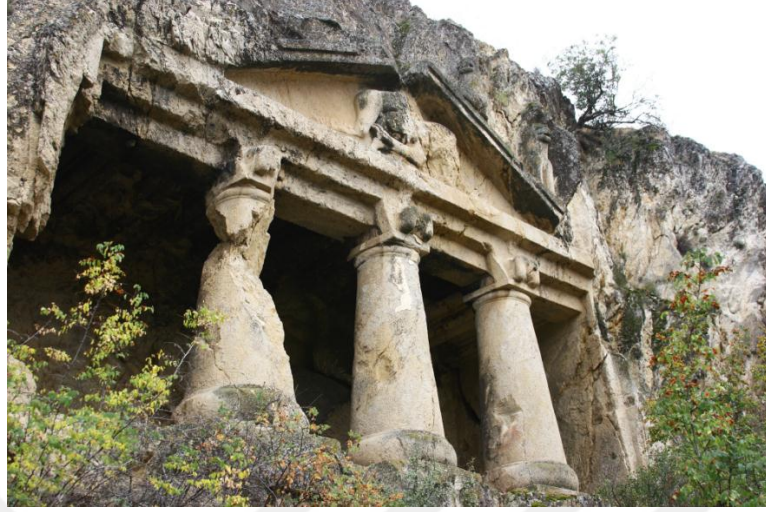
Sümela Manastırındaki freskler bazı yerlerinden sökülerek alınmıştır. Yıpranmış görünümlü fresklerde işlenen başlıca konular; İncil'den alınmış sahneler, Hz. İsa ve Meryem Ana'nın hayatı ile ilgili olan tasvirlerdir.

4.4.6. Sinop Boyabat Kaya Mezarı

Sinop'un Boyabat ilçesine bağlı Salar Köyünde, M.Ö. 7. yüzyılda inşa edilmiş bir kaya mezarı bulunmaktadır. Kalker olan kaya yüzeyi düzeltilerek ve oyularak meydana getirilmiş mezar anıtı, önde üç sütun ve giriş bölümünden, arkada mezar odasından oluşmaktadır. Önde sütunlar, sütunların arkasında kaya oyulup bir antre meydana getirilip, sağ kenara yakın dikdörtgen şeklinde küçük bir kapı ile oyularak yapılmış dikdörtgen bir mezar odası olmakla birlikte, alınlığının tam ortasında bulunan, ön ayaklarını ileriye doğru uzatmakta olan aslan kabartması bulunmaktadır.²⁰⁰

¹⁹⁹ Bkz. (115), BAYRAK, 522.

²⁰⁰ Sinop Valiliği, İl Özel İdaresi (2013), **Sinop Tarihi ve Kültür Envanteri**, Ankara

Resim 4.4.6.1: Sinop Boyabat Kaya Mezarı. Sinop İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi.

4.4.7. Amasya Kral Mezarları

Helenistik dönemde, M.Ö. 333'den, M.Ö. 26'ya kadar Amasya'yı başkent olarak kullanan Pontus kralları için yapılan Kral Kaya Mezarları, Harşena Dağı'nın güney eteklerine, kalker kayalara oyularak yapılmıştır.²⁰¹

Kaya mezarlarının içlerinden çok, arkalarına oyulmuş olan geçitler dikkat çekici olarak karşımıza çıkarken, bu bölgede bulunan büyük mezarlardan birisinin yanında, nehre kadar uzandığına inanılan bir tünelin başlangıç noktası bulunmaktadır.²⁰² Kalker kayalara oyulup şekil verilen bu mezarlar, yapı ve büyüklükleri bakımından kente hakim olacak bir odak noktasında bulunurlar.

Kral Kaya Mezarlarının bazı dönemlerde hapisane ve cezalandırma mekanı olarak da kullanıldığı görülmüştür. 1075'te Amasya'yı fetheden Melik Ahmed Danişment Gazi, mezarların içerisinde bulunan Pontus döneminden kalan gömüleri

²⁰¹ Bkz. (115), BAYRAK, 37.

²⁰² A.g.e., 37.

kaldırtmıştır ve yine o dönem içerisinde, Hristiyan keşişlerin bu mağaralarda inzivaya çekildikleri bilinmektedir.²⁰³

Resim 4.4.7.1: Amasya Kral Mezarları. Amasya Belediyesi Arşivi.

4.4.8. Amasya II. Bayezid Külliyesi

1486'da Amasya Valisi Şehzade Ahmet tarafından, Sultan II. Bayezid adına; camii, medrese, imaret, şadırvan ve çeşmeden ibaret olan külliye olarak yapılmıştır.²⁰⁴

XVI. yy'a girerken yan mekânlı camii mimarisinin çok güzel bir örneği olup, mihrap, minber ve taç kapısı genel olarak sade beyaz mermerden dikkatli bir şekilde, özen verilerek yapılmıştır. Ayrıca görkemli taç kapısı, kitabesi, silmeleri de, sade özellikli bir inceliğe sahiptir.²⁰⁵ Ayrıca, ahşap pencere kanatları ile de, 15.yy ahşap künde kari tekniğinin en görkemli örneklerinden birini oluşturmuştur.²⁰⁶

²⁰³ A.g.e., 37.

²⁰⁴ Bkz. (115), BAYRAK, 33.

²⁰⁵ A.g.k., 33.

²⁰⁶ A.g.k., 33.

Resim 4.4.8.1: Amasya II. Bayezid Külliyesi. Amasya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi..

4.4.9. Amasya Burmalı Minare Camii ve Cumudar Türbesi

Caminin yapım tarihi, kapının üzerindeki kitabeye göre 1242 yılı olup, iki kardeş tarafından yaptırıldığı kitabesinde yazmaktadır.²⁰⁷ Bu kardeşlerden birisinin, Said Ferruh'un Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in vezirlerinden olan Necmeddin Ferruh Bey olduğu kabul edilmekte, kardeşi ise, Haznedar Yusuf olarak bilinmektedir.²⁰⁸ İlk minaresi ahşap olan cami, geçirdiği yangının ardından yapılan minaresi, caminin yapısına uygun olarak taştan yapılmıştır. Dönerek minarenin etrafını dolanan yivlerin oluşturduğu bu yapıya, o süreden sonra, Burmalı Minare, camiye de, Burmalı Minare Camii denilmiştir.

Girişin sol yanında kare zemin üzerine sekizgen yapılı olan Cumuldar Türbesi bulunmaktadır. İlhaneliler'dan Anadolu egemenliği döneminde Amasya'da Anadolu

²⁰⁷ A.g.k., 34.

²⁰⁸ A.g.k., 35.

nazırlığı yapmış, Şehzade Cumudar'a ait mumya Amasya Müzesi'ne konulana kadar burada bulunduğu için bu isim ile anılmış olan bu türbe, aslında Ferruh Bey'e ve oğluna ait olduğu bilinir.²⁰⁹

Resim 4.4.9.1: Amasya Burmalı Minare Camii ve Cumudar Türbesi.

4.4.10. Kastamonu Abdurrahman Paşa Külliyesi

Maraş doğumlu Abdurrahman Paşa tarafından 1584'te yaptırılmıştır.²¹⁰ Topografik konumu olarak çevresine hakim bir noktada bulunan bu camii, Mimar Sinan döneminin merkezi planlı camilerindedir. Yapının duvarları kesme taş ve tuğla ile örülmüştür. Üzerlerine dört yarım kubbe sistemi kullanılarak örtülmüştür. Simetrik planlanmamıştır.²¹¹

²⁰⁹ A.g.k., 35.

²¹⁰ Abdüsselam ULUÇAM, **İslâm Ansiklopedisi**, Abdurrahman Paşa Camii, Cilt:1, 169.

²¹¹ A.g.k., 169.

Resim 4.4.10.1: Kastamonu Abdurrahman Paşa Külliyesi görselidir.

4.4.11. Kastamonulu Şerife Bacı

Şerife Bacı, Seydiler Bucağının Satı köyünden olup, İstiklal Savaşı kahramanlarından²¹² Hikayesi ise şöyledir; 1921 yılının Şubat ayı çok çetin geçmektedir ve Kurtuluş mücadelesinin önemli noktasında cephe olduğu için Kastamonu bulunmakta idi. Kar, aniden bastırıp yolları kapatmış, cepheye giden kağnı ve at arabalarından oluşmuş kollar sığınacakları bir han aramaktaydılar. Fırtınalı, tipili bir gecede Şerife adında genç bir kadın İnebolu'dan kağnı ile yola çıkmıştı. Kağnıdaki cepheye götürdüğü mermilerin arasına kızı Sıdıka'yı da koymuştu.²¹³ Cephaneye giden kağnılardan birçoğu donma tehlikesi ile karşılaşmıştı, ne var ki, dunsalar dahi bu kağnılarda olan cephanelikler mutlaka Kastamonu'ya ulaşmalıydı. Çünkü bu kağnılar Türk'ün Kurtuluş mücadelesindeki zaferi

²¹² Ata ERDOĞDU, **Kastamonu Kültürü**, 352.

²¹³ A.g.k., 352.

sağlayacaktı.²¹⁴ Kastamonu'da Kışla Binası yakınlarında Şerife Bacı şehire ulaşmadan donmuştu. Genç kadını gördüklerinde kağının üzerine yorganı serili olup, Bir eli ile üvendire tutarken, diğer eli ile yorgana yaslanmış öyle kalakalmıştı. Şerife Bacı'nın cansız bedenini oradan götürdüklerinde, güllerin arasına yerleştirilmiş olan kundaklı kız çocuğu Sıdika uyanarak ağladı, Sıdika binlerce şehit evladından biri olmuştu.²¹⁵

İnebolu- Kastamonu- Ankara yolunda bir destan yazılmış, üstelik vatanın kurtuluşu savaşında şehit düşmüş Kastamonulu bir kadın, Türk kadınının fedakârlığı ve kahramanlığını tarihin sayfalarına böyle yazdırmıştır.²¹⁶

Resim 4.4.11.1: Kastamonu'da bulunan Atatürk ve Şerife Bacı anıtı.

²¹⁴ Erdal ARSLAN, **Kastamonu Hikayeleri**, 11.

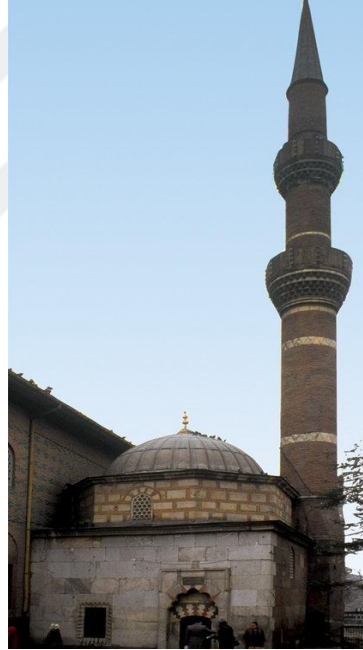
²¹⁵ Bkz. (212), ERDOĞDU, 352.

²¹⁶ Bkz. (214), ARSLAN, 13.

4.5. İç Anadolu Bölgesinden Seçilmiş Öğeler

4.5.1. Hacı Bayram Veli Türbesi

Hacı Bayram Veli, Bayramilik yolunun kurucusudur. Büyük arif ve veli Hacı Bayram Veli, 1352 yılında Ankara'nın Solfasol köyünde doğmuştur.²¹⁷ Somuncu Baba'nın maiyetine girmesi bir kurban bayramı gününe geldiği için, 'Bayram' ismi şeyhinin kendisine verdiği isimdir.²¹⁸ Ankara'nın en saygın ziyaret alanlarından biri de Hacı Bayram-ı Veli'nin türbesidir. Hacı Bayram-ı Veli'nin vefatından sonra kabri üzerine bir türbe inşa edilmiştir.²¹⁹ Türbenin duvarları sert ve iri kırmızı renginde olan Ankara taşından yapılmış, ön yüzü ise, beyaz mermerler ile kaplanmıştır.²²⁰

Resim 4.5.1.1: Hacı Bayram Veli Türbesi. Türkiye'nin Şaheserleri. s.218.

²¹⁷ M. Baha TANMAN, **İslâm Ansiklopedisi**, Hacı Bayrâm-I Veli Külliyesi, Cilt:14, 448.

²¹⁸ A.g.k., 449.

²¹⁹ Bkz. (217), TANMAN, 448.

²²⁰ Bkz. (115), BAYRAK, 57.

4.5.2. Anıtkabir

Mustafa Kemal Atatürk, 10 Kasım 1938'de ebediyete intikal etmiş, insanlık tarihine mal olmuş büyük bir önderdir. Türkiye'yi bütün kurumlarıyla uygarlığın çağdaş bir üyesi yapan kişinin büyüklüğünü temsil edecek olan, ilke ve inkılaplarının yanında çağdaşlaşma yönündeki düşüncelerini yansıtacak anıtmezar yapılması fikri, Atatürk'ü kaybetmiş olmanın hüznündeki Türk milletinin ortak isteği ile oluşmuş, yapımına karar verilmiştir.²²¹

Mozole kelimesi, Türkçeye ve batı dillerine, Bodrumda bulunmuş, dünyanın yedi harikasından biri sayılmış Kral Mausolus sebebiyle inşa edilmiş anıt mezar olan Mousoleum'dan geçmiştir.²²² Türkiye'nin her yerinden getirilmiş topraklar ile dolu kapların ortasında gömülü olan Atatürk'ün mezarının üst kısmında ziyaretçilerin saygı duruşunda bulunduğu mermer bloklar bulunur.²²³

Resim 4.5.2.1: Anıtkabir. Aile fotoğraf koleksiyonu.

²²¹ Bkz. (120) TONGUÇ - TÜRKMENOĞLU, 244

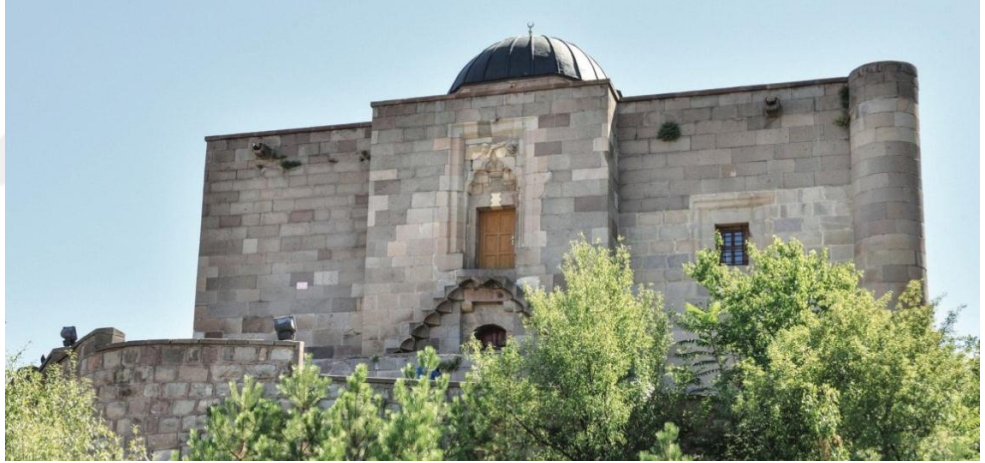
²²² A.g.k., 244.

²²³ A.g.k., 244.

Anıtkabir sadece Ankara'nın değil, Türkiye'nin simge mekanlarının başında gelir. Başkentin hemen hemen her tarafından görülebilen Anıttepe'deki görkemli yapı bugün hala beğenilmektedir. Özellikle ulusal bayramlarda ve önemli günlerde ziyaretçi akınına uğramaktadır.

4.5.3. Çankırı Taş Mescit

Taş mescit Çankırı'da Selçuklulardan kalma en önemli yapıdır. Taş Mescit ve Cemaleddin Ferruh'un Türbesi bulunan Darülhadis bölümü günümüze ulaşmıştır. Tekkelerin kapatılmasına kadar Mevlevihane olarak görev yapmış olan Şifahane günümüze gelememiştir.²²⁴

Resim 4.5.3.1: Çankırı Taşmescit. Çankırı İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü.

Bu yapıların önemini arttıran diğer bir unsur ise, üzerinde bulunan iki adet kabartmadır. Boyutları 1.0 x 0.25 m olan kabartmada gövdeleri birbirine dolanan iki adet ejder (yılan) motifi olmasındır. Ejderlerin başları karşılıklı gelecek şekilde biçimlendirilen kabartma, günümüzde ‘‘Tıp Sembolü’’ olarak kullanılmaktadır.²²⁵

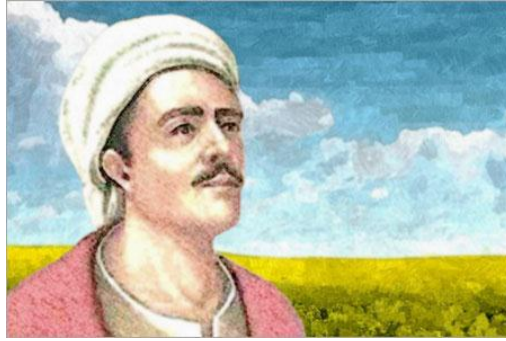
²²⁴ Bkz. (115), BAYRAK, 158.

²²⁵ A.g.k, 158.

Darülhadis'te kullanılmış gözenekli taştan oyulmuş parça ise, kupa şeklindedir ve gövdesine bir yılan sarılmakta, üst kısmına uzantı yaparak sonuçlanmış, bu motif ise günümüzde ‘‘Eczacılık’’ sembolü olarak karşımıza çıkmaktadır.²²⁶ Eser yakın döneme kadar Mevlevihanelerde kullanılmıştır.

4.5.4. Yunus Emre

13.yy ortalarına doğru Moğol istilası ve Selçuklu Devletinin yıkıldığı dönemde yaşadığı sanılmaktadır.²²⁷ Yunus Emre, Taptuk Emre dergâhında yetişmiş, medrese eğitimi görmüş, Arapça ve Farsça öğrenmiş, İran ve Yunan mitolojisi ile tasavvuf tarihini incelemiştir.²²⁸ Hacı Bektaş ya da Sinan Ata'nın halifesi Taptuk Emre'nin dergâhında hizmet etmiştir.²²⁹ Taptuk Emre'nin öğretilerini yaymak için Anadolu'da dolaşmıştır. Eskişehir, Sarıköy, Manisa, Emreköy, Erzurum Dutçu Köyü, Isparta, Keçiborlu ve Karaman'da adına yapılmış mezarlar olmasına rağmen nerede gömüldüğü kesin belli değildir.²³⁰

Resim 4.5.4.1: Yunus Emre. Temsili görseldir.

²²⁶ A.g.k.,158.

²²⁷ Fatih AÇIKEL, **Yunus Emre'nin Eserlerinde Değerler Eğitimi Unsurları**, 2.

²²⁸ A.g.t., 8.

²²⁹ A.g.t.,8.

²³⁰ A.g.t.,3.

Yunus Emre Türk düşünüş edebiyatının en büyük şairlerinden biridir. Yoksulu zenginden, inançsız Müslümandan ayırmaksızın Allah'ın eseri olan bütün insanlara karşı o kişilerde Allah'tan yankılar bulan, engin bir sevgi ile doludur. Günümüzdeki divanları derlemedir. Bu toprakların büyük kazanımlarından biridir.

4.5.5. Konya Mevlâna Müzesi

Günümüzde müze olarak kullanılan Mevlâna Dergâhının yeri, Selçuklu Sarayı'nın Gül Bahçesi iken, Sultan Alaeddin Keykubad tarafından Sultânü'l-Ulemâ Bâhaeddin Veled'e (Mevlâna'nın babası) armağan edilmiştir.²³¹ Sultânü'l-Ulemâ ölümünden sonra buraya defnedilmiştir ve kendisini sevenler Mevlâna'ya, babasının mezarının üstüne bir türbe yaptırmak istediklerini dile getirmişler, Mevlâna ise, "Gök kubbeden daha iyi türbe mi olur" demiş ve bu isteği reddetmiştir.²³²

Resim 4.5.5.1: Mevlana Türbesi. Uygarlıklar Ülkesi Türkiye. s.231.

Mevlâna 17 Aralık 1273 yılında vefat ettiğinde, Mevlâna'nın oğlu Sultan Veled Mevlâna'nın mezarı üzerine türbe yaptırmak arzusunda olanların isteğini kabul etmiştir ve "Kubbe-i Hadra" (Yeşil Kubbe) denilmiş türbe dört fil ayağının (kalın

²³¹ Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, **Medeniyetler Şehri Konya**, 6.

²³² A.g.k, 5.

sütun) üstünde 130.000 Selçukî dirhemi ödenerek Mimar Tebrizli Bedrettin'e inşa ettirilmiştir. Sadece türbe ile kalınmamış, 19. yüzyılın sonuna kadar eklemeler yapılmıştır.²³³ Mevlevî Dergâhı ve Türbe, 1926 yılında ilk olarak, "Konya Asâr-ı Atîka Müzesi" ismi altında müze olarak hizmete başlamış sonra, 1954 yılında müzenin düzenlemesi yeniden gözden geçirilmiş ve sonunda müzenin adı Mevlâna Müzesi olarak değiştirilmiştir.²³⁴

4.5.6. Karatay Medresesi (Çini Eserler Müzesi)

Karatay medresesi Konya'dadır. Medrese duvarlarında ve kubbe içinde bulunan çini – mozaikler dikkat çekmektedir. Karatay Medresesi, Selçuklu devrinde Çini Eserler Müzesi olarak kullanılmıştır.²³⁵ Selçuklu sultanı II. İzzettin Keykavus döneminde, Emir Celalettin Karatay tarafından 1251 tarihinde yaptırılıp, Medresede; Hadis, Tefsir, Usul, Furu gibi ilimlerin eğitimi verilmiştir.²³⁶

1955'te Çini Eserler Müzesi olarak ziyarete açılan medresenin içinde Selçuklu Devrinden kalan duvar çinileri, Selçuklu Köşkü'nün çinileri, çini kaplar, Kubadabad Sarayı duvar çinileri, Beylikler Devri ile Osmanlı Dönemi çinileri sergilenmektedir.²³⁷ Üstelik, medresenin dış duvarları mozaik duvar çinileri ile kaplı olarak bezenmiştir.²³⁸

²³³ A.g.k.

²³⁴ A.g.k.,5.

²³⁵ Namık GÜNEL-İbrahim TEKBAŞ, **Konya ve İlçeleri**, 21.

²³⁶ A.g.k., 21.

²³⁷ Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, **Medeniyetler Şehri Konya**, 7.

²³⁸ A.g.m., 7.

Resim 4.5.6.1: Karatay Medresesi. Türkiye'nin Şaheserleri. s.176.

4.5.7. Sivas Gök Medrese

Türk mimarisinin ve süsleme sanatının birlikte görüldüğü en önemli yapılardan olan Gök Medrese'nin çeşitli bölümlerindeki yazıtlardan 1271 yılında, IV. Kılıçarslan'ın oğlu olan III. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde Vezir Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır.²³⁹ Gök Medrese'nin mermer taş olan kapısı, ışık-gölge oyunları yaşatacak kadar zenginlikte bezemeye sahiptir.

Selçuklu sanatının en büyük ve en seçkin anıtlarından biri olan Gök Medrese süsleme sanatıyla mimarînin birbiri ile bütünleştiği nadir eserlerdendir. Minarelerin yüceltmiş olduğu taç kapının iki yanında, içe açıklık ve aynı zamanda aydınlık sağlayan mermer ve mukarnaslı iki pencere bulunmaktadır.²⁴⁰

²³⁹Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, **Sivas Gezi Rehberi**, 20

²⁴⁰ A.g.m., 20.

Minarelerin altında iki kare bölüm görülmektedir. Bu alanın altında geniş ve dışa taşmış kaval silmelerin çizmiş olduğu büyük şekiller bulunmaktadır. Yine kaval silmeler tarafından meydana getirilmiş “sekiz köşeli motifi” dikkati çekmektedir. Altında kompozit bitki demeti kabartması anlatımında simetrik olarak yanlardan çıkmış olan; yaprak motifleri, nar meyvesi, kuş ve en tepede cepheden görünüşü yapılmış olan kartal motifi oturtulup, bu motif "Hayat Ağacı" motifi olarak adlandırılmıştır.²⁴¹ Hayat ağacı motifinin altında ise kesişen iki karenin meydana getirdiği sekiz köşeli yıldız bir oktagon doldurmaktadır. İçinde yazı olup boşlukları kıvrık dallar ile doldurulmuştur. Yukarıda anlatılan motifler diğer minarenin altında da simetriği alınarak işlenmiştir. Malzemenin mermer olması nedeniyle ve bu bezemelerin yapılışı detaylı ve itinalı olduğu için çok daha gösterişli durmaktadırlar.²⁴²

Yapı açık avlulu, dört eyvanlı, iki katlı plan özelliklerini göstermektedir. İnşa edildiğinden beri dini ilimlerin tahsil edildiği medrese olarak hizmet sağladığı bilinmektedir. Gök medrese 1926 yılında müzeye dönüştürülmüştür.²⁴³

Resim 4.5.7.1: Sivas Gök Medrese. Türkiye'nin Şaheserleri. s.177.

²⁴¹ Sami ŞAHİN, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15 Haziran 2006

²⁴² A.g.m., 20.

²⁴³ Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, *Sivas Gezi Rehberi*, 20

4.5.8. Kapadokya

Nevşehir ilinde bulunan Kapadokya'da büyük hayranlıkla izlenen coğrafi oluşumların öyküsü milyonlarca yıl önceye dayanmakta, bölgeyi çevirmiş olan, Erciyes, Hasan dağı ve Göllü Dağı'nın yaklaşık 10 milyon yıl önceki jeolojik dönemlerde aktif volkanlar oldukları bilinir ve bu yanardağdan püsküren lavlar zaman geçtikçe geniş platoları, akarsuları, gölleri, yaklaşık 25 bin kilometre karelik bir alanı 100 metre kalınlığında lavlar ile örtmüştür.²⁴⁴

Doğa Kızılırmak başta, bölgedeki akarsuları, gölleri, sel suları, rüzgâr erozyonu ve diğer faktörler ile birleşerek, Tuf adı verilmiş olan ve volkanik küllerin toprak ile birleşiminden oluşmuş olan farklı sertlik derecelerindeki kayaları milyonlarca yıl, aşındırıp, oymuş ve bölgeyi bugünkü göz alıcı görüntüsüne kavuşturmuştur.²⁴⁵

Neolitik çağın insanları, yaklaşık 10.000 yıl öncesinde bu yöreye geldiklerinde karşılarında büyüleyici bir manzara ile karşı karşıya kalmışlardır.²⁴⁶ Antik dönem yazarlarından olan Strabon, 17 ciltlik Geographika isimli kitabında (Anadolu XII, XIII, XIV) Roma imparatoru August döneminde Kapadokya'nın sınırlarını, güney yönünde Toros dağları, batıda Aksaray, doğuda Malatya olarak ve kuzeyde ise Doğu Karadeniz kıyılarına kadar uzanmış geniş bir alan şeklinde belirlemiştir.²⁴⁷ Bugünkü Kapadokya ise; Nevşehir, Niğde, Aksaray, Kayseri ve Kırşehir illerinin hepsinin kapladığı bölgeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha dar bir saha olan kayalık

²⁴⁴ Bkz. (107), 90.

²⁴⁵ A.g.k., 90.

²⁴⁶ A.g.k., 90.

²⁴⁷ Prof. Dr. Faruk TAŞKALE, **İsmek El Sanatları Dergisi 5.sayı**, Büyüleyici Bir Açık Hava Müzesi Nevşehir, 57.

Kapadokya ise, Uçhisar, Avanos, Göreme, Ürgüp, Kaymaklı, Derinkuyu, Ihlara ve çevresinden oluşmaktadır.²⁴⁸

Nevşehir; doğanın bir heykeltıraş gibi işlediği peribacaları ile, kaya kiliseleri ve eşsiz manzarasıyla adeta bir açık hava müzesi niteliğindedir. Bu büyüleyici müze, iğde ağaçlarıyla ve üzüm bağları ile süslenip, Peribacaları olarak adlandırılmış oluşumlar ve kayalara oyulmuş olan yerleşim alanları ile doğal ve kültürel merkezlerden olmuştur.²⁴⁹ Kayalarda ve yükseklerde yaşam, nesiller boyu devam etmiş, sonraki yüzyıllarda ise kullanımı inzivaya çekilmiş olan keşişler için uygun bir sığınak ve ibadet alanı olmuştur. Kapadokya geçmiş zamanlarda da sık aralıklarla çeşitli saldırılara maruz kaldığından dolayı halkın kendisini tehlike anında hissettiğinde, geçici olarak sığınmasını ve yaşamını devam ettirmesini sağlamak amacı ile yeraltı şehirleri oyulmuştur.²⁵⁰

Peribacalarının oluşumu; vadi yamaçlarından inmekte olan sel sularının ve rüzgârın çok uzun süren etkisi ile tüflerden oluşmuş olan yapıları aşındırması ile gerçekleşir, sel sularının dik yamaçlarda hızla kendilerine yol bulması ile sert kayaların çatlamasına hatta kopmasına neden olmuştur.²⁵¹ Alt kısımlarında bulunan ve daha kolay aşınan tüflü yapıda olan malzemenin derin bir şekilde oyulması ile yamaçta eğimler oluşmuş ve üst kısımlarında yer alan şapkaya benzer kaya ile aşınmadan korunmuş konik biçiminde gövdeleri ortaya çıkarmıştır. Sıklıkla Ürgüp civarında bulunan şapkalı peribacalarında konik gövdeli görünüşte olup, tepe kısımlarında bir kaya bloğu durur, şapkayı oluşturmuş kaya türünün gövdeyi

²⁴⁸ A.g.m., 57.

²⁴⁹ A.g.m., 57.

²⁵⁰ A.g.m, 57 - 58.

²⁵¹ A.g.m., 58.

oluşturmuş olan zemin türüne göre daha sert olması peribacalarının oluşması için ilk koşul olarak gözlenmiştir.²⁵²

Peribacaları en çok, Ürgüp, Uçhisar ve Avanos üçgeni içerisinde kalmış vadilerde, Ürgüp-Şahinefendi arasındaki bölgede, Nevşehir Çat Kasabası yakınlarında, Kayseri Soğanlı Vadisi'nde ve ayrıca Aksaray Selime Köyü civarında dağılımı olmaktadır.²⁵³ Çoğunluğunun yumuşak tüfün aşağıya doğru derinlemesine oyulması sayesinde yapılmış yeraltı şehirlerinin tarihi, M.Ö. IV. yüzyıla dayanmaktadır.

Yunanlı Ksenefon'un Anabasis adlı kitabında; Helenli halkın bu gizemli şehirlerde yaşadıklarına dair öyküler yer almakta fakat birçok araştırmacıya göre yeraltı kentlerini ilk inşa etmiş olanlar Hititler'dir²⁵⁴. Bu ilginç ve gizemli şehirlerin bölgede bulunmuş çoğu evlerde gizli geçitler ile bağlantıları bulunmaktadır. Yaklaşık olarak 7 katlı olan yer altı kentleri yüzlerce odadan oluşur ve odalar birbirine uzun alanlar ve labirent gibi oluşumda olan tünellerle bağlantılı olarak, katların arasındaki mekânları birbirinden ayırmış, savunma amaçlı olan sürgü taşları kullanılmaktadır.²⁵⁵ Yeraltı kentlerinin en eski katları genelde giriş katlarıdır ve daha çok hayvan barınağı olarak kullanılmıştır. Ilıman olan yeraltı kentlerinde mutfak ve şirahaneler üst katlardadır. Katlar arasında odaların tavan ve duvarlarında 5-10 cm arasında haberleşmek için kullanılan delikler bulunmaktadır. Bu delikler sayesinde halk, uzun tünellerden geçmeden, zorunlu durumlarda kolay ve çabuk şekilde birbirlerinden haberdar olabiliyorlardı. Bizans dönemine ait olan yeraltı kentlerinde, kanalizasyon sisteminden, havalandırma bacalarına, odaları ve şehirleri birbirine bağlamış tünellerden, yiyecek biriktirdikleri yere kadar en ince detayların düşünülmüş olduğu bir sistem uygulanmıştır.

²⁵² Bkz. (90), TAŞKALE, 59.

²⁵³ A.g.m., 59.

²⁵⁴ A.g.m., 59.

²⁵⁵ A.g.m. 59.

Nevşehir’de Kale Mahallesi, merkezin en eski ve en yüksek yerleşim yeri konumundadır. Bölge; Nevşehir Belediyesi tarafından ıslah edilmiştir. Yerden yüksekliği yaklaşık 179 metre olan Uçhisar Kalesi, Kapadokya’nın en önemli seyir yerlerinden biri olup, Bizanslılar tarafından şato olarak kullanıldığı bilinmektedir.²⁵⁶ Avanos ilçesi bölgenin topraktan çanak-çömlek merkezidir. İlçede çanak-çömlek işi Hititlerden bu yana süregelmiştir. Çömlek, küp, güveç, testi form ve boyutları ihtiyaçlara ve çamur türlerine göre şekillenir.

XIX. yüzyıl Kapadokya evleri yamaçlara, ya kayaların oyulmasıyla ya da kesme taştan inşa edilmiş, yapılmış en güzel örnekleri Göre ve Göreme’de bulunmaktadır.²⁵⁷ Bölgenin tek mimari malzemesi olan taş, yörenin volkanik yapısı itibariyle, ocaktan çıktığında yumuşak olduğundan, rahat işlenebilmekte ve havayla temas ettikten sonra sertleşip çok dayanıklı olan bir malzemeye dönüşmektedir.²⁵⁸

Kapadokya, Türkiye’nin en önemli halı ve kilim dokuma merkezlerinden birisidir.²⁵⁹ Nevşehir; kültür turizmine, inanç turizmine, spora, kongre, eğlence turizmi ve doğa turizmi türleri ile termal turizme de uygundur. Kent; tarihi eserlere, doğal güzelliklere ve modern bir altyapıya sahiptir.²⁶⁰

Kapadokya yüzyıllardır bu toprakların gözbebeğidir. Turistler açısından da eşi bulunmayacak bir kültür merkezi konumundadır. Yerli ve yabancı turistlerin bu kültür sentezi içerisinde misafir ediliyor olması Kapadokya açısından hızlı kalkınmayı da sağlamıştır.

²⁵⁶ A.g.m., 65.

²⁵⁷ A.g.m., 65.

²⁵⁸ Bkz. (90), TAŞKALE, 65.

²⁵⁹ Bkz. (120) TONGUÇ - TÜRK MENOĞLU, 252.

²⁶⁰ Bkz. (90), TAŞKALE, 68.

Resim 4.5.8.1: Ürgüp – Göreme. Türkiye'nin Şaheserleri s.66 – 67.

Resim 4.5.8.2: Kapadokya. Nevşehir. Tarihin Tanığı Anadolu'da Kurulan Cumhuriyet. s.112

Resim 4.5.8.3: Nevşehir. Göreme. Tarihin Tanığı Anadolu'da Kurulan Cumhuriyet. s.113.

4.6. Akdeniz Bölgesinden Seçilmiş Ögeler

4.6.1. Salda Gölü

Salda Gölü, Burdur'un yaklaşık olarak 60 kilometre batısında yer alır. Doğusunda Yeşilova İlçesi, güneybatısında Salda, kuzeydoğusunda Kayadibi kuzeybatısında Doğanbaba köyleri bulunmaktadır.²⁶¹

Salda Gölü, Türkiye'nin en derin, en berrak ve en temiz gölü olarak bilinmektedir. Suyunun turkuaz rengiyle ve sahip olduğu duruluğuyla çok güzel bir manzara vaat etmektedir. Temizliğinin yanı sıra, güneydoğu ve güneybatı kıyılarında bulunan kumsallar, turizm açısından kullanıma açıktır ve büyük önem taşımaktadır. Salda gölü derin olmasına rağmen, suyunun berraklığından ve beyaz kumsallarından, 'Batı Anadolu'nun Maldivleri' denmektedir ve gölün topoğrafik yapısı açısından, Dünya'da Mars özelliklerini barındıran iki yerden birisidir.²⁶² Kıyısında bulunan kilin çeşitli cilt hastalıklarına iyi geldiği belirlenmiştir. Sit alanı olarak ilan edildiğinden dolayı yapılaşma olmayıp, sadece bölgede bitki ve hayvan türleri yaşamaktadır.²⁶³

Resim 4.6.1.1: Salda Gölü. Uçuş Noktası Dergisi.s.8.

²⁶¹ Ayşegül KIRATLI, **Salda Gölü**, Uçuş Noktası, Temmuz 2018, s.80, 8.

²⁶² A.g.m., 6.

²⁶³ A.g.m., 6.

Etrafında seyrek yerleşim alanı bulunan göl kıyılarında suların çekilmesi ile görülen yedi beyaz ada ise gölün güzelliğini arttıran unsurlar arasında yer almıştır.

4.6.2. Alanya Kızılkuale

Alanya Kızılkuale adını kırmızı tuğlalarından almıştır. Alanya'nın eski dildeki adı, 'Korakos'tur. karga ve karabatakların çok olduğu yer anlamına gelmektedir. Ortaçağ'daki ismi ise, 'Kalonoros'tur ve 'Güzel Dağ' demektir.²⁶⁴

Anadolu Selçuklu Devleti Sultanı Keykubat, tahta çıktığında, 'Alâeddin' ünvanını almıştır. Bu ünvanı etkilenip, 'Ala'nın kenti' anlamına gelmekte olan, 'Alaiye', bugün Alanya olarak söylenegelmiş ve Alanya'nın ismi olmuştur.²⁶⁵

Resim 4.6.2.1: Alanya Kızılkuale. Türkiye'nin Şaheserleri. s.80.

Alanya, antik devirlerde çok önemli bir yere sahiptir. Öyle ki, Markus Antonius tarafından, Mısır'ın son Helenistik kraliçesi olan Kleopatra'ya hediye edilmiştir.²⁶⁶

²⁶⁴ Bkz. (120), TÜRKMEÑOĞLU- TONGUÇ, 222.

²⁶⁵ A.g.k., 222.

Kızılıkule, 1226 yılında Alâeddin Keykubat tarafından, Halepli bir yapı ustası olan Ebu Ali Reha el Kettani'ye yaptırılmıştır. Kule kırmızı tuğlalardan yapılmış ve bu yüzden adına Kızılıkule denmiştir. Tersane ise, yine Alâeddin Keykubat tarafından yaptırılmış ve Selçuklulardan kalmış tek tersane olma özelliğindedir.²⁶⁷

Kızılıkule; liman, tersane ve Alanya kalesini denizden gelebilecek saldırılara karşı korumak amacı ile yapılmıştır.²⁶⁸

4.6.3. Adana Taş Köprü

Adana'da tarihin bütün devirlerinde önemli bir geçiş yerinde bulunan Taşköprü, 4.yy'da Romalılar tarafından inşa edilmiş muazzam bir yapı, sağlamlık ve estetiğin birleştiği bir mühendislik eseridir.²⁶⁹ Hem malzemelerinin, hem de iş gücünün uzaktan getirilmesi sebebiyle bu yapıt, Roma'nın organizasyon kabiliyetini, teknolojiyi kullanma becerisini ve önemli mühendislik dehasını ortaya koyar.²⁷⁰

Auxentius'un yaptığı köprü, 1945'e kadar, Avrupa'yı Ortadoğu'ya bağlanan yolun üzerindeki tek köprü olarak, 20. yüzyılın da yükünü çekebilmiş ve bu yüke dayanabilmiştir. 1956'ya kadar, Ortadoğu'nun (Suudi Arabistan, Suriye, Ürdün, İsrail ve Irak'ın) Türkiye'ye ve Avrupa'ya transit yolu olan E5 karayolu üzerindeki tek köprüsüdür ve bu asrın muazzam kara taşımacılığı araçlarının geçmesinden zarar görmemiştir. Nehir üzerinde, Taşköprü'ye 1400 m mesafede, 1908'de yapılan uzun

²⁶⁶ A.g.k., 222.

²⁶⁷ A.g.k., 222.

²⁶⁸ Bkz. (115), BAYRAK, 83.

²⁶⁹ A.g.k., 12.

²⁷⁰ Gözde RAMAZANOĞLU, **Adana'da Roma Dönemi Köprüsü: Taşköprü**, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 18, S.1, 2009, s.306.

bir demiryolu demir köprüsü vardır. Bu tarihlerde, ağır askeri yükler (tank gibi) demir köprüden geçirilmemiş, Taşköprü'den geçirilmiştir.²⁷¹

Resim 4.6.3.1: Adana Taşköprü. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 18, Sayı 1, 2009

4.6.4. Ashab-ı Kef Külüyesi

Ashab-ı Kef Külüyesi, Kahramanmaraş'ın Afşin İlçesi'nin 7 km. kuzeybatısında bulunmaktadır. Külüye, Antik Çağ' dan itibaren kutsal sayılmakta olan Ashab-ı Kef ya da Ashabü'l Kef ismi ile tanınmış kayalık tepenin yamacında bulunan mağaranın etrafında inşa edilmiştir. Ashab-ı Kef, Bizans zamanından, Selçuklular'ın fethinin ardından da Hıristiyanlar ve Müslümanlar'ın kutsal bir mekân olarak kabul ettiği ehemmiyetli bir ziyaret yeri olmuştur.

Ashab-ı Kef Külüyesi'ne gelmiş olan ziyaretçilerin konaklamasının sağlanması amaç ile Anadolu Selçukluları'nın, Maraş Emiri olan Nusretüddin Hasan Bey tarafından Ribat cami ve han bulunan külüye inşa ettirilmiştir. Ardından, külüye Dulkadir Beyliği (1337-1522) devrinde medrese (1480-1492), ayrıca kadınlar mescidi ve bu'ka ilave edilerek büyütülmüş ancak bu'ka günümüze

²⁷¹ A.g.a. ,316.

gelmemiştir. Külliyyeye ilave edilmiş olan Paşa Çardağı, Osmanlılar döneminde 1531 yılında inşa edilmiştir.²⁷²

Roma döneminde Putperest Dakyanus'un askerlerinin zulmünden mağaraya sığınan 7 genç ve köpekleri, askerler tarafından mağaranın ağzı kapatılınca, yüzyıllar boyu sürececek bir uykuya dalarlar, uyandıklarında dışarı çıkınca herşeyin değiştiğini görürler.²⁷³ İsimleri, Yemliha, Mekselina, Mislina, Tebernûş, Şazenûş, Mernûş ve Kafestatyûş, köpeklerinin adı ise, Kıtmir dir.²⁷⁴

Resim 4.6.4.1: Ashab-ı Khef Külliyesi. Türkiye'nin Kutsal Mekanları. s.108.

Kur'an-ı Kerim ve diğer kaynaklarda da anlatılmış bu hikayenin hangi mağarada geçtiği kesin olarak bilinmemektedir. Ancak birçok Müslüman tarihçi, tefsirci ve coğrafyacı, Ashab-ı Khef mağarasının kuvvetli bir ihtimalle Afşin'deki mağara olduğu konusunda birleşmişlerdir.²⁷⁵

²⁷² Mehmet ÖZKARCI, **Afşin Ashab-ı Khef Külliyesi'nin Türk Mimarisindeki Yeri Ve Önemi**, Uluslararası İnanç Turizmi Ve Ashab-ı Khef Sempozyumu, Eylül 2012, Maraş, 15.

²⁷³ SkyLife Dergisi, **Kahramanmaraş Afşin Ashab-ı Khef Külliyesi**, 2014 Temmuz, 35.

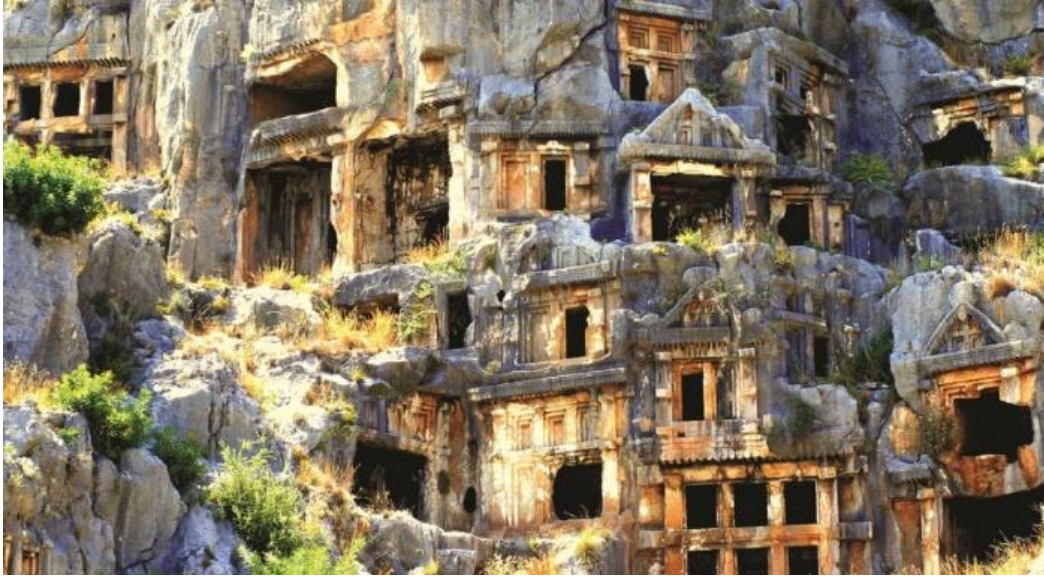
²⁷⁴ A.g.m., 35.

²⁷⁵ Bkz. (272), ÖZKARCI, 15.

4.6.5. Myra Taş Mezarlar

Myra'nın, bugün adı Demre olan Likya şehirlerinin en güzellerindendir. Kaş – Finike arasında Kale ilçesinde bulunmaktadır. Şehrin kuruluşu tam bilinmemekle birlikte, bulunmuş likya kitabelerinden şehrin M.Ö. V. yy 'da var olduğu aydınlatılmıştır.

Antik tiyatronun yanından, çoğu ev gibi görüntüde olan kaya mezarları başlar ve yukarıya doğru kaya içlerinde oyulmuştur. Üzerlerinde bulunan kabartmalarının birinde ölüm sahnesi, bir diğesinde ise, savaşçı dikkatle bakıldığında görülmektedir.²⁷⁶

Resim 4.6.5.1: Myra Antik Kenti Kaya Mezarları. Uygarlıklar Ülkesi Türkiye. s.170.

Myra mezarları, Likyalıların ahşap ev mimarisinin uyarlanıp kaya mezarlarına en iyi uygulanmış örnekleri olan ve içinde, ölüyü ve yakınlarını betimlemiş kabartmalı mezarlar ile en ilginç örneklerinden biridir. Myra'nın tarihi limanı olan Andriake, önemli bir konumdadır.²⁷⁷

²⁷⁶ Bkz. (120), TÜRK MENOĞLU- TONGUÇ, 206.

²⁷⁷ A.g.k., 206.

4.7. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden Seçilmiş Ögeler

4.7.1. Urfa Balıklı Göl

Urfa'nın yaklaşık on bir bin yıllık köklü bir tarihi vardır ve Peygamberlerden Hz. Adem, Hz. Eyyüp, Hz. İbrahim, Hz. Şuayip ve Hz. Elyasa'nın Urfa'da yaşadığına inanılmaktadır.²⁷⁸ Bir rivayete göre, ölüm döşesinde olan Urfa Kralı Abgar'a, Hz. İsa yüzünü sildiği mendile çıkan suretini göndermiştir ve bu mucizevi mendil sayesinde Kral iyileşmiştir. Bunun sonucunda Hristiyanlık bir devletin dini olarak cihanda ilk kez Urfa'da kabul edilmiştir.²⁷⁹

Balıklı Göl, şehir merkezindedir, içindeki balıklar ile etrafını çevreleyen asırlık çınar ve söğüt ağaçlarıyla doğal bir akvaryum gibidir. Göller, Ayn-ı Zeliha ve Halil-ür Rahman olmak üzere iki tanedir.²⁸⁰

Hz. İbrahim Peygamber'in, putlara tapan hükümdar Nemrut ve halkı ile yaptığı mücadelesi, onların putlarını parçalaması ve tek tanrı inancını savunması üzerine, Nemrut tarafından, Şanlıurfa Kalesinden ateşe atılır iken, Allah tarafından verilen emir, "Ey ateş İbrahim'e serin ve selamet ol" olmuş, bunun sonucunda odunlar balığa, ateş ise suya dönüşüp, Hz. İbrahim'in düştüğü yere 'Halil-ür Rahman Gölü' (Balıklı Göl) denilmiştir.²⁸¹ Nemrut'un evlatlığı olan Zeliha ise Hz. İbrahim'in aşkından o da kendine ateşe atar, Zeliha'nın düştüğü yere ise, 'Ayn-ı Zeliha Gölü' adı verilmiştir.²⁸²

²⁷⁸ A.g.k., 320.

²⁷⁹ A.g.k., 320.

²⁸⁰ A.g.k., 320.

²⁸¹ Boyut Medya, **Türkiye'nin Doğusu**, 155.

²⁸² A.g.k., 155.

Resim 4.7.1.1: Halil-ür Rahman Gölü (Balıklı Göl).Türkiye'nin Şaheserleri. s.212.

4.7.2. Siirt Veysel Karani Türbesi

Ömrünü çobanlık yaparak geçirmiş olan Veysel Karani, Yemen'in Karen Köyü'nde gözlerini dünyaya açmıştır. İslamiyetle tanışmadan önce de kendiliğinden tek tanrı inancını benimsediği bilinir.²⁸³ Hz. Muhammed'in vasiyeti doğrultusunda,

²⁸³ Nurettin ÖZGEN, *Siirt'in İnanç Turizmi Mekânları: Ziyaret (Veysel Karani) ve Tillo (Aydınlık) Örnekleri*, 259.

ölümünden sonra hırkası Veysel Karani'ye teslim edilmiştir. Hz. Ali'nin daveti ile, Sıffin Savaşı'na katılmış ve savaşta şehit düşmüştür.²⁸⁴

Hz. Muhammed kendisi ile ilgili bir hadisinde “Beni ziyaret etmek imkanına erişemediğinizde, kardeşim Veysel Karani'nin mekanını ziyaret ediniz” söylediği için türbesi binlerce kişi tarafından ziyaret edilmektedir.²⁸⁵

Resim 4.7.2.1: Veysel Karani Türbesi. Siirt İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü fotoğraf arşivi.

Veysel Karani hazretlerinin en önemli özelliklerinden biri İslamiyet'in ilk yıllarında, şöhretinin dört bir yandan duyulmasıdır. Dört halifenin döneminde yaşamış ve dünya nimetlerinden sıyrılmayı başarmış olan Veysel Karani, davranışları ile doğruluğun, sadeliğin ve manevi dünyanın öncülerinden biridir.²⁸⁶

²⁸⁴ A.g.m., 259.

²⁸⁵ A.g.m., 259.

²⁸⁶ A.g.m., 261.

4.7.3. Gaziantep Çingene Kızı Mozaïği

Çingene kızı mozaïği, Gaziantep'in Nizip ilçesine bağlı olan Belkıs Mahallesi sınırları içindeki 20 bin dönüm arazi üzerine kurulu olan Zeugma Antik Kenti'nde, 1992 yılında Zeugma kazılarında çıkarılan mozaiktir.²⁸⁷

İlk zamanlarda bir tanımlama yapılamayan bu mozaïęe, çingene kızlarını çağrıştırdığı için çingene adı verilmiş, fakat bazı kaynaklar mozaikteki asma figürlerini dikkate alarak, mozaikteki kadının yer tanrısı olan 'Gaia' olduğunu iddia etmekte, Mitolojide Gaia, içinden tanrı soylarının çıktığı element olarak ele alınmaktadır.²⁸⁸

Resim 4.7.3.1: Çingene Kızı Mozaïği. Zeugma Mozaik Müzesi kişisel koleksiyon.

²⁸⁷ Gaziantep Sanayi Odası, **Mozaik Hikâyeleri**, 14.

²⁸⁸ A.g.m., 14.

4.7.4. Siirt İsmail Fakirullah Türbesi

Arap kültüründen ve geleneğinden gelmiş, İsmail Fakirullah, 1655 yılında doğmuş ve çocukluğundan itibaren bilim öğrenimine başlamış ve hayatı boyunca çalışmış olan Fakirullah, yaşamı ve kurduğu Uveysiyye Tarikatıyla her kesim insana yol göstermiş ve bilim adamları yetiştirmiştir.²⁸⁹

1734 yılında Hak'ın rahmetine kavuştuğunda, Sultan I. Mahmud'un fermanı ile, defnedilmesi için, büyük kubbesi olan bir türbe yapılmasına karar verilmiştir.²⁹⁰ Hocası için yapılan türbenin yapımında bizzat çalışan İbrahim Hakkı, "Işık Hadisesi" olarak bilinen ve hocası İsmail Fakirullah'ın Tillo'da bulunan kabristanını aydınlatması için türbenin doğusunda bulunan tepeye ufak bir pencerenin olduğu kalın bir duvar örmüş, güneş ışığının içeri süzülmesini sağlamak amacıyla bu duvarın karşısına rast gelen kubbenin salon hizasında olan kapının üzerine bir pencere açtırmış, ayrıca yansımayı sağlaması için, aynalı bir kule inşa etmiştir.²⁹¹

Resim 4.7.4.1: Siirt İsmail Fakirullah Türbesi. Tillo Belediyesi fotoğraf arşivi.

²⁸⁹ Bkz. (283), ÖZGEN, 261.

²⁹⁰ A.g.m.,261.

²⁹¹ A.g.m., 261.

Her yıl gece-gündüzün eşit geldiği 21 Mart günü, yeni doğmuş güneşin ilk ışınları, kasabanın dışında olan bu duvar penceresinden yansıyıp, İsmail Fakirullah'a ait olan sandukanın baş tarafını aydınlatmaktadır.²⁹²

1780'de 77 yaşında vefat ettiğinde, kendi arzusu ile, hocası İsmail Fakirullah için Tillo'da yaptırmış olduğu türbeye defnedilmiştir.

4.7.5. Diyarbakır Malabadi Köprüsü

Malabadi köprüsü, Diyarbakır'ın Silvan ilçesi sınırları içindedir. Dokuz asırdır ayakta kalmayı başarabilmiş ve taş kemer köprüleri içerisindeki kemer açıklığı en geniş olan köprüdür.²⁹³

Tarih boyunca Malabadi köprüsü; Eyyubiler, Artuklu Devleti, Anadolu Selçuklu Devleti, Akkoyunlular, İlhanlılar, Safeviler, Karakoyunlular, Osmanlı İmparatorluğu ve zamanımızda da Türkiye Cumhuriyeti'ne yaklaşık dokuz yüzyıldır hizmet vermektedir.²⁹⁴

Resim 4.7.5.1: Malabadi Köprüsü. Türkiye'nin Doğusu. s.196.

²⁹² A.g.m., 261.

²⁹³ Veysel Süleyman YAVUZ, **Malabadi Köprüsü'nün Tarihsel Mirasın Sürdürülebilirliği Açısından Değerlendirilmesi**, 4. Su Yapıları Sempozyumu, 167.

²⁹⁴ A.g.m., 167.

İpek Yolu'nun güzergâhında görevini devam ettirmiş olan Malabadi köprüsü en geniş kemer açıklığına sahip taş kemer köprü unvanını elinde bulundurmaktadır.²⁹⁵ Ancak, yapıldığı tarihteki ve tarihsel süreçteki işlevlerini günümüzde yitirmiştir.

4.7.6. Mardin Midyat Evleri

Mardin'in bir arada katmanlaşmış farklı medeniyetleri yüzyıllar boyunca topraklarında hüküm sürmüştür.²⁹⁶ Mardin'in medeniyetinde hammaddeler "taş ve kil" olup, eski çağlardan kalmış sanat eserlerini ve taş abidelerin sayılarına göre Mardin, başka hiçbir medeniyetin elinde olmayan "Kil Mührü" elinde bulundurmaktadır. Bilhassa, dünyada ve Mezopotamya'nın etki alanına girmiş olan bölgelerde kil, yazının, farklı bir deyişle öğrenmenin en önemli faktörü olmuştur.²⁹⁷

Mardin birden çok farklı dil, din ve kültür mozaïği ile farklı tarihi süreçlerden sonra, bilhassa Mezopotamya ve Mısır'da görülebilen büyük birlik ve beraberliğı göstermektedir.

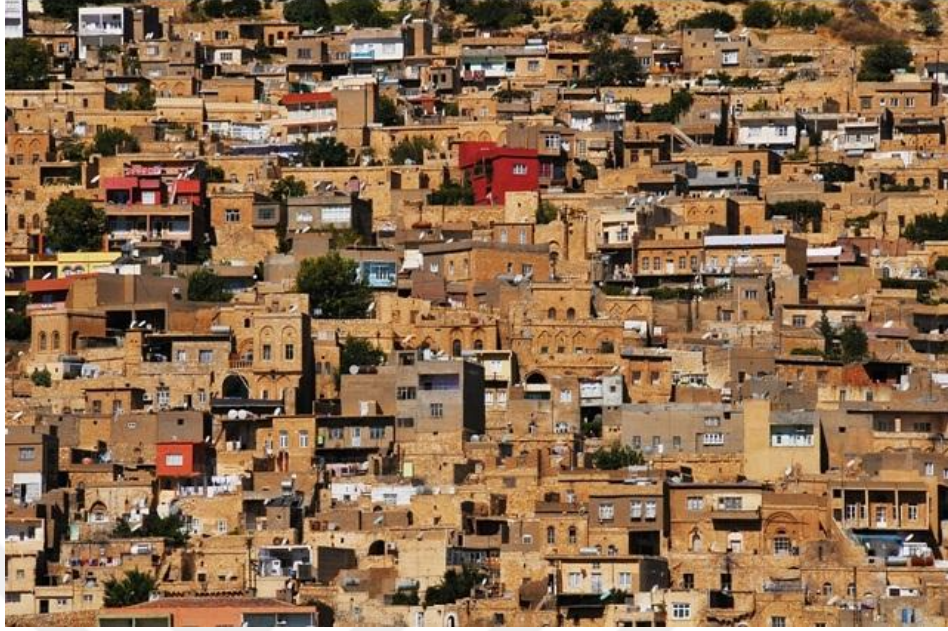
Her çağ medeniyet tarihi boyunca, farklı ve yeni bir çağı doğurmuştur. Kuzey Mezopotamya'nın önemli kenti olmuş ve Müsteriyen devrinden (M.Ö. 50.000) beri yerleşim yeri kabul edilen Mardin, hububat üretimi ve ekonomisinin başladığı dönemlerde de sürekli yerleşim yeri olarak kendisine önemli bir yer yapmıştır. Evcilleştirilmiş hayvanlar, en erken çömlekçilik ve ekili topraklar, sürekli yerleşimin M.Ö. 6750 civarında tarihlenebileceğinin göstergesi olmuştur. Bu dönem, Dicle'den Akdeniz'e uzanmış site devletlerinin hâkim olduğu dönemlerdir.²⁹⁸

²⁹⁵ A.g.m., 167.

²⁹⁶ Boyut yayıncılık, **Türkiye'nin Doğusu**, 212.

²⁹⁷ A.g.k., 212.

²⁹⁸ A.g.k., 213.

Resim 4.7.6.1: Mardin Midyat. Türkiye'nin Doğusu. s.213.

“Mezopotamya'nın ve bilhassa Mardin'in en eski yerleşenleri, yazılı anıtlardan, yazılı gelenekten, Sümerlerden başka, Akadlar veya Akadlardan önce M.Ö. 3. binyılın sonlarına doğru Kuzey Mezopotamya'da görülen ve Hurilerin ataları veya yakın akrabaları olan Subarulardır.”²⁹⁹

“M.Ö. 4. binyılda Mardin daha sonraki dönemlerde görülebileceği gibi birçok farklı unsurlardan oluşmaktadır. Sümerler ve onların mirasçıları, Sümerlerin yönetimdeki rollere rağmen, diğer unsurların tarihi rolleri hiçbir zaman diğerlerinden daha aşağılarda olmamıştır. Daha sonra gelen yarım milenyumda Mezopotamya'da Sümer şehir devletlerinin gelişimi görülmüştür. Sümerler aynı zamanda, gelecekteki iki milenyumda Mezopotamya kültür çerçevesinin büyük çoğunluğunu ortaya koymuşlardır.”³⁰⁰

²⁹⁹ A.g.k., 214.

³⁰⁰ A.g.m. 1.

4.7.7. Adıyaman Nemrut Dağı

Adıyaman tarihte bilinen en eski yerleşim yerlerindedir. Doğu-Batı medeniyetinin, 2150 m. yükseklikteki kesişme noktası olan dünyanın sekizinci harikası Nemrut, yüksekliği on metreye ulaşan etkileyici heykelleri ile, uzun kitabeleriyle, UNESCO Dünya Kültür Mirasında bulunmaktadır.³⁰¹

Farklı topluluklardan oluşan ve farklı inanç ve kültürleri olan Kommageneliler'in ilişkilerindeki birliği sağlamak konusunda büyük başarı sağlamış olan Mithridates Kallinikos, tanrılarla bağını kuvvetlendireceğini ve ulusunu barış ile yaşatacağı inancıyla, çeşitli yerlerde tapınaklar yaptırmıştır.³⁰²

Resim 4.7.7.1: Nemrut Dağı ve Tümülsü. Uygarlıklar Ülkesi Türkiye. s.280.

Nemrut Tümülsü ise, Kommagene Kralı 1. Antiochos'un kendisi için yaptırdığı, görkemli bir anıt mezardır. Mezar odasının üzerini kırma taşlardan oluşan bir Tümülsü ile kapattırılmış, Tümülsü'nün üç tarafını çevrelemekte olan kutsal alanlar inşa ettirmiştir.³⁰³ Kral 1. Antiochos'un şerefine düzenlenen törenlere özel 3 terasla çevrilidir.

³⁰¹ Bkz. (115), BAYRAK, 21.

³⁰² A.g.k., 21.

³⁰³ A.g.k., 21.

Doğu, batı ve kuzey terasları şeklinde isimlendirilen bu alanlardan doğu ve batı teraslarda; sıra halinde dizilmiş olan 8 yontma taşın üst üste oturtulması ile oluşturulmuş 8-10 metre yükseklikte muhteşem heykeller, kabartmalar ve yazıtlar durur, heykeller, bir aslan ve bir kartal figürleri ile başlar ve aynı düzende sona erer. Hayvanların kralı aslan, yeryüzündeki gücü, tanrıların habercisi olan kartal, göklerdeki gücü sembolize etmektedir.³⁰⁴

4.8. Doğu Anadolu Bölgesinden Seçilmiş Ögeler

4.8.1. Erzurum Tortum Şelalesi

Erzurum, dünyanın en büyük şelalelerinden biri olan Tortum Şelalesi'nin bulunduğu doğal güzelliklerle bezeli şehirdir.³⁰⁵

Resim 4.8.1.1: Erzurum Tortum Şelalesi. Türkiye'nin Şelaleleri. s.117.

³⁰⁴ A.g.k.,21.

³⁰⁵ Boyut Yayın Grubu, **Türkiye'nin Şelaleleri**, 117.

Tortum Şelalesi, Tortum Gölü'nün Tev Vadisi'ndeki heyelan kütesini aşır dökülmesi ile oluşmuştur. 21 metre genişliğine ve 48 metre yüksekliğe sahiptir.³⁰⁶ Şelalenin önünde bulunan izleme balkonu, ziyaretçilerin beğenisini toplamaktadır. İzleme merdivenlerinin nefes darlığı ve kalp rahatsızlıklarını önlediğine inanılmaktadır.

4.8.2. Üç Kümbetler

Üç Kümbetler, Anadolu'da olan anıt mezarların en güzel örnekleri içinde gösterilmektedir ve Erzurum'da bulunurlar. Üç kümbetten en büyüğü, Emir Saltuk'a ait olduğu ayrıca, XII. yüzyılın sonlarında inşa edildiği sanılmaktadır.³⁰⁷ Diğer kümbetlerin sahipleri bilinmez iken, XIV. yüzyılda inşa edildikleri tahmin edilir. Üç kümbetler, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1956 yılında onarılmıştır.³⁰⁸

Emir Saltuk Kümbeti yapımında kesme taş kullanılmış, sekizgen gövdeli olup, yüksek kasnaklı ve üzeri ise kubbe ile konik karışımı olan basık bir külahla örtülmüştür³⁰⁹. İki renkli olup kesme taştan yapılmış kümbetin üçgen alınlıklarında, Orta Asya Türk takvimlerinde olan alan burç figürlerini andıran hayvan kabartmaları bulunmaktadır. Kümbetin, kuzeyinde bulunan giriş kapı saçakları üstünde geometrik bezemeyle çiçek ve hayvan figürleri görülmektedir.³¹⁰

Emir Saltuk Kümbeti'nin güneydoğusundaki ikinci kümbetin altı, kare planlı ve on iki cephelidir. Bu kümbet gri renkte olan taştan yapılmıştır. Üçüncü kümbet ise, yöresel keyek taşından inşa edilmiştir. Üçüncü kümbet, on iki cepheli ve dört

³⁰⁶ A.g.k., 117.

³⁰⁷ Bkz. (115), BAYRAK, 213.

³⁰⁸ A.g.k., 213.

³⁰⁹ A.g.k., 213.

³¹⁰ A.g.k., 214.

pencerelidir. Giriş kapısı kuzey yönünde olan kümbetin, içerisinde oldukça güzel süslenmiş mihrabı yer almaktadır.³¹¹

Resim 4.8.2.1: Üç Kümbetler. Türkiye'nin Doğusu s.32.

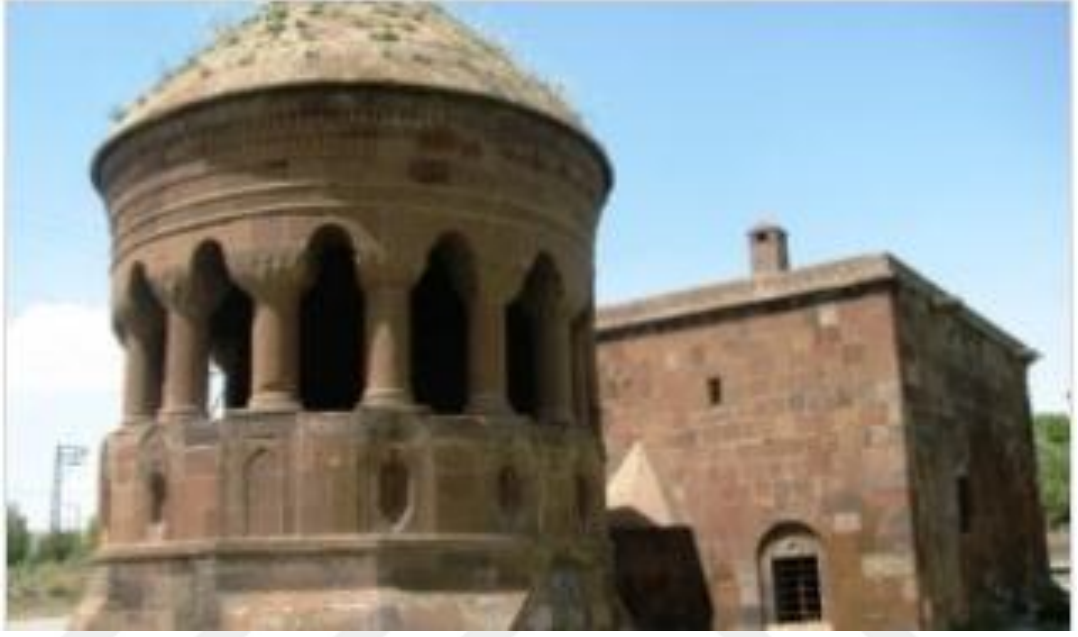
4.8.3. Bitlis Çifte Kümbetler (Ahlat Kümbetleri)

Ahlat kümbetleri, Orta Asya Türk Çadırını andırır. Böylece İslâm sanatına kümbet mimarisini sokan Türklerdir. XI. asırdan itibaren Kümbet mimarisi Selçuklular döneminde başlayıp, bu mezar abidelerine Türklerin yayılma yollarında, Horasan'dan Anadolu'ya kadar rastlanabilir³¹².

³¹¹ A.g.k.,214.

³¹² Boyut Yayın Grubu, **Türkiye'nin Doğusu**, 66.

Ahlat kümbetleri genellikle iki katlıdır. Alt katta tonoz ile örtülmüş olan mezar odası, üst katta ise dua ve ibadet odası şeklinde düzenlenmiştir. çokgen planlı ve silindirik olan gövdenin üzeri konik veya piramidal külah ile örtülmüştür.³¹³

Resim 4.8.3.1: Çifte Kümbetler. Tarihî Tanığı Anadolu'da Kurulan Cumhuriyet. s.155.

4.8.4. Van Akdamar Kilisesi

Gevaş İlçesi'nin sınırlarındaki Akdamar Adası'nda yer alır. Adanın güneydoğusunda inşa edilmiş olan kilise, Kutsal Haç adına Vaspurakan Kralı I. Gagik tarafından 915-921 yıllarında Keşiş Manuel'e yaptırılmıştır.³¹⁴ Kilisenin içerisini bugün büyük ölçüde bozulmuş olan freskler süslemektedir. Genel olarak bu fresklerde Hz. İsa ile ilgili konular işlenmiştir.³¹⁵ Kesme taş malzemeyle örülmüş

³¹³ A.g.k., 66.

³¹⁴ Bkz. (115), BAYRAK, 534.

³¹⁵ A.g.k. 534.

yapıda, dış cepheleri süsleyen mimarisi vardır. Abbasi yolu ile Orta Asya Türk sanatının etkilerini üzerinde barındırması önemini arttırmaktadır.³¹⁶

Van'ın kuşkusuz simgelerinden olan Akdamar Kilisesi taş işçiliği ve kabartmaları ile dikkati çekmektedir.

Resim 4.8.4.1: Van Akdamar Kilisesi. Türkiye'nin Şaheserleri. s.148.

4.8.5. Kars Ani Harabeleri

Yüzyıllardır birçok uygarlığı ağırlayan ve birçok savaşa tanıklık etmiş olan Ani, bir zamanlar bölgenin çok önemli bir merkezidir. “1001 Kilise Şehri” diye anılan Ani’de, şimdiye kadar 40 kilise, anıt mezar ve şapel tespit edilmiştir.³¹⁷

³¹⁶ A.g.k., 534.

³¹⁷ A.g.k., 394.

Kars'a 48 kilometre uzaklıkta olan Ani, Türkiye-Ermenistan sınırına yakın olan Arpaçay nehri yanında bulunan şehir, Ermeni Bagratuni hanedanlığı devrinde önemli kültür ve güç merkezi olmuş, UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde yer almakta olan Ani Harabeleri'nin, kalıcı listeye girilmesi için uğraş verilmektedir.³¹⁸

Resim 4.8.5.1: Kars Ani Harabeleri. Türkiye'nin Doğusu. s.44.

4.8.6. Malatya Somuncu Baba Türbesi

Şeyh Hamid-i Veli olan Somuncu Baba Hazretleri'nin asıl ismi Hamid Hamidüddin'dir. Osmanlı Padişahı Yıldırım Beyazıt devrinde yaşamış Hamid-i Veli Hazretleri, 24. kuşak Peygamber Efendimiz (S.A.V)'in soyundan gelmiştir yani

³¹⁸ A.g.k., 394.

Seyyid'dir.³¹⁹ İlk eğitimi babası tarafından almıştır, sonra ilim alanındaki çalışmalarını Tebriz, Şam, Hoy ve Erdebil'de devam ettirmiştir. Bayezid-i Bistâmi'nin ruhâniyetinden feyz almış, Alaaddîn-i Erdebilî'den icâzetini almıştır.³²⁰

Şeyh Hamidi Veli Hazretleri'nin günümüze gelmiş yansımalarında Anadolu'nun her yerinde bir parçasını bulmak ve hissetmek mümkün olup, Âlim ve tasavvuf ehli zatlar üzerinde emeği ve etkisi olmuş Hamid-i Veli Hazretleri için kültürümüzün temel taşlarından diyebiliriz.³²¹

Resim 4.8.6.1: Somuncu Baba Türbesi. Malatya Belediyesi fotoğraf arşivi.

³¹⁹ Bkz. (115), BAYRAK, 451.

³²⁰ A.g.k., 451.

³²¹ A.g.k,451.

4.8.7. Malatya Battalgazi Kervansarayı

Malatya Battalgazi Kervansarayı, Battalgazi ilçesinde Alacakapı Mahallesi'nde, IV. Murat'ın silahtarı olan Bosnalı Mustafa Paşa tarafından 1637 tarihinde inşa ettirilmiştir. 68 x 76 metre olan dikdörtgen bir alan üzerinde, açık avlu ve kapalı hol şeklinde inşa edilmiştir.³²²

Resim 4.8.7.1: Malatya Battalgazi Kervansarayı. Görsel Sahibi: Hasan Demirbağ.

³²² A.g.k., 449.

4.8.8. Malatya Kudret Havuzu

Malatya Kudret Havuzu, Tohma Kanyonu içerisindeki, kayaların arasından akan suyu yaz-kış 22 °C sıcaklığında olan 3 adet havuzdan oluşur.

Kudret havuzu özellikle yaz aylarında ziyaretçiler tarafından büyük ilgi görmektedir. Havuzu dolduran su dakikada 11 metreküp debi ile akmaktadır.³²³ Yerli ve yabancı ziyaretçiler bu şifalı sularından yararlanabilmektedir.

Resim 4.8.8.1: Malatya Kudret Havuzu. Görsel Sahibi: Darende Belediyesi.

4.8.9. Erzurum Yakutiye Medresesi

Yakutiye Medresesi, İlhanlı hükümdarı olan Sultan Olcayto devrinde Gazan Han ve Bolugan Hatun için, Hoca Yakut Gazani 1310 yılında inşa ettirmiştir.³²⁴

³²³ A.g.k., 449.

³²⁴ A.g.k., 214.

Resim 4.8.9.1: Erzurum Yakutiye Medresesi. Türkiye'nin Doğusu.s.32.

Anadolu'daki kapalı avlulu olan medreselerin en büyüğü, Yakutiye Medresesi planı, dengeli mimarisiyle, iri motifli olan süslemeleriyle Erzurum'un en gösterişli yapılarından ve yapının taç kapısı cephe bölümünden dışa taşmaktadır.³²⁵

Dört eyvanlı olup, iç mekânda bulunan dikdörtgen şeklindeki avlunun orta bölümünde mukarnaslı bir kubbeye, başka kısımlarıysa sivri kemerli beşik tonozlar ile örtülüdür.³²⁶ Taç kapının yan yüzlerinde olan, silme kemerle dönen nişlerin içerisinde kartal ve pars motifleri dikkat çekerken, ajurlu bir küreden çıkmış hurma yaprakları, kartal ve iki pars figürlerinden oluşmuş hayat ağacı, Orta Asya Türkleri'nin simgelerini bir araya getirmektedir.³²⁷ Kemerli, oymalı olan taç kapıyı kaplayan bezemeler, gösterişli bir görüntü oluşturmaktadır.

³²⁵ A.g.k., 214.

³²⁶ A.g.k., 214.

³²⁷ A.g.k., 214.

4.8.10. Erzurum Çifte Minareli Medrese

Selçuklu Sultanı'nın Alaeddin Keykubat'ın kızı Hundi Hatun veya İlhanlı hükümdarlığından olan Padişah Hatun'un yaptırmış olabileceği düşüncesi ile ismine Hatuniye Medresesi de denilir.³²⁸ Kitabesi olmayan medresenin XIII. yüzyılın sonlarında inşa edildiği kabul edilir. Dikdörtgen alanın üstüne kurulan medrese, açık avlulu, dört eyvanlı, ve iki katlıdır. Yaklaşık 35x48 m dikdörtgen alana yerleştirilmiştir.³²⁹

Resim 4.8.10.1: Erzurum Çifte Minareli Medrese. Türkiye'nin Şaheserleri. s.178.

³²⁸ Bkz. (115), BAYRAK, 205

³²⁹ A.g.k.,205.

4.8.11. Ahlat Selçuklu Mezarları

Mezar taşları, yapıldıkları çevrenin ve dönemin inançlarını, adetlerini, sanat geleneklerini, doğal, iktisadi ve sosyallik şartlarını gösteren bir kaynaktır.

Türk mezar taşları ise, milli kültürün nesiller boyunca devam etmiş belgeleri konumunda bulunmaktadır. Halkın duygu ve düşüncelerinin yanı sıra, sanat zevkinin, örf ile adetlerinin dışarıya yansımalarıdır. Bu sebeple çok değerlidir.³³⁰

Bitlis Ahlat mezarları dünyanın en büyük ve tarihi Selçuklu İslam mezarlığı konumundadır.³³¹ 210 dekar alanda bulunan 8203 mezarın içerisinde olduğu, “Anadolunun Orhun Abideleri” de denilmiş olan, ‘Selçuklu Meydan Mezarlığı’, UNESCO’nun Dünya Kültürü Mirası Geçici Listesindedir.³³²

Resim 4.8.11.1: Ahlat Selçuklu Mezarları. Türkiye'nin Şaheserleri. s.235.

³³⁰ Bkz. (115), BAYRAK, 119.

³³¹ A.g.k., 119.

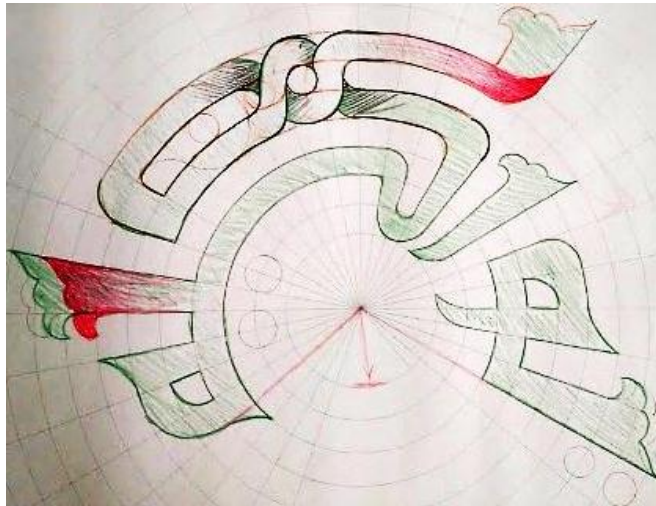
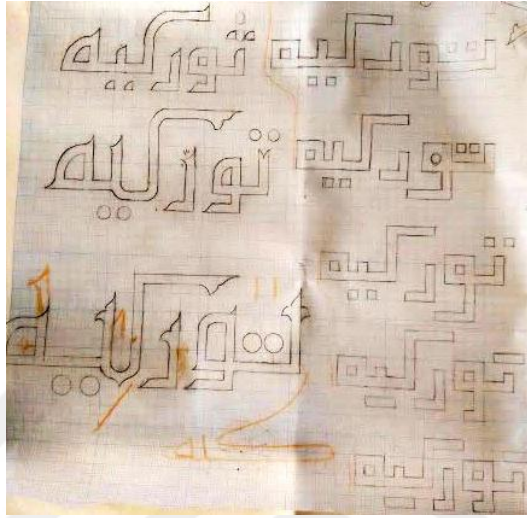
³³² A.g.k., 119.

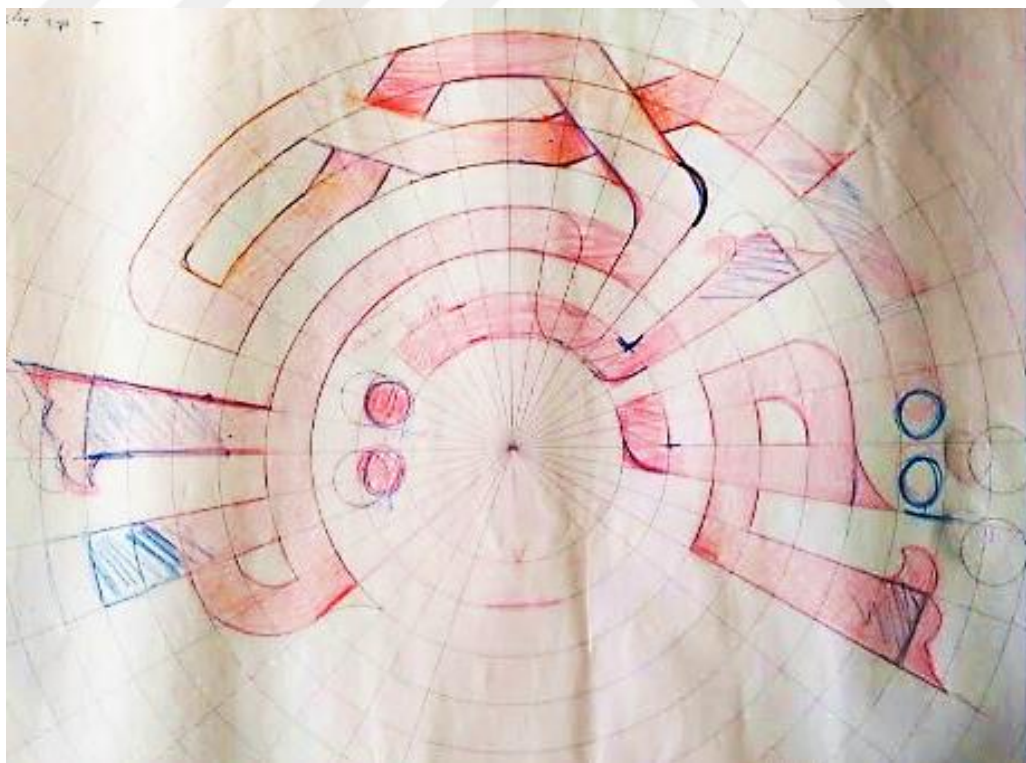
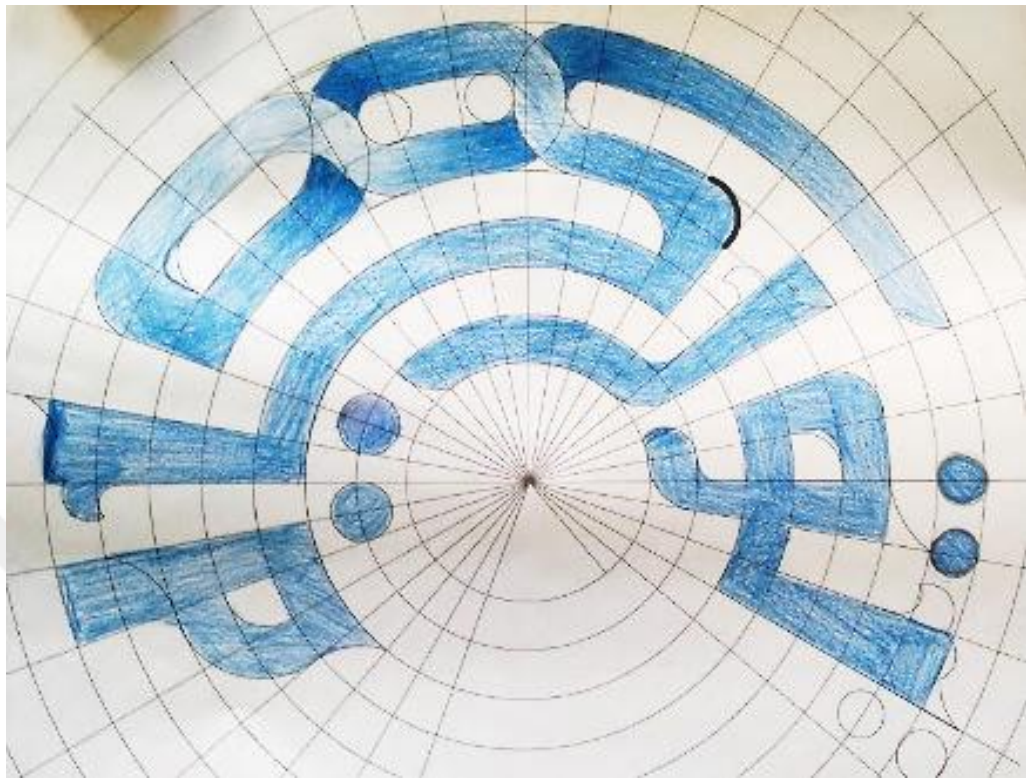
5. TÜRKİYEM ADLI ESER ÇALIŞMASI

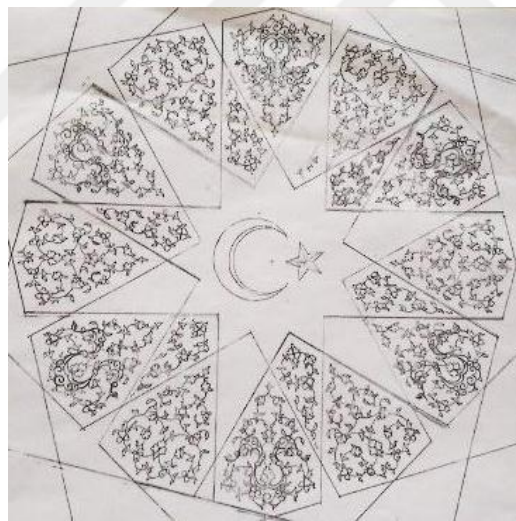
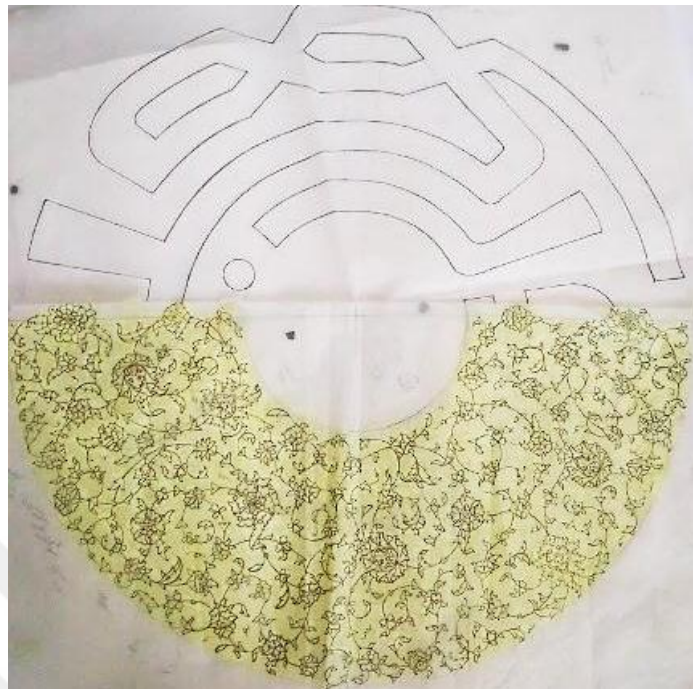
Türkiyem adlı eser çalışması 80 x 80 cm ebadında olup, Türkiye'nin tarihi ve kültürel dokusundaki mimarilerin tanıtılması, doğal veya turistik özellikte olan şehirlerin sembolik öğelerinin geleneksel sanatlar ile işlenmesi amaç edinilmiştir. Çeşitli uygarlıkların beşiği olmuş Türkiye toprakları, tarih, kültür buluntuları açısından çok zengin Dünya mirasına sahiptir. Ayrıca çok çeşitli doğal oluşumları, zengin doğal kaynakları ve iklimsel farklılıkları ile dünyada eşi bulunmamaktadır. Bu zenginlikleri, tarihi, kültürel, turistik ve değişen mimari öğelerinin gösterilmesi ve sıralanması adına eser çalışmasında coğrafi, tarihi, kültürel simgeler incelenmiş. Bu önemli değerlerin tanıtılması ve öne çıkması için özel tasarımlar yapılmıştır. Eskiz üzerinde yapılmış çizimler ve tasarımlar Türkiyem adlı eserin ortaya çıkış yolculuğunu adım adım göstermektedir.

Türkiyem isimli eser çalışmasında ilk olarak dairesel bir kompozisyona uygun olacak şekilde kare murakkâ oluşturulmuştur. Murakkâ koyu ördek yeşili ve koyu lacivert tonlarında dokulu şekilde boyanmış ve aherlenmiştir. Eskiz çalışmaları yapılmış ve Türkiye yazısı için hangi kufi form ile şekillendirileceğine karar verilmiştir. Bu form araştırması bir çok çizim ile farklı şekillerde denenmiş, en son seçilen kufi yazı tasarımı bilgisayar ortamında da çizilerek üzerinde minyatür ve aralarında tezhip olmak üzere tezyinatına başlanmıştır. Eserde ana hatlarda dairesel form oluşturmuş halkâr desenleri yeşil ve sarı altın ile murakkâ üzerine boyanmış ve mührelenmiştir. Dairesel halkâr çalışmasının merkezinde 12gen şeklinde olan paftalarda geometrik zeminli tezhip uygulanmıştır. Çalışmanın merkezindeki 12li yıldız içine Türk bayrağı beyaz altın ile parlatılıp kırmızı zeminde uygulanmıştır. lazer kesimle kesilen kufi form ayrı bir murakkâ ile zeminden yükseltilmiş, minyatürlerin oranını içerisine yerleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Minyatür ve tezhip tezyinatını tatbik etmeden önce eskiz üzerinde çizimler yapılmış ve onaylanan çizimler esere geçirilip, altınlanıp renklendirilmiştir. Altın ve renk dengesine dikkat edilmiş, dairesel form dışarısına sıcak hava balonları çıkartılarak kompozisyonda şaşırtmaya gidilmiştir.

Türkiyem isimli eser çalışmasının oluşumu, ilk kufi eskiz çalışmasından itibaren görselleri yukarıdan aşağıya doğru, uygulamanın ilerleyiş sırası ile yer almaktadır. Sıralama yukarıdan aşağıya doğru planlanmıştır.

Resim:5.1: “TÜRKİYEM” Adlı Eserin Çizimleri ve Yapılış Aşamaları.

Resim:5.2: “TÜRKİYEM” Adlı Eserin Tamamlanmış hali.

6. SONUÇ

“Türkiye’nin Bölgesel Özelliklerinin Tezhip Sanatı Öğeleriyle Anlatılması” başlığının altında, Tez/eser konusu olarak; Türkiye’nin tanıtımında katkıda bulunabilecek, tarihi, kültürel ve coğrafik özelliklerinin derlenip görsel bir eser formunda anlatılması amaçlanmıştır. Bu görsel simgeler, coğrafi bölgeler olarak alanlara ayrılmış ve tasarımın içerisine yerleştirilmiştir. Bu şekilde coğrafi ayırım yapılmasındaki amaç, bölgeler arasındaki kültürel çeşitliliğin de gözle görünür olması içindir.

“Türkiye’nin Bölgesel Özelliklerinin Tezhip Sanatı Öğeleriyle Anlatılması” konu başlığındaki tez/eser çalışmasının dâhilinde, bir adet eser uygulaması yapılmıştır. Bu eser kaynakçada belirtilen dokümanlardan yararlanılıp, eser metni olan bu araştırma ile açıklanmıştır.

Türkiye’nin tanıtımında önemi olan özelliklerini bölgesel konumlarını da göz önüne alarak, Anadolu’da kurulmuş uygarlıklardan bu güne gelen kültürel coğrafik ve tarihi özelliklerinden derlenmiş öğelerin Geleneksel Türk sanatlarından tezhip, hat ve minyatür sanatının öğelerini birlikte kullanarak imgesel bir kompozisyon ağının kurulması ve Türkiye konulu bir eser üretilmesidir. Türkiye konulu üretilmiş eserde, ülkenin tanınmış veya fazla göz önünde olmayan bazı güzelliklerini yapılan tasarım ile dikkatleri çekerek anlatıp, tanıtmanın amacı güdülmüştür. Bu topraklardaki kültürel, milli, doğal ve uygarlıklardan beri süregelen tarihi güzelliklerin Türkiye’de harmanlandığı gibi, tasarımın bütünü kapsamında, üç geleneksel sanatın da iç içe geçerek, eserin kompozisyon örgüleri içerisinde harmanlanmasıyla anlatılmak istenen desteklenmiş olup, sahip olunan zenginliklere de vurgu yapılması amaçlanmıştır ve gerçekleştirilmiştir.

Eserde kullanılan geleneksel sanatların anlatımı, asıl konunun önüne geçmemesi için derinlemesine analizlere girilmemiştir. Serbest tasarım olarak kurulmuş halkâr kompozisyonu, kufi yazı tasarımı, tezhip ve minyatür öğelerini içinde barındırmaktadır.

Eserde altın ile bitkisel motiflerden oluşan halkâr tasarımı ve uygulaması yapılmış, merkeze ise zeminli klasik tezhip uygulaması geometrik formun içerisine konumlandırılmıştır. Klasik tezhibin yanı sıra minyatür ve kufi yazı ile iç içe geçmiş şekilde tasarımı oluşturulmuş kompozisyonda, Türkiye'nin kültürünün ve tarihi yapılarının ön plana çıkarıldığı, çeşitliliğinin ve zenginliklerinin anlatıldığı, özgün alanlarına değinilen bir uygulama yapılmıştır. Kapadokya'yı belirtmek amacıyla dairesel form dışına minyatür tekniğinde çizilen sıcak hava balonları çıkartılmıştır.

Gerek renk, gerek kompozisyon açısından altınlar arasından renkleri de ön plana alarak, farklı bir yorum ile uygulama yapılmıştır. Kufi Osmanlı Türkçesi ile "Türkiye" yazılmış, boyutlu kesilerek farklı katmanda minyatür tekniği ile istenilen görsellik elde edilmiş, alt bölüm klasik halkârî ve tezhip unsuları ile desteklenmiştir. Eseri uygularken, beyaz, yeşil, sarı ve kırmızı altın kullanılmış, akik mühre ile parlatılmıştır. Ayrıca, suluboya, guaj, akrilik boyalardan da destek alınmıştır.

Eserdeki konu itibari ile, Türkiye genelinde olan coğrafi kültürel ve tarihi güzelliklerinin görsellerinin seçilip elenmesi aşaması çok zorlayıcı olmuştur. Zira, bu çalışmada Türkiye'nin sahip olduğu o kadar çok özel öge vardır ki, seçilip aza indirgenmesi çok zordur. Tasarım itibari ile kısıtlı alan dahilinde minyatür yapılacağı için, her önemli ögenin seçimi yapılamamıştır. Türkiye'de coğrafi bölgeler arasında bulunan farklılıklar mimarilere ve yaşam tarzlarına oradan da kültürlere yansımıştır. Bu farklılıklardan yola çıkılarak coğrafi ayırım içerisinde kültürel, turistik ve tarihi önemi olan bazı semboller seçilmiştir. Bu seçim önemli mimari yapılar, inanç merkezleri, önemli maneviyatı olan yerler - kişiler, kültürel özelliği ve doğal oluşumları olan yerler şeklinde yapılmıştır. Bu sayılan konularda çeşitlilik ve zenginlik sayıca çok fazla olan ögelerde bulunduğundan, sınırlı bir seçime gidilmiştir. Ögeler arasında seçim yapılırken sadece en bilinen ögeler seçilmemiş, az bilinen ve fazla göz önünde olmayan ögelerin de ön plana çıkması ve tanıtılması amacı ile kompozisyonda yer verilmiştir.

Türkiye'nin coğrafi bölgelerine göre seçilen kültürel ve tarihi önemi olan mimari öğelerinin, simgesel yapıların ve oluşumların konumlandırıldığı kompozisyonun minyatür tezyinatı yapılmıştır.

Türkiyem adlı eserde, Türkiye'nin renklerine dikkati çekerek onlardaki kültürel mozağin güzelliği ile geleneklerimizin bizim ruhumuzdaki naif yansımalarını yansıtıran yüzümüzün geleceğe dönük olduğunu belirtmek için kufi tasarımdaki serbestlikten faydalanılmıştır. Görsel bir bütünlükte tasarım oluşturulmuştur.

Bu oluşturulan eser ile, Türkiye'nin güzelliklerini, çeşitliliği ve küçük alanlardaki kültür farklarını, bu toprakta yaşamış uygarlıklardan geriye kalan kazanımları, sahip olunan mirasın çokluğunu ve güzelliğini geleneksel sanatlar kullanılarak gözler önüne serilmek istenmiştir. Gelecek nesillerin ilk olarak Türkiye'nin farkına varıp önce kendi memleketlerini tanıyıp, değerinin farkında olup sahip olunan özelliklerini koruyarak daha da ileri taşımaları istenilmektedir.

Eserde gözler önüne sunulan zenginliklerin farkında olup, yüzyıllardan beri gelen tarihi ve doğal mirasa verilen zararların durdurulması, var olanın en iyi şekilde korunmasının gerekli olduğunun bilincine varılması amaçlanmıştır.

7. KAYNAKLAR

AÇIKEL, Fatih (2018), **Yunus Emre'nin Eserlerinde Değerler Eğitimi Unsurları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

AKŞİT, İlhan (2003), **Uygarlıklar Ülkesi Türkiye**, Akşit Kültür ve Turizm Yayıncılık, İstanbul.

ALPARSLAN, Ali (2004), **Osmanlı Hat Sanatı Tarihi**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

ALPARSLAN, Ali (2009), **Hat ve Tezhip Sanatı, İslam Yazıları**, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, Ankara.

AROLAT, Osman S. (1999), **Tarihin Tanığı Anadolu'da Kurulan Cumhuriyet**, Creative Yayıncılık, İstanbul.

ARSLAN Harun (2018), **Alternatif Turizmin Bölge Ekonomisi Üzerinde Etkisi: Samsun Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

ARSLAN Erdal (2007), **Kastamonu Hikâyeleri**, İskenderiye Yayınları, İstanbul.

BARIŞCAN, Hasan (1997), **Likya Efsaneleri**, İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Tic. A.Ş. ,İstanbul.

BAYRAK, M. Orhan (1979), **Türkiye Tarihi Yerler Kılavuzu**, Remzi Kitabevi, İstanbul.

ÇANAKKALE, İl Kültür ve Turizm Tanıtım Broşürü (2009) , **Çanakkale'yi Keşfet**, Çanakkale Valiliği, Çanakkale.

ÇİNİ, Rıfat (1991) , **Türk Çiniliğinde Kütahya**, Uycan Yayınları A.Ş., İstanbul.

ÇİZGEN, Gültekin (2011), **İstanbul'un Yüz Rotası**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul.

ÇOLPAN, Nusret (2009), **Minyatür İstanbul**, Editör: Alper Çeker, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul.

DEMİRCAN AKSOY Zeynep (2010), **XIV. Yüzyıl Anadolu Türk Tezhip Sanatı** Tasarımları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, M.S.G.S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

DOĞAN, Kutlay (2003), **Türkiye**, Türk Haberler Ajansı, Başbakanlık Basın - Yayın Genel Müdürlüğü, Nurol Matbaacılık, Ankara.

ERDOĞDU, Ata (2018), **Kastamonu Kültürü 1**, Lal Kitap, Ankara.

ERKE, Ü. – GÖREN, Ş. (1973), **Minyatürlerle Anadolu'dan Efsaneler**, T.C. Kültür Bakanlığı, İstanbul.

GAZİANTEP Sanayi Odası, **Mozaik Hikâyeleri**, Gaziantep Valiliği, Gaziantep.

GÜNEL N. - TEKBAŞ İ. (1997), **Konya ve İlçeleri**, Arı Ofset Matbaacılık, Konya.

KASTAMONU BELEDİYESİ (2018), **'Türk Dünyası Kültür Başkenti'** **Kastamonu**, Doğan Burda Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A.Ş., İstanbul.

KESKİNER, Cahide (2008), **Minyatürler Kitabı**, Editör: Zehra Çekin, Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul.

KIRATLI, Ayşegül (2018), **Uçuş Noktası**, Salda Gölü, ,Temmuz.

KONYA İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2015), **Medeniyetler Şehri Konya**, T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Konya.

KÖK, Elif (2016), **Minyatürde Yüzleşme** (Sergi Kataloğu), Pendik Belediyesi, İstanbul.

KURDAKUL, Şükran (1985), **Şairler ve Yazarlar Sözlüğü**, Cem Yayınları, İstanbul.

KUTLUAY Sevgi, İsmek El Sanatları Dergisi, **Mucize Kitabın Muhteşem Hattı: Kufi'nin Tarihsel Yolculuğu**, Sayı:22., İstanbul.

MAHİR, Banu (2005), İslâm Ansiklopedisi, **Minyatür**, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt:30, İstanbul.

MAHİR, Banu (2009), Hat ve Tezhip Sanatı, “**Osmanlı Bezeme Sanatında Saz Üslûbu**”, Editör: Ali Rıza Özcan, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, Ankara.

MERT Basım Yayıncılık (2006), **İstanbul**, Mert Yayıncılık, İstanbul.

ÖZCAN, Ali Rıza (2009), **Hat ve Tezhip Sanatı**, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, Ankara.

ÖZEL, Mehmet (1998), **Türkiye'nin Şaheserleri**, Danışman: Dr. Mehmet Önder, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

ÖZEN, Mine Esiner (2003), **Türk Tezhip Sanatı / Turkish Art Of Illumination**, Gözen Kitap Yayınevi, İstanbul.

ÖZGEN, Nurettin (2012), **Doğu Coğrafya Dergisi, Siirt'in İnanç Turizmi Mekânları: Ziyaret (Veysel Karani) ve Tillo (Aydınlar) Örnekleri**, Cilt: 17, S. 27

ÖZKARCI, Mehmet (2012), **Afşin Eshab-I Kehf Külliyesi'nin Türk Mimarisindeki Yeri Ve Önemi**, Uluslararası İnanç Turizmi Ve Eshab-1 Kehf Sempozyumu, Eylül 2012, Maraş.

ÖZÜKAN, Bülent (2003), **Türkiye'nin Doğa Cennetleri**, Boyut Yayınları, İstanbul.

ÖZÜKAN, Bülent (2003), **Türkiye'nin Şelaleleri**, Boyut Yayınları, İstanbul.

ÖZÜKAN, Bülent (2004), **Türkiye'nin Doğusu**, Boyut Matbaacılık, Boyut Medya İstanbul.

ÖZÜKAN, Bülent (2005), **Türkiye'nin Kutsal Mekânları**, Boyut Matbaacılık, İstanbul.

ÖZÜKAN, Bülent (2009), **Tanrının Özenerek Yarattığı Topraklar Türkiye**, Boyut Matbaacılık A.Ş., İstanbul.

RAMAZANOĞLU, Gözde (2009), **Adana'da Roma Dönemi Köprüsü: Taşköprü**, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 18, Sayı 1.

RIZVANOĞLU, M. Sait (2008), **Şanlıurfa**, Şanlıurfa Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, İstanbul.

SERİN M.- ZENNUN Y. (2002), **İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt:26, 342-345, İstanbul.

SİVAS Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2016), **Sivas Gezi Rehberi**, Sivas İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Sivas.

SKYLİFE (2014), **“Kahramanmaraş Afşin Eshab-I Kehf Külliyesi”**, Temmuz, 35.

SÖZEN, Metin (1998), **Kapadokya**, Ayhan Şahenk Vakfı, İstanbul.

ŞAHİN Sami (2006) , “Sivas Gök Medrese.(Sahibiye Medresesi) ve Kitabelerindeki Rivayetlerin Hadis Değeri”, **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Haziran, Cilt:X/1. Sivas.

TAŞKALE, Faruk (1994), **Tezhip Sanatının Kullanım Alanları**, Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi, M.S.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

TAŞKALE, Faruk (2003), “Tezhip Sanatının Büyük Ustası: Rikkat Kunt”, **Antik Dekor**, 83

TAŞKALE, Faruk (2009), **Hat ve Tezhip Sanatı**, “20. Yüzyıl Tezhip Sanatı”, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, Ankara.

TAŞKALE Faruk (2009), **Tezhip Buluşması**, ‘Geçmişten Günümüze Tezhip Sanatında Bir Yolculuk’, İ.B.B/ Lale Organizasyon Yayını, İstanbul.

TAŞKALE, Faruk (2010), “Gelenekten Geleceğe Tezhip Sanatında Bir Yolculuk”, **İsmek El Sanatları Dergisi**, Sayı: 9, s.9-10, İstanbul.

TAŞKALE Faruk (2015 a), “Tezhip Sanatında Geçmişten Günümüze Bir Yolculuk”, Bugünün Ustaları, **İsmek El Sanatları Dergisi**, Sayı:9. İstanbul.

TAŞKALE, Faruk (2015 b), Soruşturma/ Şule Pamuk- , **Tezhip Sanatını Etkileyen Nedenler ve Yeni Akımlar, Klasik Sanatlar Yıllığı 2014**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul.

TAŞKALE, Faruk (2015 c) , “Büyüleyici Bir Açık Hava Müzesi Nevşehir”, **El Sanatları**, Sayı:5, Ağustos, İstanbul.

TAŞKALE, F.-GÜNDÜZ, H. (2000) “Rakseden harfler-Türk Hat Sanatından Seçmeler”, **Antik A.Ş. Kültür Yayınları**, İstanbul.

TAŞKALE, F.-GÜNDÜZ, H. (2011) “Hilye-i Şerife- Hz. Muhammed’in Özellikleri”, **Antik A.Ş. Kültür Yayınları**, İstanbul.

TUNCEL Metin (2005), **İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt:41, İstanbul.

TURAN, Osman (1965), **Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyetleri**, Turan Neşriyat yurdu Yayını, Ankara.

TURGUT, Atilla Yusuf (2003), **18. YY. Tezhip Sanatında Naturalist Üslupta Çiçekler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, M.S.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

TURGUT, Atilla Yusuf (2018) , **Türk Tezhip Sanatı Tarihinde Yenilikçi Yorumlar**, Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Eser Metni, M.S.G.S.Ü. Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.

TÜRKMENOĞLU, F- TONGUÇ, S. E. (2010), **Türkiye’de Görülmesi Gereken 101 Yer**, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.

ULUÇAM Abdüsselam (1988) , **İslâm Ansiklopedisi, Abdurrahman Paşa Camii**, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt:1, İstanbul.

ÜÇER, K. – ÜÇER, M. (2006), **Lale-i Münevveran**, İ.B.B / T.C Kültür Bakanlığı Yayını, İstanbul.

ÜLKER, Muammer (1987), **Başlangıçtan Günümüze Türk Hat Sanatı**, Doğu Matbaası, Ankara.

YAVAŞ Doğan (2012), İslâm Ansiklopedisi, **Ulucamii**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, Cilt:42, İstanbul.

YAVUZ, V. Süleyman (2015), **Malabadi Köprüsü'nün Tarihsel Mirasın Sürdürülebilirliği Açısından Değerlendirilmesi**, 4. Su Yapıları Sempozyumu, TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası, Retma Matbaa, Antalya.

YILDIRIM, Ahmet Fethi (2013), **Dünya Mirası**, Alfa Yayıncılık, ALFA, Çin.

Afyonkarahisar İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü Arşivi.

Amasya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi.

Amasya Belediyesi Arşivi.

Bursa Valiliği Arşivi.

Çanakkale İl Kültür ve Turizm Bakanlığı Arşivi.

Çankırı İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü Dokümanları.

Darende Belediyesi Fotoğraf Arşivi.

Malatya Belediyesi Fotoğraf Arşivi.

Muğla Belediyesi Arşivi.

Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi.

Rize İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Dokümanları.

Siirt İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Dokümanları.

Siirt Tillo Belediyesi Fotoğraf Arşivi.

Sinop İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi.

Uşak Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Dokümanları.

8. ÖZGEÇMİŞ

1989 yılında / İstanbul'da doğdu.

2009 yılında Marmara Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksek Okulu, Su Ürünleri Bölümünden mezun olmuştur.

2014 yılında birincilik ile kazandığı, Mimar Sinan Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Tezhip Ana sanat Dalı'ndan Doç. Münevver Üçer danışmanlığında mezun oldu. Prof. Faruk Taşkale, Doç. Münevver Üçer, Yard. Doç. Dr. Hüseyin Gündüz, Dr. Turgay Korun, Öğr. Gör. Taner Alakuş, Prof. Dr Selçuk Mülayim, Saadet Gazi, Hikmet Barutçugil ve daha birçok değerli hocadan aldığı derslerle lisans ve yüksek lisans düzeyinde dersler almıştır.

2013 yılında İSMEK İstanbul ve Sanat yarışmasında Minyatür dalında 2.lik ödülünü almıştır.

İSMEK (İstanbul Meslek Edindirme Kursları) bünyesinde 4 yıl boyunca Tezhip Usta Öğreticisi olarak görev yapmıştır.

Tezhip ve Minyatür çalışmalarını katıldığı çeşitli sergiler ile sürdürmektedir. Yurtiçi - yurtdışı özel koleksiyonlarda eserleri bulunmaktadır.

Cannur ÖZGÜNDOĞDU